

ETNINĖS KULTŪROS GLOBOS TARYBA

**SUVALKIJOS (SŪDUVOS)
TRADICINĖ KAIMO ARCHITEKTŪRA**

Indrė Kačinskaitė

Vingaudas Baltrušaitis

Ilona Burinskaitė

Gražina Žumbakienė

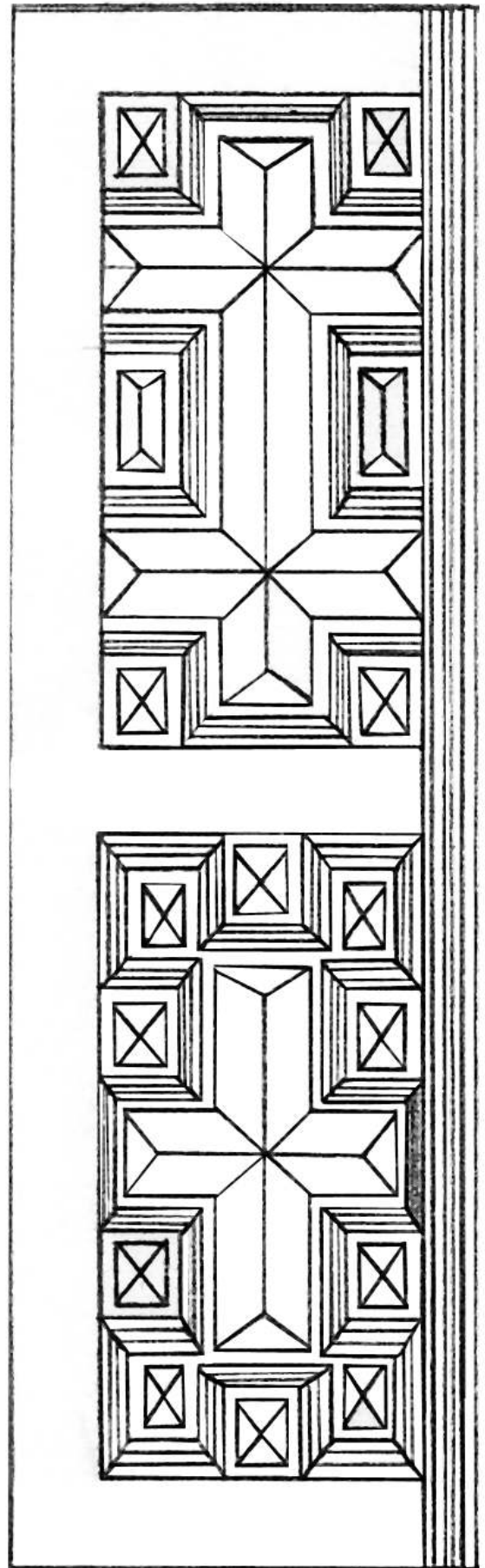
UDK 719:72 (474.5)
Su-108

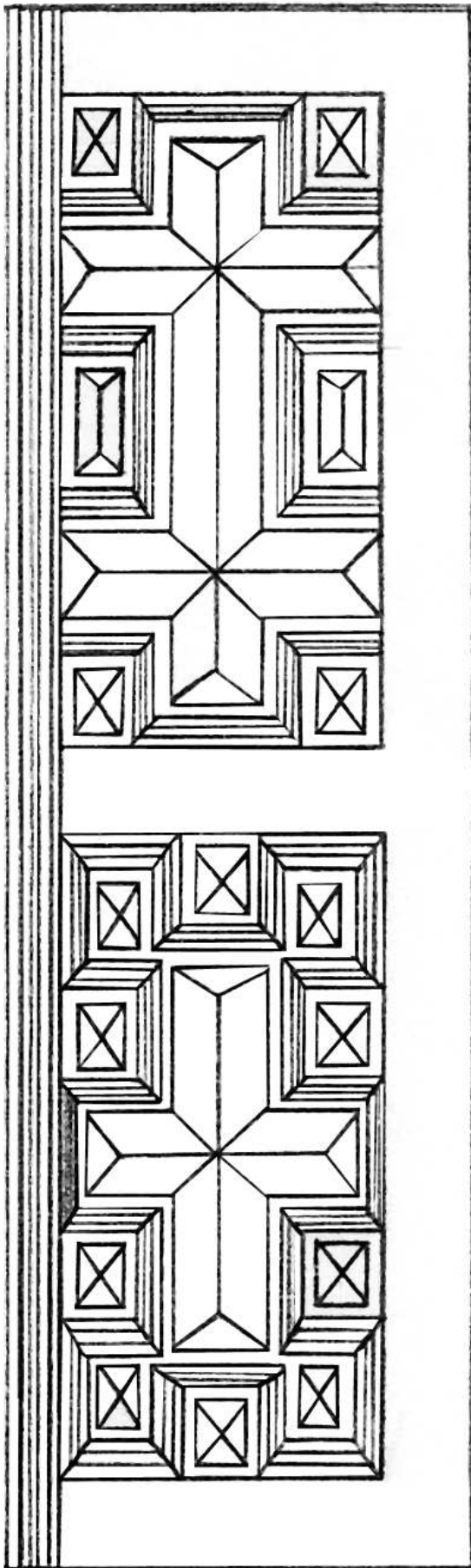
Recenzavo:
Prof. habil. dr. Irena Regina Merkienė,
dr. Petras Kalnius

Sudarytojas ir specialusis redaktorius
prof. dr. Libertas Klimka

© Etninės kultūros globos taryba
© Indrė Kačinskaitė
© Vingaudas Baltrušaitis
© Ilona Burinskaitė
© Gražina Žumbakienė

ISBN. 978-9955-9468-5-4

PRATARMĖ

Senajo kaimo statybos tradicijos, gyvenimo būdas, papročiai, kuriuos amžiais puoselėjo mūsų senoliai, traukiasi į praeitį, užleisdami vietą sparčiai plintančioms kosmopolitinėms vertybėms. Senajame kaime statomi nauji modernūs statiniai, savo architektūrinėmis formomis, medžiagomis dažnai svetimi lietuviškam kraštovaizdžiui. Šalia jų liūdnei beatrodantys etninės architektūros pastatai vis dar traukia akį savo formų paprastumu, bet ne prastumu, mastelio pajautimu, dekoru subtilumu, neatsiejamu ryšiu su supančia aplinka, nors daugelis jų jau nebeatitinka šiuolaikinės gyvenamosios poreikių...

Šio leidinio tikslas supažindinti su turtingu, bet mažai tyrinētu Suvalkijos (Sūduvos) etninės architektūros paveldu (kaimų kūrimosi raida, sodybų savitumu, statinių architektūra, tipologiniais bruožais), taip pat paskatinti prisiminti senąsias trobesių statymo, puošimo tradicijas. Leidinys galėtų pasitarnauti ir kaip parankinė priemonė projektuojant naujus statinius, skirtus tiems, kurie pasiryžę puoselėti, kūrybiškai interpretuoti senąjį Sūduvos kaimo architektūrą. Senųjų pastatų, jų prieangių, prieklėčių formų įvairovė, tarpusavio darna, simboliai, įrėžti statinių puošmenyse, – visa tai per amžius patikrinta, išstobulinta, savita... Etninė architektūra – tai tarsi ta sovietmečiu nutrūkusi gija, kuri galėtų rišti mus su krašto praeitimi, tradicijomis ir tapti šiandieninės aplinkos neatsiejama dalimi, senųjų formų, simbolių kalba susiejančia mus su savo šaknimis, tautos savastimi. Poreikis „prikelti“ tradicinę kaimo architektūrą šiandien išlieka gyvybiškai aktualus, turime siekti, kad susigražintos senųjų pastatų formos būtų artimos kraštui, regionui.

Darbe siekta įvardinti, išskirti šiam regionui būdingus etnografinius savitumus, statinių, jų puošybos, įrangos tipologinius bruožus. Detalus pačios Sūduvos teritorijos regionų – Znavykijos ir Kapsų Užnemunės etninės architektūros požymių išryškinimas, šių teritorijų pakraščių, patyrušių stipresnę kaimyninių regionų įtaką, savitumų išaiškinimas būtų jau kitos studijos darbas. Jam atlikti reikalinga išsami šio krašto dar išlikusio etninės architektūros paveldo inventorizacija. Norėtusi tikėtis, kad šis pirmasis tokio pobūdžio leidinys bus paskata tolimesniems Suvalkijos (Sūduvos) krašto kultūros paveldo tyrimams.

SUVALKIJA (SŪDUVA)

Suvalkijos (Sūduvos) kraštas nepelnytai sulaukė per mažai etnoarchitektūros specialistų dėmesio ir, lyginant su kitais Lietuvos regionais, išlieka mažiausiai tyrinėta Lietuvos etnokultūrine dalimi. Šis leidinys – tai bene pirmasis bandymas sudėti tai, kas iki šiol buvo rašyta, rinkta apie Sūduvą. Pagrindinis informacinis šaltinis – įvairiuose leidiniuose publikuoti mokslininkų Izidoriaus Butkevičiaus, Klemenso Čerbulėno, Kazimiero Šešelgio, Jurgio Gimbuto ir kt. autorių straipsniai, skirti šio regiono etnoarchitektūrai, taip pat naudota iliustracinė medžiaga, sukaupia Lietuvos liaudies buities muziejuje, Lietuvos istorijos instituto Etnologijos skyriaus fonduose, Kultūros paveldo centro archyve ir t.t., bei duomenys, surinkti išvykų į objektus metu. Taip pat panaudotos Paežerių krašto muziejaus, 2005 m. suorganizavusio ekspediciją po savo krašto senąsias sodybas (vadovė Aušra Mickevičienė), nuotraukos.

Sūduva yra etninės žemės sūduvių, apie I tūkstantmečio vidurį atsiskyrusių iš didelio baltų vieneto – jotvingių. Manoma, kad sūduviai – viena pirmųjų baltų genčių, kurios vardą II a. savo veikalė „Geografija“ paminėjo graikų mokslininkas ir keliautojas Klaudijus Ptolomėjus. Dar keletą šimtų metų sūduviai dažnai buvo vadinami ir jotvingiais. Sūduva daugelį metų buvo atsietą nuo didžiosios Lietuvos dalies. Kovų su kryžiuočiais laikotarpiu teritorija, esanti kairiojoje Nemuno pusėje, išskyrus pačią panemunę, buvo apaugusi miškais ir retai gyvenama. Tik po Melno taikos 1422 m. nustačius sieną tarp Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir Kryžiuočių ordino, prasidėjo intensyvesnis Užnemunės apgyvendinimas. Iki šiol diskutuotinos buvusios istorinės Sūduvos ribos. M. Toeppenas, pirmasis nagrinėjęs šias ribas, nustatė, jog jos buvo: šiaurėje – Nemunas, o Nemuno vidurupis ir dalis žemupio – natūrali rytinė ir šiaurinė Sūduvos siena. Tik prie Gardino sūduviai galėję gyventi ir

dešiniajame Nemuno krante. Vakaruose Sūduva rėmėsi į Galindos ir Nadruvos plotus.

Šiandien pagal etnografinių Lietuvos regionų ypatybes Suvalkija (Sūduva) skirstoma į Znavykiją (Šakių r., dalis Kauno r., Kazlų Rūdos sav.) bei Kapsų Užnemunę (Vilkaviškio r., Marijampolės, Kalvarijos sav., dalis Kauno, Prienų, Lazdijų r., Kazlų Rūdos sav.).

Etnokultūrinis regionas vadinamas ir Suvalkija (caro valdžia 1867 m. Užnemunę įjungė į Suvalkų – miestelis šiaurės Lenkijoje netoli Lietuvos sienos – guberniją), ir Sūduva, o kadangi užima pietvakarinę mūsų šalies dalį už Nemuno upės, tai dažnai prisimenamas ir geografinis šios vietovės pavadinimas – Užnemunė.

Suvalkija (Sūduva) – vientisas etnografinis regionas, užimantis pietinę bei pietvakarinę Lietuvos dalį už Nemuno upės, tad dažnai vadinamas Užnemunė

Linijinio vienkiemio kaimo kraštovaizdis ties Skriaudžiais. I.Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

GYVENVIEČIŲ KŪRIMOSI ISTORINĖ RAIDA IR PAGRINDINIAI BRUOŽAI

Suvalkijos (Sūduvos) apgyvendinimo (XV–XVI a.) pradžioje kaimaviečių planai susiklostydavo savaimingai, kūrėsi padrikio plano gyvenvietės: vyravo nedideli kaimai su padrikai išbarstytais netaisyklingos formos sodybomis, įvairaus pločio sklypais ir įvairių sodybų išdėstymu prie kaimo gatvių. Po Valakų reformos buvo prisilaikoma gatviniams rėžiniams kaimams būdingos plano schemos. Užnemunėje XIX a. pr. buvo daug mažų, 2–4 sodybų gatvinių kaimelių. Tačiau, kaip yra pastebėjęs prof. K.Šešelgis, Sūduvos gatvinės kaimavietės nevisiškai atitiko Valakų reformos metu sukurtą gatvinių kaimų modelį, jų planuose savaimingos veiklos pėdsakų daugiau nei, pavyzdžiui, tokiuose pat Aukštaitijos kaimuose.

Po LDK paskutinio padalijimo (1795 m.) keitėsi Užnemunės administracinė priklausomybė: 1795–1807 m. tai buvo viena iš Prūsijos karalystės provincijų, 1807–1815 m. priklausė Varšuvos kunigaikštystei, o 1815–1915 m. buvo Rusijos

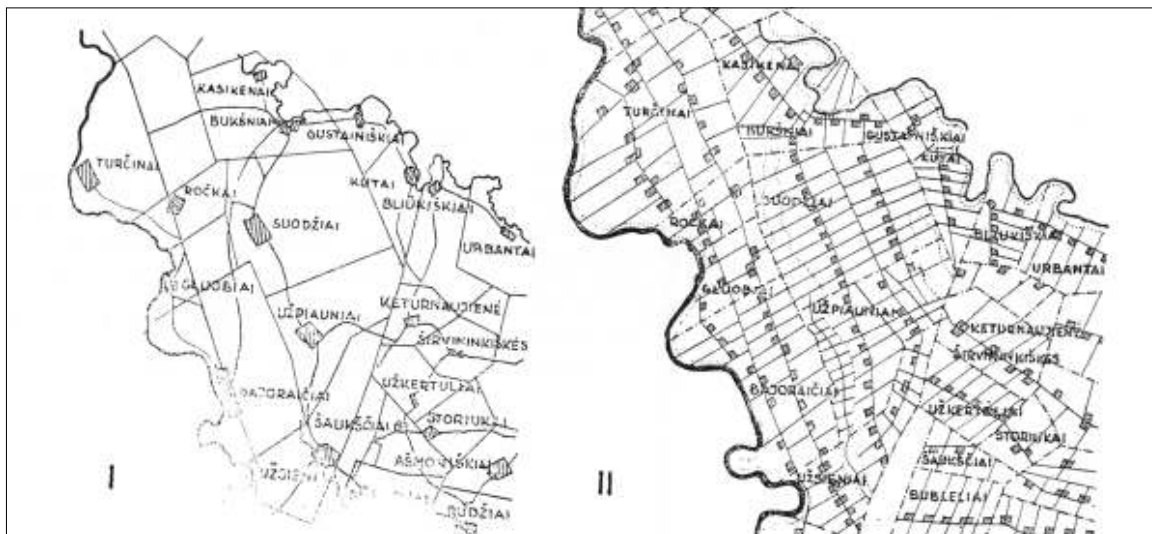
administracinis vienetas – Lenkijos karalystės dalis. Skirtingai negu kitur Rusijoje, čia veikė kitokie įstatymai. Užnemunėje 1808 m. panaikinta baudžiava, nuo 1808 iki 1940 m. galiojo Napoleono civilinis kodeksas. Susidarė palankesnės sąlygos pažangiau ūkininkauti, o kaimų skirstymas į vienkiemius buvo viena iš pagrindinių priemonių šiam tikslui pasiekti.

Suvalkijos kaimai prieš išskirstant vienkiemiais XIX a. pr. (Šakių r. buv. Didžiadvario-Lesnictvos ekonomija). LLA

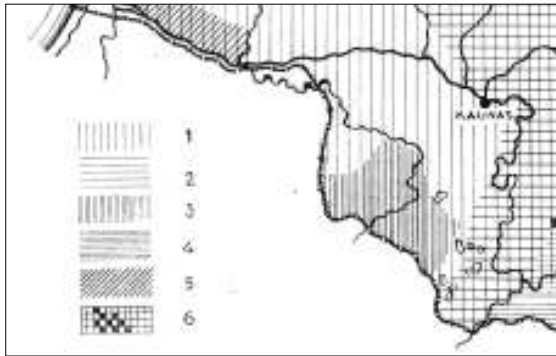
Suvalkijos krašto XX a. I p. žemėlapis (atkarpa tarp Gižų ir Pilviškių mstl.). KPC

1850 m. Kidulių ekonomijos dalies išskirstymo vienkiemiais planas. I – prieš išskirstant; II – išskirsčius. LLA

GYVENVIETĖS

Masinis kaimų skirstymas prasidėjo 1820 m. ir truko iki 1860 m. Pagal 1835 m. įstatymą žemė buvo matuojama viename sklype, nurodomos vietos sodyboms kurti. Skirstyta vienkiemiais, „kad būtų pašalinti žalingi žemės ūkiui rėžiai ir suteiktos kiekvienam vienkiemiu ūkiniu požiūriu patogios ribos“. Vienkiemių sklypai neturėjo būti nei per daug ilgi, nei per daug siauri, į jų ribas neturėjo įeiti kalnai, daubos, vandenys ir kitos susisiekimą trukdančios kliūtys. Kartu buvo keičiamas ir kelių tinklas, žymimos naujos kelių trasos ir pagal jas rikiuojamos sodybos. Kaimai į vienkiemius Užnemunėje buvo skirstomi planingai ir to meto sąlygomis aukštu techniniu lygiu. Užnemunės vienkieminiuose kaimuose sodybos buvo rikiuojamos pagal vieną kelio pusę arba buvo išdėstytos šachmatine tvarka abipus

Lietuvos valstiečių gyvenviečių tipų paplitimas XX a. pirmajame ketvirtyje: 1 – vienkiemiai, 2 – padriki gatviniai kaimai, 3 – linijiniai kaimai, 4 – gatviniai rėžiniai kaimai, 5 – kupetiniai, 6 – dvilypiai kaimai. [8:55]

kelio, atokiai viena nuo kitos. Kelias dažniausiai tiesus, todėl visos sodybos išdėstytos į vieną tiesią eilę. Susidarydavo ištisa vienkiemių linija.

Tokiai vientisai vienkieminių linijinių kaimų zona Sūduvoje priskiriama pietinė Šakių rajono dalis, Marijampolės, Vilkaviškio rajonai. Likusioje dalyje (vienkieminių kaimų zonoje) būta padrikų ir gatvinių padrikų kaimų. Būdinga tai, kad linijiniai kaimai išliko net ten, kur tokie kaimo struktūrai buvo nepalankus reljefas, pavyzdžiui, pietinėje Vilkaviškio rajono dalyje. Kalvotose apylinkėse linijinių vienkieminių kaimų plano struktūra skyrėsi nuo to paties tipo kaimų lygumose tik tuo, kad sodybos, taikantis prie reljefo, buvo atitraukiamos nelygiais atstumais nuo pagrindinio kaimo kelio, kuris paprastai vedamas tiesia linija.

Užnemunėje pagrindinė kaimų skirstymo vienkiemiais banga praėjo XIX a. 1906 m. Stolypino agrarinė reforma nepalietė tuomet buvusios Lenkijos Karalystės, taigi ir Užnemunėje įsikūrusios Lietuvos dalies. Tarpukario 1919–1939 m. žemės reformos metu kaimų skirstymas vienkiemiais šiame regione taip pat nebebuvo intensyvus – didžioji kaimų dalis, skirtingai negu visoje likusioje Lietuvos dalyje, Sūduvoje jau XIX a. buvo išskirstyta į vienkiemius. Vienkieminiai kaimai tapo vyraujančia šio regiono gyvenviečių forma.

Suvalkijoje (Sūduvoje) išlikę vienkieminiai pagal tiesius kelius įsikūrę kaimai būdingi tik Lietuvos Užnemunės regionui. Jie atspindi Užnemunėje pravestos vienkieminės reformos rezultatus ir yra tapę neatsiejama šio etnografinio regiono kraštovaizdžio dalimi.

Vienkieminio linijinio kaimo vaizdas, sodybos išdėstytos vienoje kelio pusėje. Marijampolės sav. I. Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

Vienkieminio linijinio kaimo vaizdas, sodybos išdėstytos abiejose kelio pusėse. Marijampolės sav. I. Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

TRADICINĖS SODYBOS IŠPLANAVIMO PRINCIPAI IR BRUOŽAI

Sūduvoje anksčiau nei kitose Lietuvos vietose panaikinta baudžiava, žemdirbystei palankios derlingos žemės, žmonių darbštumas, taupumas sudarė sąlygas šio regiono gyventojams tapti vienais iš turtingiausių XIX–XX a. Lietuvos ūkininkų. Sūduvos valstiečių sodybos savo dydžiu, pastatų gabaritais formavo savitą šiam kraštui būdingų vienkiaminių kaimų vaizdą.

Linijiniuose vienkiaminiuose kaimuose sodybos išdėstytos laisvai, vienoje arba abejuose gatvės pusėse, nes valstiečių žemė nebuvo išskaidyta atskirais laukais, o užėmė tik vieną sklypą. Uždaro tipo sodybos buvo užstatomos pagal čia įsigalėjusį „griežtą“ geometrinį užstatymo principą – trobesiai tvarkingai sustatyti apie vieną erdvę keturkampį kiemą, dažnai artimą kvadrato formai.

Žinant, kad Sūduvos gyventojų kaimynai – Rytprūsių valstiečiai, kurdami vienkiemius, jau XVIII a. statėsi sodybos trobesius aplink vieną didžiulį keturkampį kiemą, manoma, kad šis planavimo principas

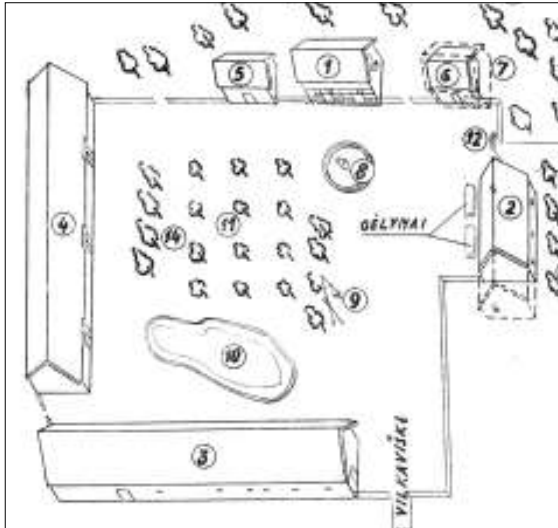
perimtas iš vakarų kaimynų, pritaikant jį vietos sąlygoms. Sūduvos sodybų planas taisyklingas – kiemas, kurio forma artima stačiakampiui, apstatytas iš visų pusių pastatais, stovinčiais šonais arba galais į gatvę. Pastatai išsidėstę taisyklingai pagal gan griežtą šiam kraštui būdingą planavimo programą: stuba dažniausiai statoma pietinėje ar vakarinėje pusėje arba lygiagrečiai su keliu, priešais stubą – kluonas, prie kitų kiemo kraštų priešpriešais būna tvartas ir klėtis. Pasitaiko pavyzdžių, kai kluonas ir tvartas „pasikeičia“ vietomis, bet klėtis kaip vienas svarbiausių sodybos pastatų, kuriame buvo laikomas šeimos turtas ir net miegama, visad statytas šalia stubos, pagrindiniu fasadu atsuktas į kiemą. Iš kiemo buvo patenkama į visus pagrindinius sodybos pastatus, kurie savo geraisiais fasadais orientuoti į kiemo pusę – pagrindinę šeimos gyvenimo erdvę. XVIII a. tokių vienkiaminių būta Mažosios Lietuvos pietinėje dalyje, vėliau jų atsirado Užnemunėje ir Klaipėdos krašte, XX a. 3–4 dešimtmečiais paplito visoje Lietuvoje.

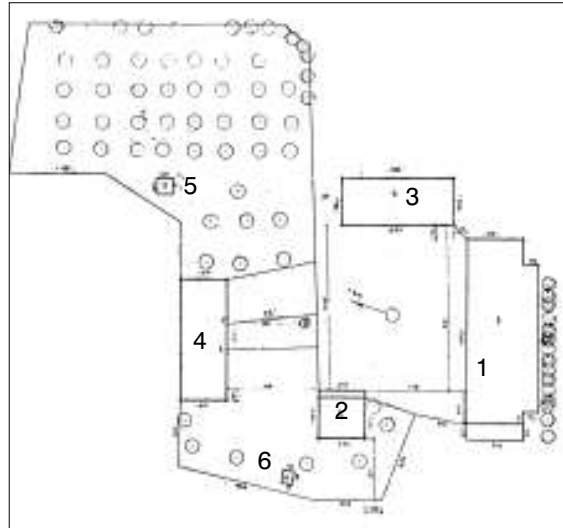
Sodyba Gelčių k. Marijampolės r. 1964. LLM

SODYBOS

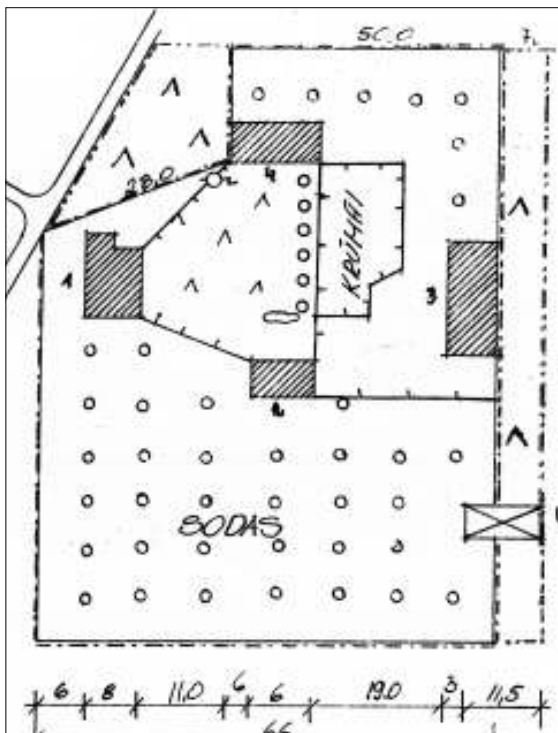
Sūduvoje sodybos buvo užstatomos aplink vieną erdvų keturkampį, dažnai artimą kvadrato formai, kiemą

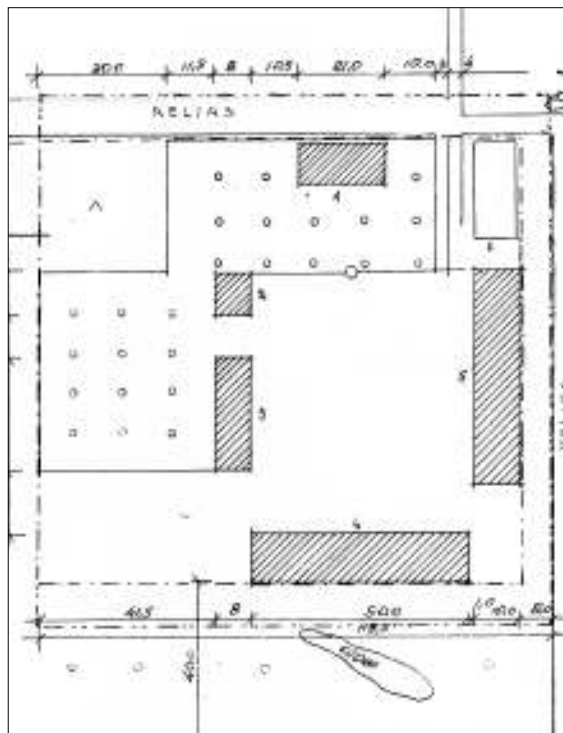
Sodyba Paežerių k. Vilkaviškio r.: 1 – klėtis, 2 – stuba, 3 – tvartas, 4 – kluonas, 5 – malkinė, 6 – bulvinė, 9 – šuliny, 10 – kūdra, 11 – sodas, 12 – vartai. [12:24]

Tabariškių k. Marijampolės r.: 1 – stuba; 2 – svirnas, 3 – tvartas, 4 – kluonas, 5 – virtuvė, 6 – sandėlis. KPC

Trempių k. Marijampolės r.: 1 – stuba, 2 – kamara, 3 – kluonas, 4 – tvartas. KPC

Kūlokų k. Marijampolės r.: 1 – stuba, 2 – klėtis, 3,5 – tvartas, 4 – kluonas. KPC

Pastatai sodybose statyti arba griežtai pagal kiemo perimetrą, arba grupuoti laisviau, nukrypstant nuo tiesios stačiakampio kiemo užstatymo linijos. Įvairesnių sodybų planavimo pavyzdžių, kiek nutolusių nuo tradicinės pastatų išdėstymo schemos, randama Zanavykijoje.

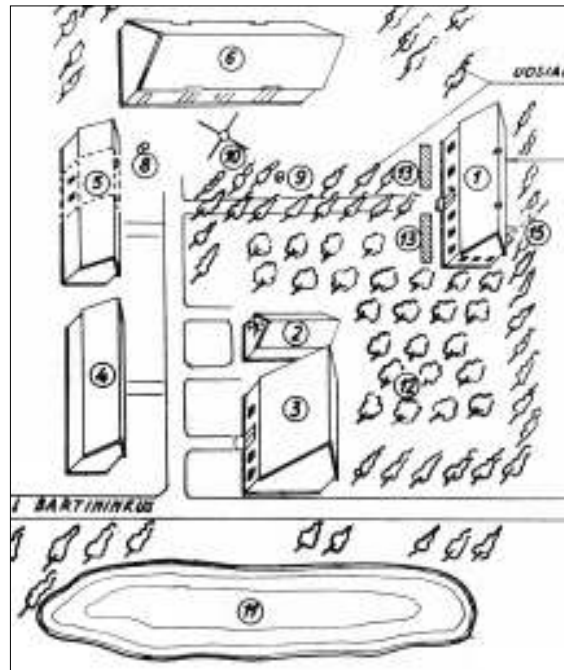
Sūduvos valstiečių sodybų dydis įvairus, tai priklausė nuo valstiečio turtingumo. Neturtingo valstiečio sodybą dažniausiai sudarė vieno galo gyvenamasis namas (vadinamoji *stubelė*) ir vienas ūkinis pastatas, nes tik kelis hektarus turintys valstiečiai klėčių dažnai neišgalėjo pasistatyti. Stambiuose ir vidutiniuose ūkiuose tokio kiemo dydis siekė 30-80 m, aplink jį stovėdavo 4-6 kapitalūs pastatai: stuba, klėtis, kluonas, tvartai.

Jeigu sodyboje šalia pagrindinių trobesių statyta daugiau įvairios funkcijos smulkesnių pastatų (rūsiai, kalvės, sandėliukai), jie taip pat rikiuoti pagal keturias kiemo kraštinės linijas arba į pagrindinį kiemą nebeorientuoti, dažnai dėstyti prie kelių, vedančių į sodybos centą. Šakių, Marijampolės r. pasitaikydavo pavyzdžių, kai tvartai, kluonai statyti vienas šalia kito, lygiagrečiai.

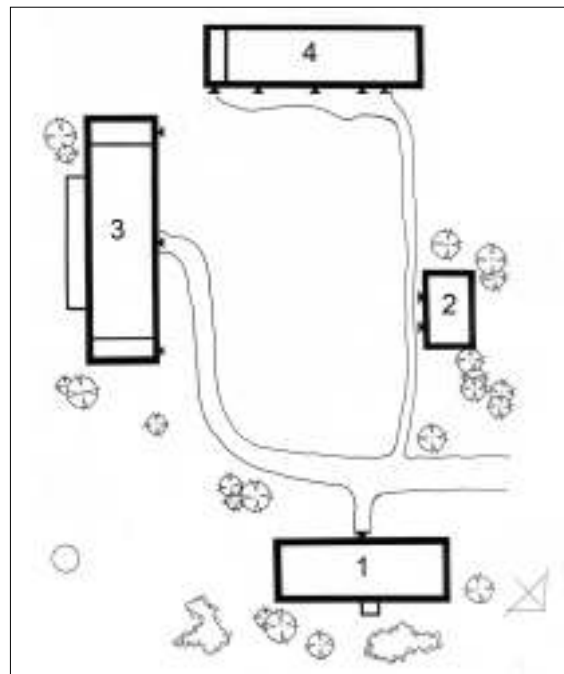
Erdvų Sūduvos valstiečių kiemą tvora, o kartais ir želdiniai dažniausiai padalija į du kiemus – gerąjį ir ūkinį. Gerasis kiemas apima teritoriją aplink stubą, o ūkinį kiemą sudaro tvartai ir kluonas. Šalia stubos visu jos pasieniu atitveriamas gėlių darželis. Vilkaviškio r. buvo paplitusi tradicija priešais stubą įrengti apskritą gėlyną, vadinamąją „kliombą“. Kartais prie klėties irgi atitveriamas aikštelė daržui. Prie kiekvienos sodybos už stubos tradiciškai įveisiamas sodas, kuris tankiai apsodintas medžiais. Sodyba taip pat visu perimetru apsodinama želdiniais, tad žiūrint iš toliau atrodo, kad tai įvairaus aukštumo medžių gojeliai, pro kuriuos santūriai prasikiša pastatų siluetai arba jų dalys. Apželdinimas dekoratyviniais ir vaisiniais medžiais, krūmais, gėlių darželiais buvo vienas pagrindinių komponentų, formavusių Sūduvos vienkieminių gyvenviečių meninį vaizdą.

Sūduvos sodybų architektūros organiškumą lėmė jų ansambliskumas, vieningumas, dermė su supančiu kraštovaizdžiu. Kai kurie pastatai (ypač ūkiniai) nėra išraiškingi, jų architektūros formos labai paprastos, utilitarios, pritaikytos tiesioginėms reikmėms. Tačiau visame sodybos pastatų komplekse šalia išraiškingiausių sodybos pastatų – stubų ir klėčių jie savo stambiais tūriais harmoningai „uždaro“ pagrindinio Sūduvos sodybos elemento, uždaro kiemo, apsupto pastatais, erdvę. Šiai kompozicijai būdinga racionali logika, ryški užstatymo ir apželdinimo visuma.

Sūduvos valstiečių pastatų specifiniams bruožams susiformuoti turėjo įtakos skirtingas šio krašto istorinis likimas. Nuo XV a. čia kėlėsi valstiečiai iš Žemaitijos, Aukštaitijos ir buvusių Rytprūsių.

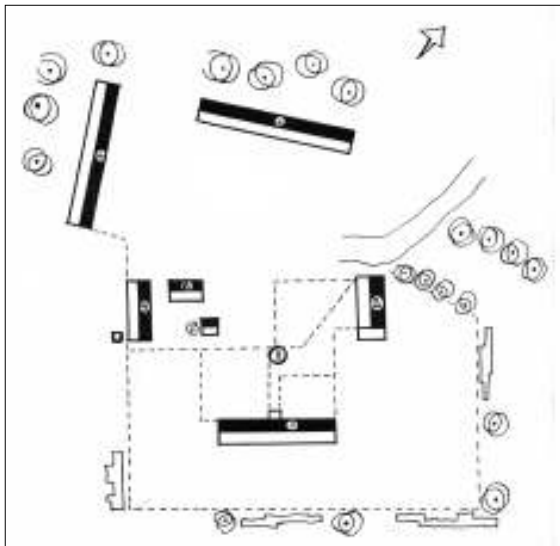
Sodyba Ožkabalų k. Vilkaviškio r.: 1 – stuba, 2 – klėtis, 3 – glajnyčia, 4, 5 – tvartai, 6 – klojimas, 7 – jauja, 8, 9 – šulinys, 10 – rostvelkis, 11 – prūdas, 12 – sodas, 13 – gėlynai, 14 – kryžius. [12:8].

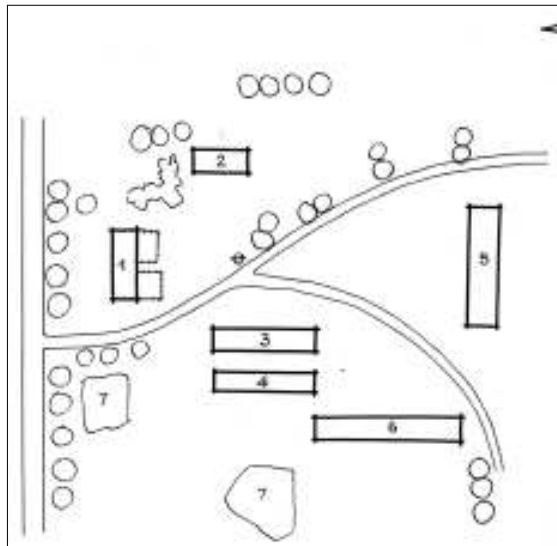
Išlikę ir tokių sodybos planavimo pavyzdžių, kai ūkiniai pastatai – kluonas ir tvartas „pasikeičia“ savo vietomis, priešais stubą statomas tvartas, priešais klėtį – kluonas. Mieleiškampio k. Prienų r.: 1 – stuba, 2 – klėtis su malkine, 3 – kluonas, 4 – tvartas. ASI

SODYBOS

Įvairesnių sodybų planavimo pavyzdžių, nutolusių nuo tradicinės pastatų išdėstymo schemos daugiau išlikę Zanavykijoje, nors aptinkama ir Kapsų Užnemunėje

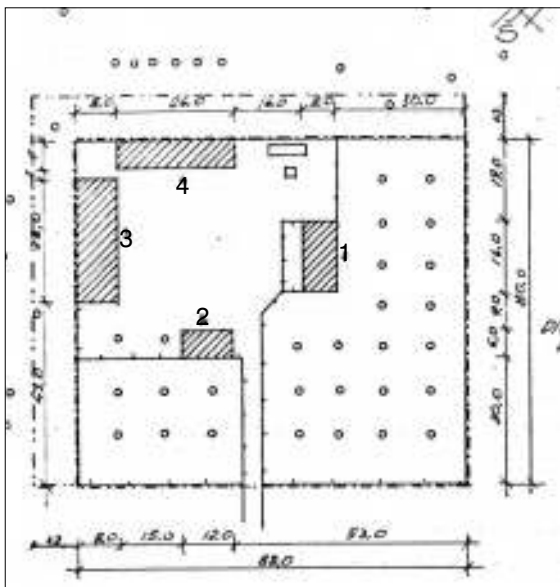

Pavasijų k. Šakių r.: 1 – stuba, 2 – klėtis, 3 – klojimas, 4,5 – tvartai, 6 – malkinė, 7 – vasaros virtuvė, 8 – pavėsinė. LII

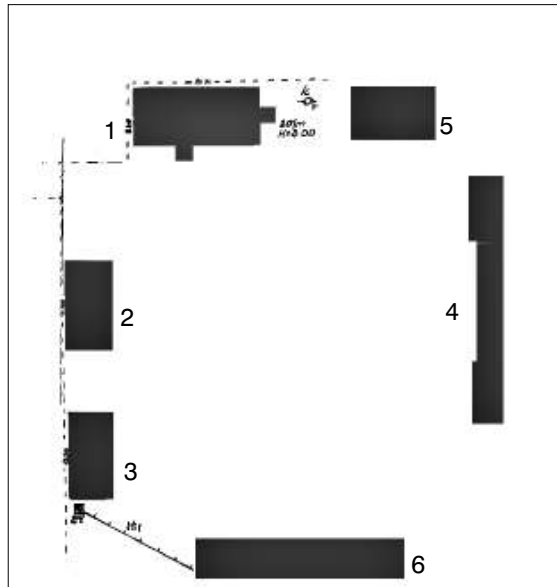

Kampinių k. Šakių r.: 1 – stuba, 2 – klėtis, 3,4,6 – tvartai, 5 – klojimas, 7 – kūdros. LIII

Vidutiniuose ir stambiuose ūkiuose, kurie vyravo Sūduvoje, paprastai stovi 4-6 kapitalūs pastatai: stuba, klėtis, kluonas, keli tvartai

Užbalių k. Marijampolės r. Ūkiui priklausė 14 ha.: 1 – stuba, 2 – klėtis, 3 – kluonas, 4 – tvartas. KPC

Dumčių k. Vilkaviškio r. Ūkiui priklausė 40 ha.: 1 – stuba, 2 – klėtis, 3 – vežiminė, 4 – tvartas, 5 – kiaulidė, 6 – kluono vieta. Sudarė I.Kačinskaitė

Apsigyvendami Sūduvoje, nauji įvairių Lietuvos vietų gyventojai nepamiršo savų statybinių bei architektūrinių tradicijų. Bėgant metams įvairūs sritiniai kultūros elementai, architektūros kompozicijos savybės tarpusavyje pynėsi su vietinėmis ir ilgainiui susidarė saviti šio krašto pastatų tipai. Dėl panašių gyvenimo ir darbo sąlygų buvo prieita prie tinkamiausių konstruktyvinių, erdvinių ir meninių sprendimų, būdingų tik šio regiono medžio, molio, mūro statiniams. Plano sprendimą, tūrinę formą, padėtį sodyboje apspręsdavo ir pastatų paskirtis.

Išlikę Sūduvos senieji statiniai palyginti „nauji“ – tai XIX a.–XX a. pr. etnoarchitektūrinis palikimas, atspindintis naujai atsirandančių statybos technologijų, statybinių medžiagų įtaką senųjų pastatų architektūrinių formų pokyčiams.

Sodybos perimetru apsodinamos želdiniais, pro kuriuos matosi pastatų siluetai arba jų dalys

Sodyba Naujienos k. Marijampolės r. 1964. LLM

Erdvų Sūduvos valstiečių kiemą tvora, želdiniai dažniausiai padalija į du kiemus – gerąjį ir ūkinį. Gerasis kiemas apima teritoriją aplink stubą, į ūkinį įeina tvartai ir kluonas

Sodybos Paežerių k. Vilkaviškio r. „švarusis kiemas“, aptvertas tvora. LII

Sodybos Piesčių k. Šakių r. ūkinis kiemas. LLM

Sodyba Šešupės pakrantėje Marijampolės r. 1964. LLM

GYVENAMASIS NAMAS

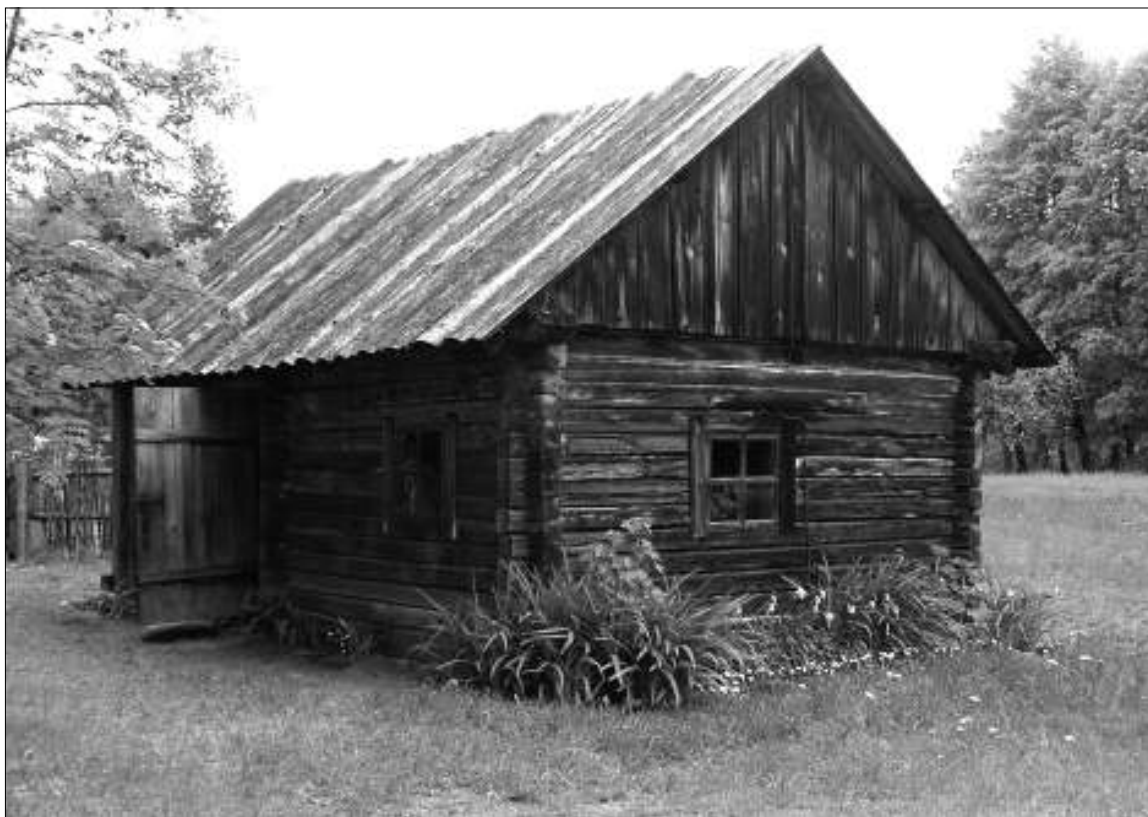
IŠPLANAVIMAS, IŠORĖS VAIZDAS

Sūduvoje susiformavęs tradicinio gyvenamojo namo tipas – **stuba**. Kaip savarankiškas, naujas pastato tipas stuba atsirado XIX a. pirmojoje pusėje ir susikūrė žemaičių trobos, aukštaičių pirkios ir buv. Rytprūsių lietuvių stubos pavyzdžių įtakoje. Planų schemos yra aiškios. Daugelis vidutinių ir turtingų valstiečių namų tiek išplanavimu, tiek išorine forma tarp savęs nesiskiria. Kitokie namai buvo mažžemių, bežemių valstiečių, kurių ūkeliuose dažniausiai statyta tradicinė vieno galo stuba.

Nesudėtinga Sūduvos tradicinė **vieno galo stuba** (5–7 m pločio, 5–12 m ilgio) turi dvi patalpas: stubą ir priemenę. Dažniausiai iš erdvios priemenės atskiriama patalpa virtuvei ar šalia priemenės įrengiama virtuvė ir kamara. Viengalės stubos statytos neaukštomis, apie 2 m nuo žemės paviršiaus iškilusiomis sienomis, dengtos pusės pastato aukščio ar kiek aukštesniais už pastato sienas stogais. Pasitaiko

ir stubos su kitais ūkiniais pastatais apjungimo pavyzdžių, kurie dažniausiai rodo menką ekonominį ūkio pajėgumą.

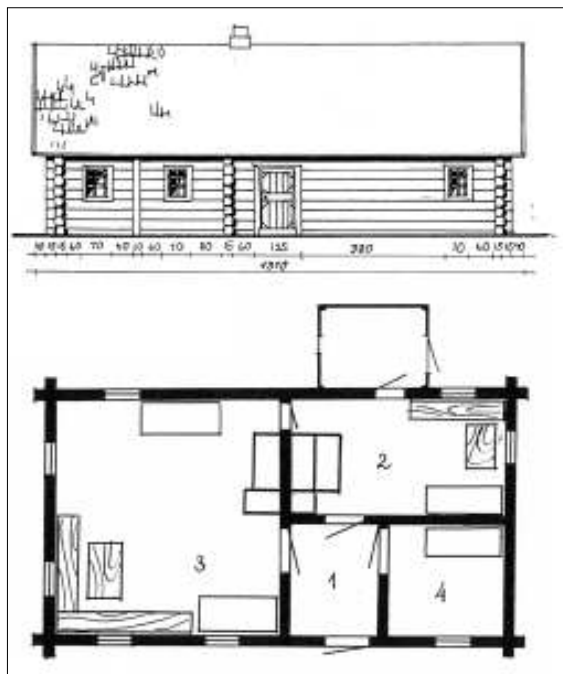
Tradicinė vidutinių ir turtingų valstiečių ūkiuose statyta (ar prie viengalės stubos pristačius antrą galą išplėsta) trijų narvelių **dvigalė stuba**, kurioje centrinę namo dalį sudaro priemenė (*butas*) ir nuo jos atitverta virtuvė (*kuknia*). Viename namo gale yra pagrindinė sūduvių namų patalpa – stuba (*šeimynstubė, pirkčia*). Ji dažnai užima vieną namo galą ir naudojama kaip darbo kambarys, valgomasis. Kitame namo gale – menės (kapsų *seklyčia*, zanavykų *stubelė, pongalis*). Menė – gražiausia patalpa namuose. Ji skiriama svečiams priimti ir jaunimui miegoti. Dažnai stubose abu galai turi ne po vieną, o po dvi patalpas: nuo seklyčios atitverti patalpa, kuri naudojama kaip miegamasis arba kamara namų apyvokos daiktams padėti.

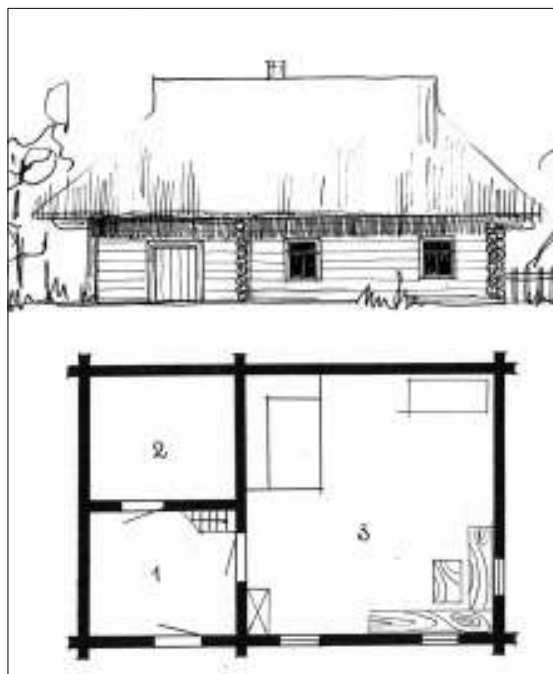
Viengalė stuba iš Viliūnų k. Šakių r. atkelta į LLBM. I. Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

IŠPLANAVIMAS, IŠORĖS VAIZDAS

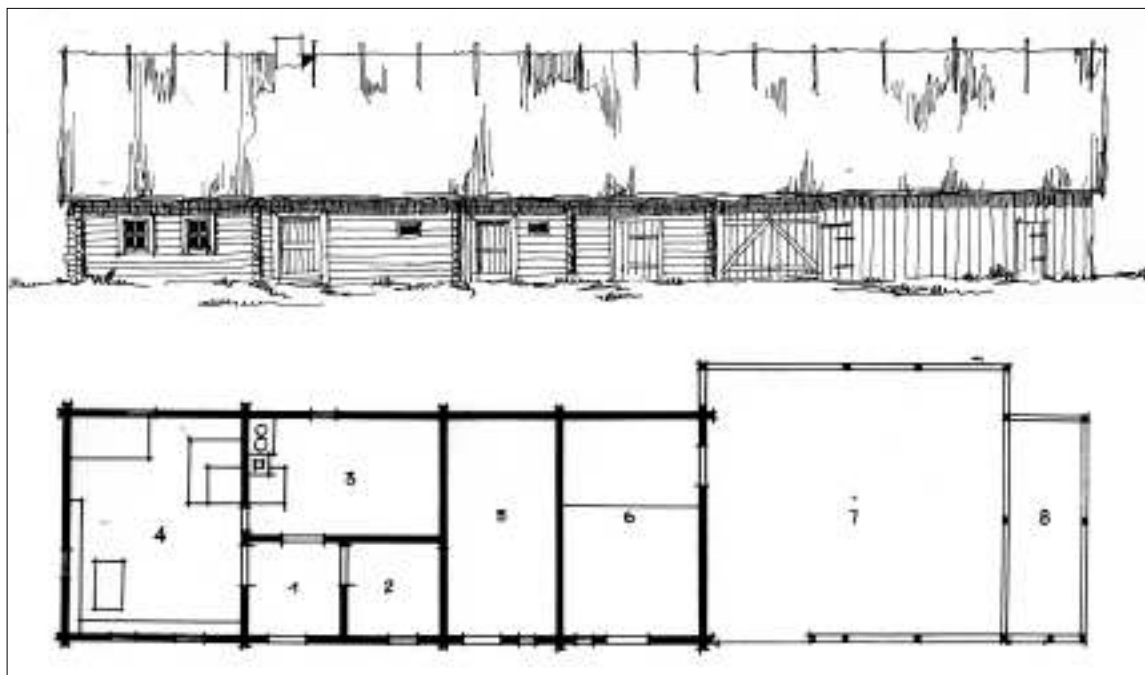
Tradicinė vieno galo stuba turi dvi patalpas: stubą ir priemenę. Dažniausiai iš priemenės atskiriama patalpa virtuvei ar šalia priemenės įrengiama virtuvė ir kamara. Viengalės stubos statytos neaukštomis rąstų sienomis, dengtos keturšlaičiais su čiukuru (senosios) ar dvišlaičiais stogais. Pasitaikydavo ir stubos su tvartu apjungimo pavyzdžių

Viengalė stuba, statyta 3,3 ha ūkyje, Sresiškių k. Vilkaviškio r.: 1 – priemenė, 2 – virtuvė, 3 – stuba, 4 – kamaraitė. LII

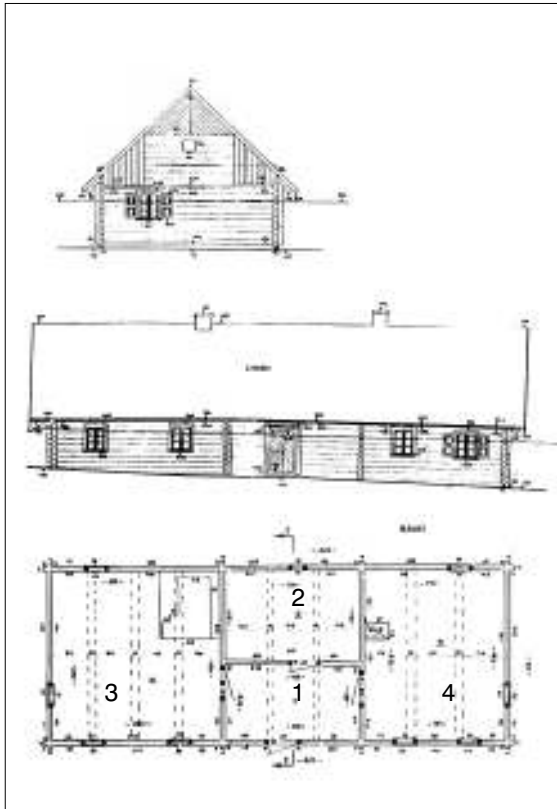
Viengalė stuba Margavos k. Marijampolės r.: 1 – priemenė, 2 – kamaraitė, 3 – stuba. LII

Viengalė stuba, sujungta su ūkiniais pastatais Brininkų k. Vilkaviškio r.: 1 – priemenė, 2 – kamaraitė, 3 – virtuvė, 4 – stuba, 5 – klėtelė, 6 – tvartukas, 7 – kluonelis, 8 – pašiūrė. LII

GYVENAMASIS NAMAS

Tradicinė dvigalė stuba, kurioje centrinę namo dalį sudaro virtuvė ir priešais ją esanti priemenė (butas). Viename namo gale yra pagrindinė namų patalpa – stuba (šeimynstubė, pirkčia). Kitame namo gale – menės. Abipus pastato centre esančio pagrindinio įėjimo įrengta po porą šešiarūčių stubos (šeimynstubės) ir menės langų

Dvigalė stuba Tabariškių k. Marijampolės r.: 1 – priemenė, 2 – virtuvė, 3 – šeimynstubė, 4 – seklyčia. KPC

Kartais vietoje virtuvės buvo įrengiamas tėvų gyvenamasis kambarys (Užnemunėje išimtinės teisė taikoma abiem tėvams), o virtuvė – šalia šeimynstubės. Etnologas Izidorius Butkevičius mini ir tokį stubos plano variantą, kai virtuvė, esanti stubos centre, yra pratęsta į vieną galą, dažniausiai į stuba, o kitos patalpos iš esmės lieka nepakitusios, tai yra viename gale (kartu su virtuvės dalimi) – stuba, kitame namo gale – seklyčia ir šalia jos kamara.

Tradicinei dvigalei stubai būdingas vidutinio 6-7 m platumo, 16-20 m ilgio korpusas, neaukštos (2,5–2,8 m) sienos. Fasadų kompozicija priklauso nuo patalpų išdėstymo: dažniausiai abipus pastato centre esančio pagrindinio įėjimo įrengta po porą šešiarūčių stubos (šeimynstubės) ir menės langų. Toks fasadas nepasižymi griežta simetrija, nes šalia pagrindinio pastato įėjimo visad įrengiamas ir nedidelis priemenei apšviesti langelis. Galiniuose fasaduose tradiciškai įstatoma po porą stačiakampių langų. Stogai dengti šiaudais, dažniausiai turi senąsias tradicines proporcijas (2/3 arba 3/4), o stogams, dengtiems stiegėmis (čerpėmis), būdingos mažesnės pastogės ir stogo plokštumos.

XIX a. pab.–XX a. pr. vidutinių ir turtingų valstiečių ūkiuose statomos ir sudėtingesnio plano stubos. Tokie pastatai kartais pailgėja iki 25 m, o svarbiausios patalpos (stuba ir menė) išlieka pastato korpuso priešinguose galuose (jos atitveriamos arba ne). Centrinė pastato dalis – narvelis išplatėja iki 10 m. Jame, šalia virtuvės ir priemenės, įrengiama daugiau įvairios paskirties patalpų: priešais stuba – *priestubis*, priešais seklyčia – *prieseklytis*, *tėvukų kambarys*. Pasikeitęs pastato planas keičia ir statinio architektūrinę išraišką. Centrinėje pastato dalyje padaugėjus patalpų, pagrindinis įėjimas dažnai „pasitraukia“ į šoną, fasadai tampa asimetriški. Ties pagrindiniu įėjimu statoma fasado puošmena, jo vertikalusis akcentas – vienšlaitis ar dvišlaitis prieangis, remiamas 2-4 stulpų – kolonėlių.

Pasitaikantys dvigalių stubų planavimo pavyzdžiai: virtuvė, esanti stubos centre, pratęsiama į stubos galą ar vietoje virtuvės įrengiamas tėvų gyvenamasis kambarys, o virtuvė – šalia šeimynstubės

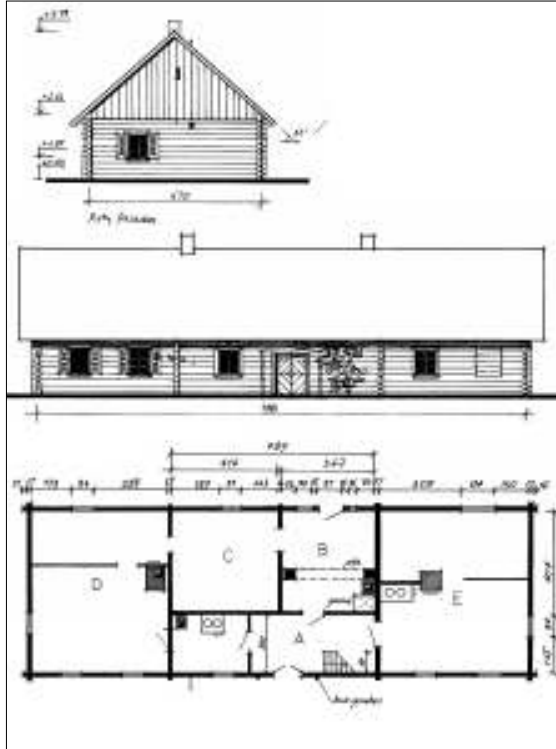
Naujienos k. Marijampolės r.: 1 – virtuvė, 2 – stuba, 3 – seklyčia, 5 – priemenė, 7 – kamara [8:165]

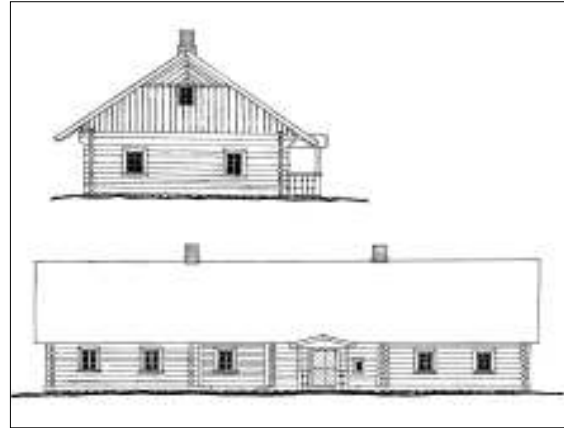
Navininkų k. Marijampolės r.: 1 – priemenė, 2 – stuba, 3 – virtuvė, 4 – senukų kambarys, 5 – kamara. LII

IŠPLANAVIMAS, IŠORĖS VAIZDAS

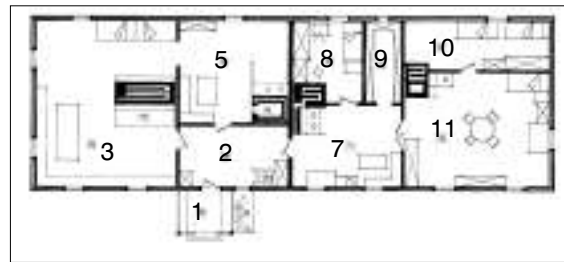
Dvigalė stuba su išplatinta centrine pastato dalimi, kai šalia virtuvės ir priemenės įrengiama daugiau įvairios paskirties patalpų. Pagrindinių fasadų kompozicija simetrinė arba asimetrinė. Ties pagrindiniu įėjimu dažnai statomas vienslaidis ar dvišlaitis prieangis

Dvigalė stuba, statyta ~ 1900 m. Voverių k., Šakių r.:
A – priemenė, B – virtuvė, C – bulvinė, D – pongalis,
E – šeimynstubė. LLBM

Dvigalė stuba Obelinės k. Marijampolės r. LLBM

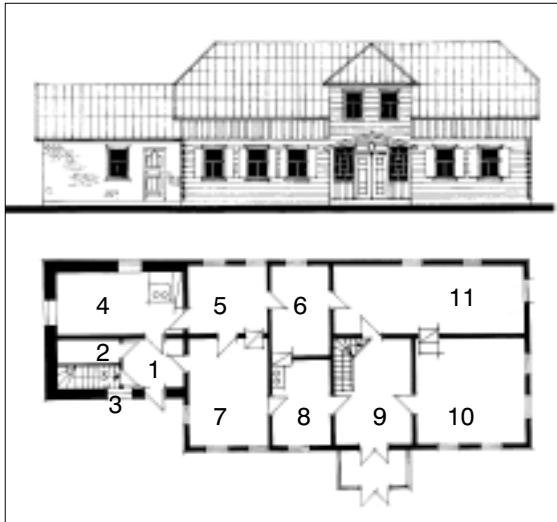
Dvigalės stubos planas: 1 – prieangis, 2 – priemenė,
3 – stuba, 5 – virtuvė, 6 – krosnis duonai kepti,
7 – priešeklytis, 8 – kamaraite, 9 – sandėlis, 10 – seklyčia,
11 – kamara. Pančekių k. Vilkaviškio r. LLBM

Dvigalė stuba Pančekių k. Vilkaviškio r. D. Ambrasaitės 2005 m. nuotr. VKM

GYVENAMASIS NAMAS

„Moderni“ stuba, kurios tradicinis planas, o dažnai ir tūris pakitęs: virtuvė įrengiama nebe pastato centre, o šone, į ją atskiras įėjimas iš pastato galo. Plinta ir asimetriški fasadų sprendimai, prie pagrindinio stubos fasado statomi įstiklinti pastoginiai prieangiai-verandos, „madingais“ tampa ertikiai, dvišlaičiai mezoninai

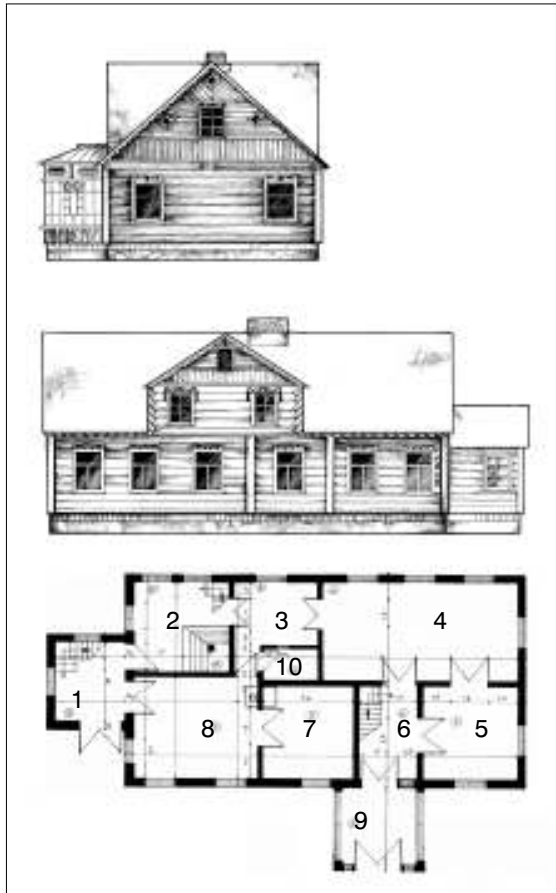
Stuba Starkų k. Vilkaviškio r.: 1 – priemenė, 2 – sandėliukas, 3 – laiptai į rūšį, 4 – virtuvė, 5 – šeimynstubė, 6 – miegamasis, 7 – svetainė, 8 – svečių kambarys, 9 – priemenė – koridorius, 10 – klasė, 11 – mokytojos kambarys. LLBM

XX a. pr. ir tarpukariu šalia tradicinio išplanavimo stubų turtingųjų valstiečių ūkiuose statomos ir „modernesnės“. Jose virtuvė centrinėje pastato dalyje išnyksta, su virykla ji nukeliama į vieną namo galą – įrengiama šalia stubos (šeimynstubės). Atsiranda atskiras įėjimas į virtuvę iš pastato galo. Centrinėje pastato dalyje tebesanti priemenė susiaurėja, dažnai virsdama koridoriumi, joje įrengiami ir laiptai į mansardą. Tame pačiame gale tarp stubos ir priemenės įrengiamas miegamasis, o kitame namo gale dažniausiai tebėra menė. Kinta ir tradicinis stubų išorės vaizdas. Pastato tūris darosi sudėtingesnis, korpusas paplatėja (plotis 8-15 m) ir sutrumpėja (ilgis ~ 15-20 m) bei dažnai aukštėja dėl išplitusių pastogės paaukštinių – apie 1 m aukščio ertikių. „Madingais“ tampa dvišlaičiai mezoninai, iškelti vienoje ar abejose stogo pusėse. Jų dėka pastogėse atsiranda galimybė įrengti papildomus kambarius. Kuriamos simetriškos ir asimetriškos fasadų kompozicijos: prie pagrindinio stubos fasado dažnai asimetriškai statomi įstiklinti pastoginiai prieangiai-verandos, sienų plokštumas skaido plintantys 3 ar 4 dalių langai. Tokios stubos tradiciškai dengiamos 40-45 laipsnių stogo nuolydžio dvišlaičiais stogais. Populiarėja ir pusvalminė stogo forma.

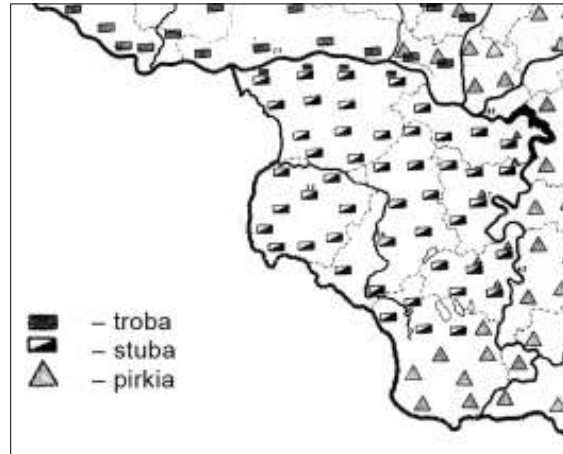
Apibūdintas namo – stubos tipas vyravo visoje Sūduvos teritorijoje, bet regiono pakraščiuose aptinkami plitę ir kaimynams būdingi gyvenamieji namai: teritorijoje, iš šiaurės (Panemunėje) besiribojančioje su Žemaitija, – trobos, o rytinėje dalyje, ties Nemunu – Aukštaitijai ir Dzūkijai būdingos pirkios. Šių pastatų tipai plačiau aprašomi Aukštaitijos bei Žemaitijos tradicinei kaimo architektūrai skirtuose leidiniuose.

Stuba Dumčių k. Vilkaviškio r. LII

Stuba Parausių k. Vilkaviškio r. Planas: 1 – priemenė, 2 – virtuvė, 3 – prieseklytis, 4 – seklyčia, 5, 7 – šeimos kambariai, 6 – priemenė – koridorius, 8 – stuba, 9 – prieangis. LLBM

Lietuvos valstiečių gyvenamųjų namų tipų paplitimas (XIX a. pab. – XX a. pr.). Sudarė I. Butkevičius. LII, B.989(1)

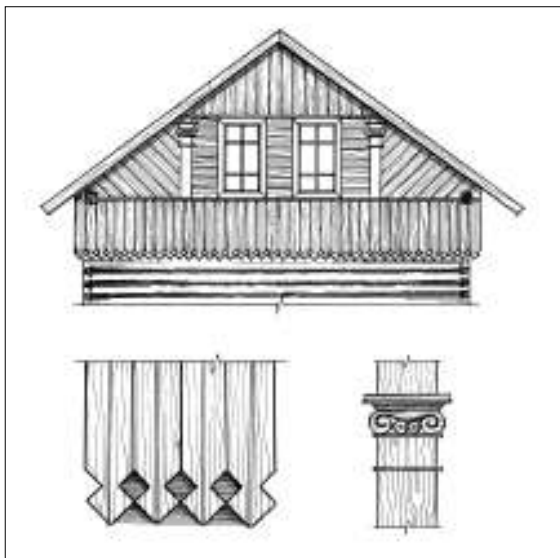

Stuba Opšrūtų k. Vilkaviškio r. LLBM

Stuba Parausių k. Vilkaviškio r.

APDAILA IR PUOŠYBA

Stubos skydo apdaila. Paežerių k. Vilkaviškio r. LLBM

XIX a. II pusėje padidėjus sienų plokštumoms, langams, paplitus dvišlaičiams stogams, Sūduvoje imta turtingiau puošti pastatus, bet nebuvo nukrypta ir į bereikalingą puošnumą. Puošiamos tik kai kurios stubų dalys, atskiri konstruktyviniai elementai: prieangiai, durys, langų apvadai, langinės, skliautai ir vėjalentės, sijų bei gegnių galai. Puošyba visuomet susijusi su konstrukcija, joje nėra iliuzoriškumo, ornamentai nesusmulkinami, dera su pastato visuma.

Stogų skydai, kraigas

Tradiciškai puošta stubų galinių sienų pastogės, vadinamos skydais. Sūduvoje paplitę trikampiai skydai, kuriuos apkalant dažniausiai naudoti gulsčių ir stačių lentų deriniai su įžambiai sudėtų lentų padalomis. Kartais visas skydas sukalamas iš įžambių lentų. Taip pat bandyta kopijuoti ir profesionalioji architektūra – skydų lentų sujungimai puošiami piliastrais su kapiteliais, dekoruoti ornamentuotomis juostelėmis. Išlikę pavieniai puošybos pavyzdžiai

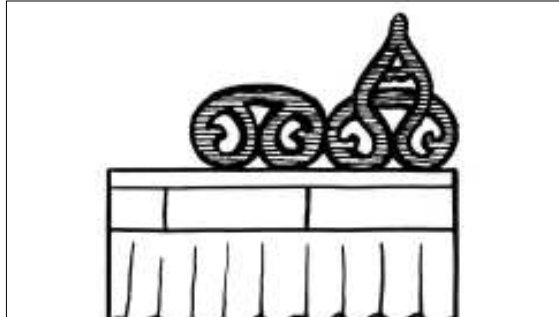

Stubos galinis fasadas. Nendrinės k. Marijampolės sav. I.Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

su raižiniais ir skobiniais, kai iškilūs ornamentai padengia beveik visą skydo plotą.

Stogų skydų bei Sūduvai būdingų ertikių apačia taip pat dažnai puošta geometriniu ar kiaurapjūviu ornamentu, kuris išgaunamas lentų apačias užbaigiant trikampiū arba profiliuojant sudėtingiau.

Turtingų ūkininkų stubų stogo kraigas kartais užbaigiamas dekoratyvine keramikinių stiegių eile.

Dekoratyvinė kraiginių stiegių eilė. Pavasijų k. Šakių r. LII

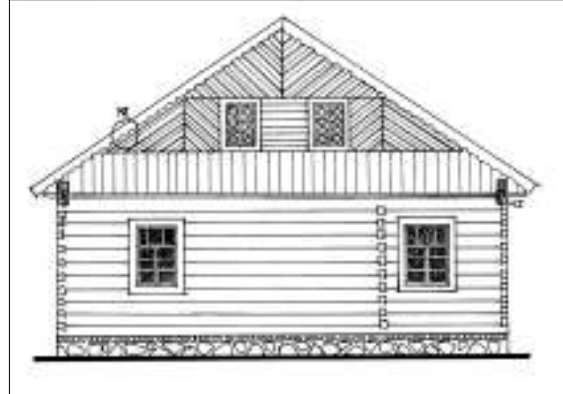

Pavieniai išlikę stubų prieangių skydų puošybos pavyzdžiai su raižiniais ir skobiniais. Stubos prieangio skydas. Skardupių k. Šakių r. [14:26]

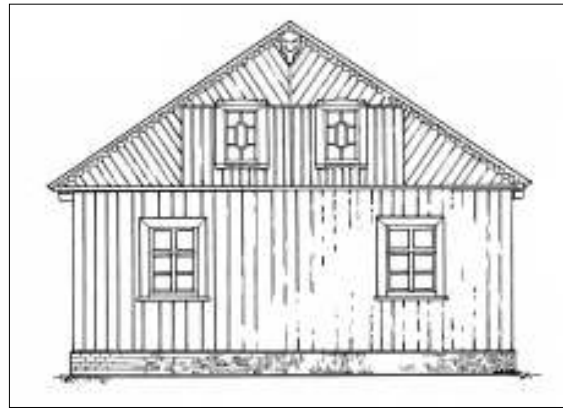

Stubos trikamps skydas, sukaltas iš įžambių lentų. Lekėčių k. Šakių r. [14:13]

Stubų trikamps skydai, kuriuos apkalant naudoti gulsčių ir stačių lentų deriniai su įžambiai sudėty lentų padalomis

Stubos skydo apdaila. Kupčiškių k. Vilkaviškio r. LLBM

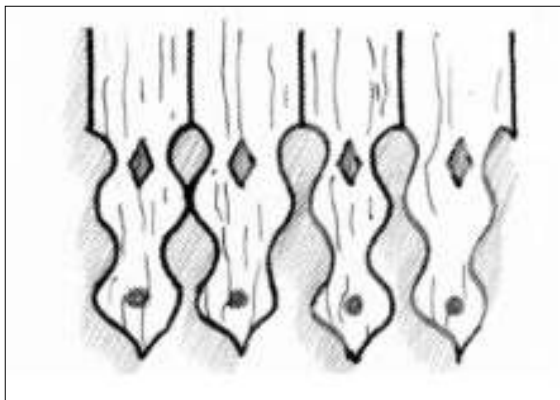

Stubos skydo apdaila. Būdviečių Gudelių k. Vilkaviškio r. LLBM

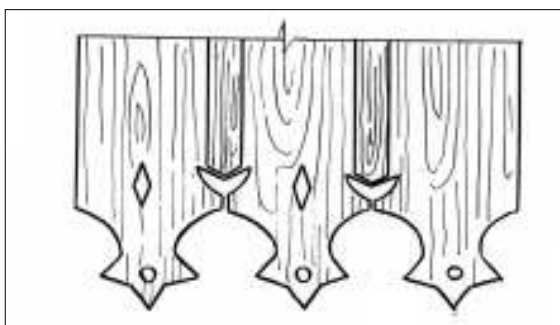

Stubos skydo apdaila. Pelenių k. Šakių r. KPC

Stubų skydo ar ertikio apačia dažnai puošta geometriniais ar kiaurapjūviu ornamentu

Stubos skydo apačia. Liepolatų k. Vilkaviškio r. [14:31]

Stubos skydo apačia. Pavištyčio k. Vilkaviškio r. LII

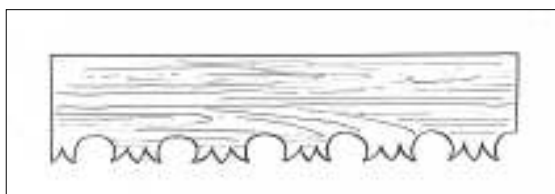

Stubos ertikio apačia. Kybeikių k. Vilkaviškio r. I. Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

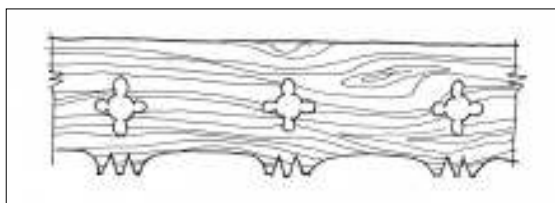
Vėjalentės ir karnizai

Be skydų plokštumų, taip pat puoštos nuožulnias stubų stogų plokštumas sutvirtinančios vėjalentės bei nuo lietaus sienas apsaugantys karnizai. Sūduvoje ornamentuotų vėjalenčių ir karnizų nedaug, bet ir čia, kaip kitur, pasitaiko puoštų geometriniais (pjūkleliai, lankeliai, skylutės) ir augaliniais ornamentais. Sūduvoje ornamentai stambesni, ne tokie susmulkinti kaip Rytų ar Pietų Lietuvoje. Padaromos gilesnės išpjovos ir didesni elementai, ypač augalinių formų. Kaip ir visur Lietuvoje, Sūduvoje populiarūs trilapiai žiedeliai, tulpės ar lelijos.

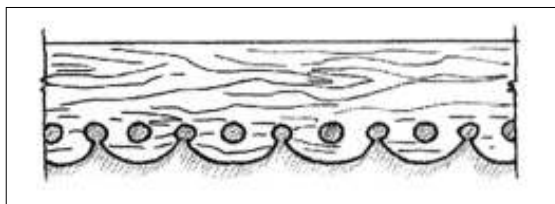
Geometriniais ir augaliniais ornamentais dekoruotos stubų vėjalentės ir karnizai

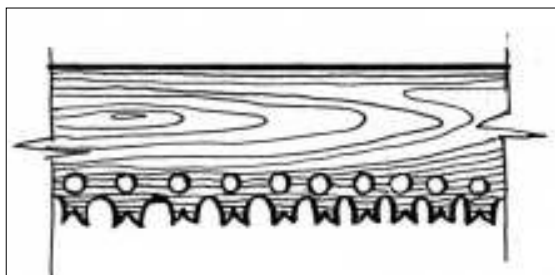
Karnizinė lenta. Šakių r. LII

Karnizinė lenta. Gudkiemio k. Vilkaviškio r. LII

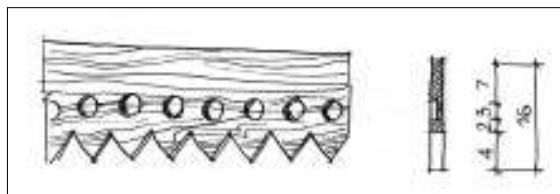

Karnizinė lenta. Pavasijų k. Šakių r. [14:64]

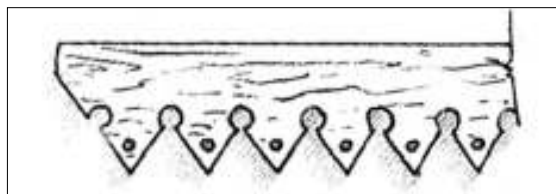

Karnizinė lenta. Lekėčių k. Šakių r. LII

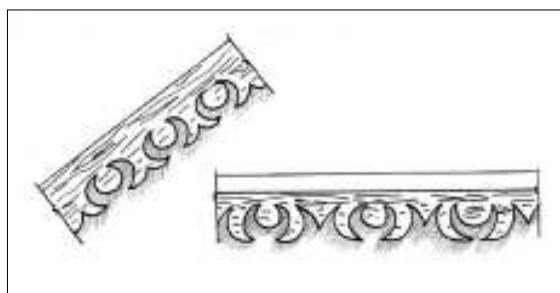
Geometriniais ir augaliniais ornamentais dekoruotos stubų vėjalentės ir karnizai

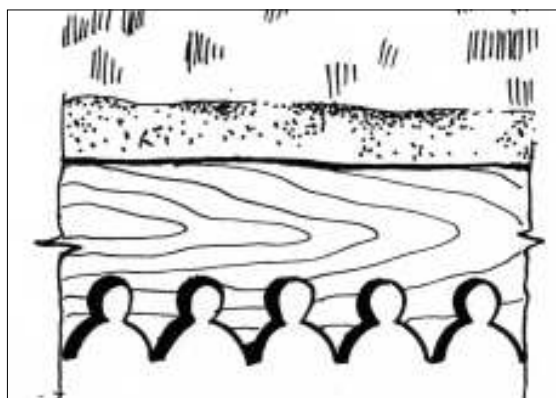
Karnizinė lenta. Griškabūdžio k. Šakių r. LII

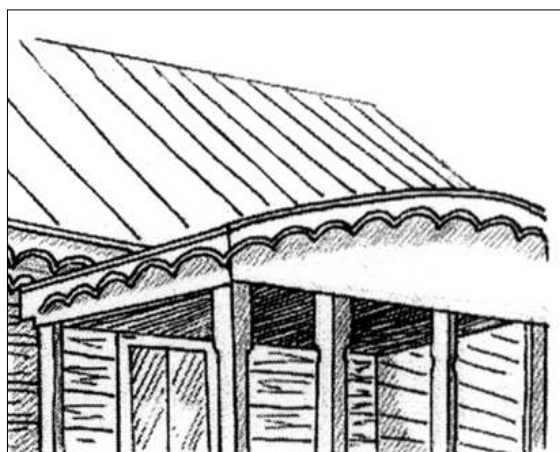
Vėjalentė. Rūdos k. Vilkaviškio r. [14:64]

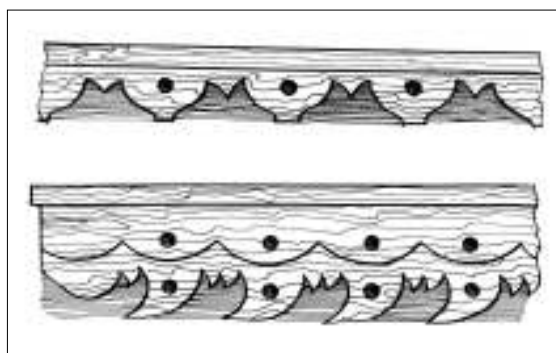
Stubų „nartūnai“. Bagdžių k. Šakių r. [14:64]

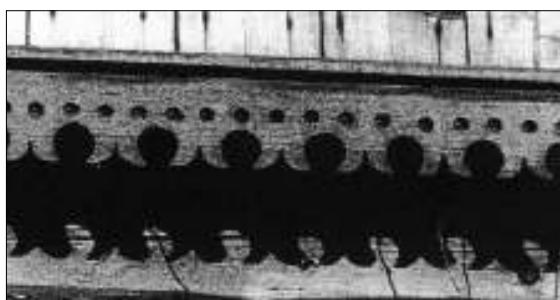
Karnizinė lenta. Morėnų k. Šakių r. LII

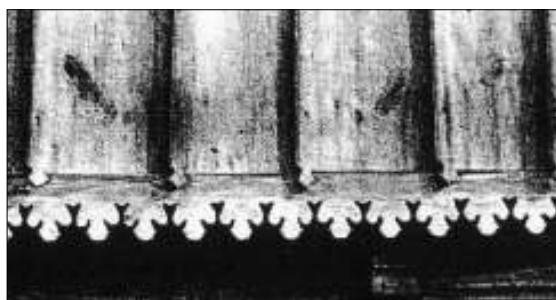
Prieangio dalis. Garliavos apyl. Kauno r. [14:64]

Karnizinė lenta, vėjalentė. Paežerių k. Vilkaviškio r. LLBM

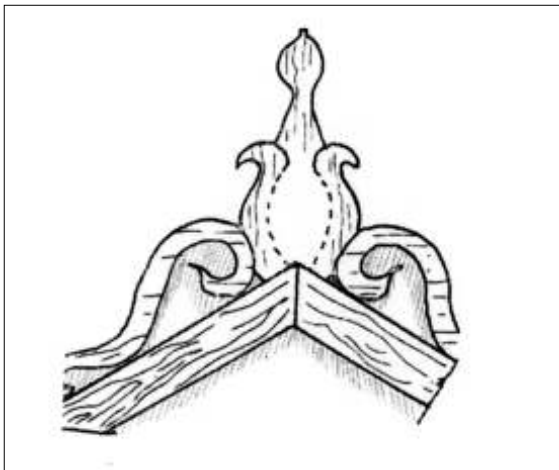

Karnizinė lenta. Tubelių k. Šakių r. [14:40]

Karnizinė lenta. Ašmoniškių k. Šakių r. [14:40]

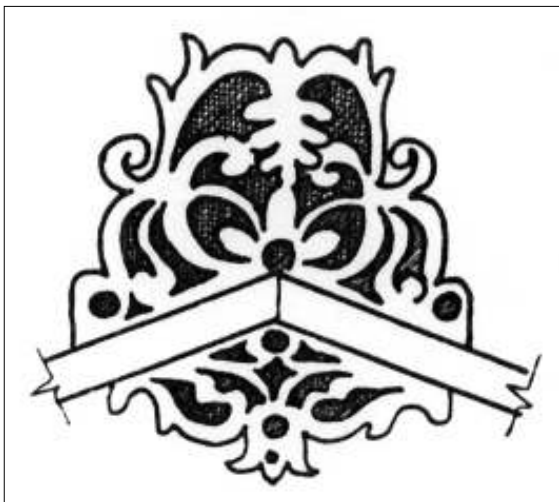
Stogo galuose ant skydo sudurtos vėjalentės, priangių stogeliai kartais puošiami lėkiais

Stubos priangio lėkis. Lapšių k. Šakių r. [14:92]

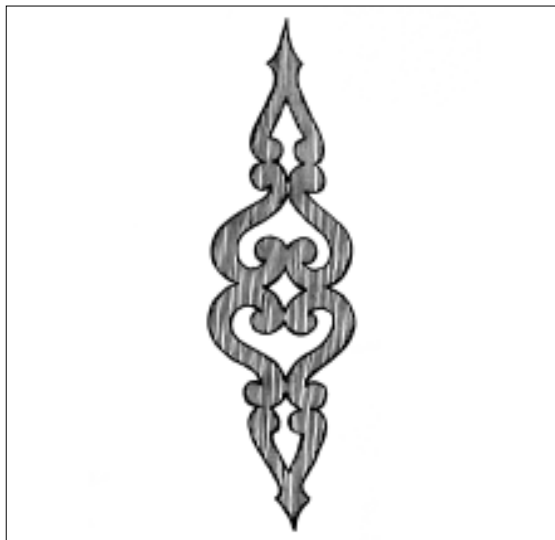
Stubos lėkis. Katilių k. Šakių r. LII

Stubos priangio lėkis. Paežerių k. Vilkaviškio r. LLBM

Lėkiai

Stogo galuose ant skydo sudurtos vėjalentės ar stubų priangių viršus kartais puošiami lėkais. Sūduvoje lėkiai – retenybė. Be zoomorfinių motyvų, jie dar būna stilizuotos gėlės, geometrinio ar žmogaus siluetą atkartojančio ornamento pavidalo. Lėkiai būna sukryžiuoti iš dviejų lentų, išpjaustinėti vienoje statmenoje lentoje arba sudėti iš visų trijų dalių.

Stubos priangio lėkis. Lekėčių k. Šakių r. LII

Stubos priangis su lėkiu. Buktos k. Marijampolės r. [14:74]

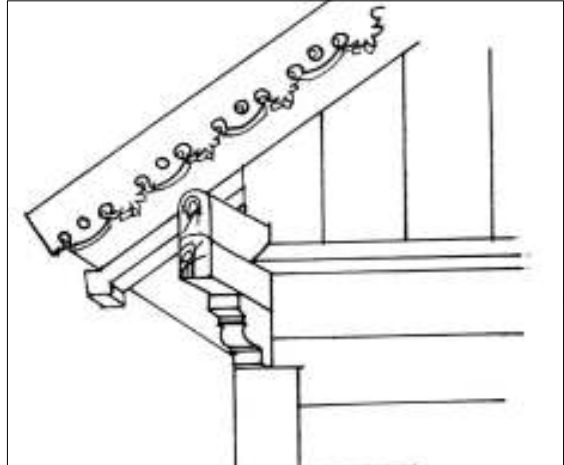
Sienų puošmenys

Sūduvai nebūdinga sienų kerčių puošyba. Labiau paplitę profiliuoti sijų ir gegnių galai. Juose išdrožiami ornamentai būna stambių formų, be smulkių išpjovų. Puošybai būdingi tik geometriniai motyvai. Pagegnių galai kartais apsaugomi prikaltais lentelėmis, vadinamaisiais skydeliais, kurie dažniausiai puošiami augaliniais elementais. XIX a. II pusėje, siekiant gyvenamųjų namų sienas apsaugoti nuo kritulių, bei dėl geresnės šilumos izoliacijos jos pradėtos apkalti lentomis. Sūduvoje paplitęs stačių ar horizontalių lentų be papuošimų apkalimas. Kartais vertikalių lentų sudūrimai dengiami siaura medine lotele arba apkalimo viršutinė lenta daroma iš gulsčios lentos, kurioje išpjaunamos arkutės. Stubose, statytose tarpukario laikotarpiu, paplitę apkalimo vertikaliomis ir horizontaliomis lentomis deriniai: dažniausiai apatinė fasado dalis apkalama vertikaliomis, o viršutinė – horizontaliomis lentomis. Išskirtinis šio varianto itin puošnus pavyzdys, kai viršutinė sienos dalis apkalama vertikaliomis lentomis, kurių galai sudaro dekoratyvų ornamentą.

Stubos išilginės sienos iškyša – konsolė, remianti skydą.
Naudžių k. Vilkaviškio r. I.Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

Profiliuoti stubų sijų bei gegnių galai. Puošybai būdingi tik geometriniai motyvai

Dumčių k. Vilkaviškio r. LLBM

Skuigės k. Marijampolės sav. I.Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

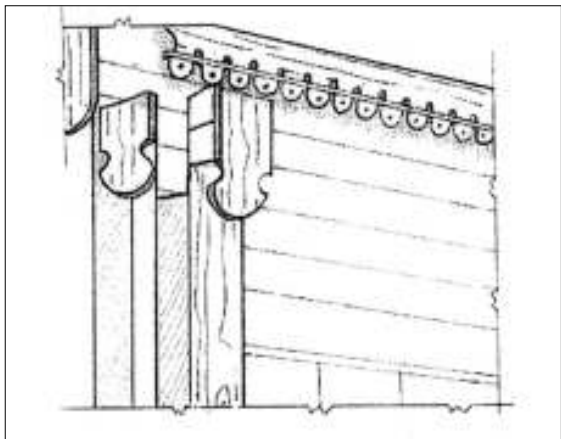

Naudžių k. Vilkaviškio r. I.Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

APDAILA IR PUOŠYBA

*Profiliuoti stobos gegnių galai. Dumčių k. Vilkaviškio r.
I.Kačinskaitės 2007 m. nuotr.*

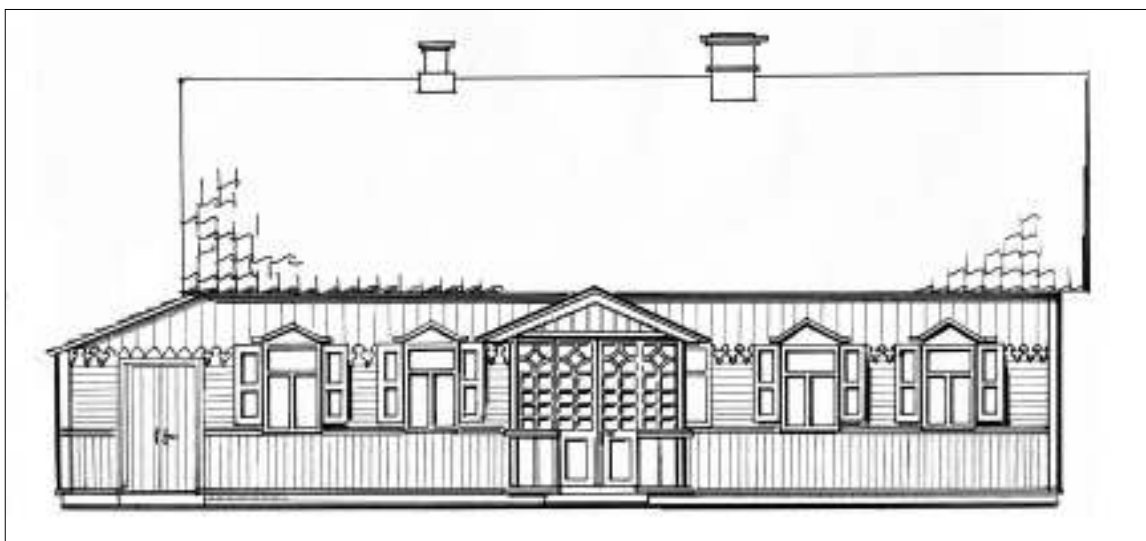

*Stobos pageginių skydelis. Obelynės k. Marijampolės r.
[14:155]*

Pageginių galai apsaugomi prikaltomis lentelėmis, vadinamaisiais skydeliais, kurie dažniausiai puošiami augaliniais elementais

*Stobos pageginių skydelis. Pančekių k. Vilkaviškio r.
I.Kačinskaitės 2007 m. nuotr.*

Stuboms, statytoms tarpukario laikotarpiu, būdingi apkalimo vertikalėmis ir horizontalėmis lentėmis deriniai. Stobos apkalimo pavyzdys. Opšrūtų k. Vilkaviškio r. XX a. III deš. LLBM

Langai

Stubų langai išorėje puošiami apylangėmis. Jas sudaro antlangė, palangė ir šoninės lentos. Dažniausiai negyvenamosiose patalpose – stubų pastogėse puošiami visi trys apylangių elementai, o gyvenamųjų – tik antlangė ir palangė. Paplitęs antlangio dekoravimas kiaurapjūviu, taip pat klasikinio profilio karnizu ar sandriku.

Stubų langai, ypač menių (*seklyčių, stubelių*), iš lauko pusės dažnai turi užveriamas langines. Lietuvoje jos pirmiau paplito miestuose ir dvaruose, vėliau – ir didesniuose kaimų namuose. Puošiama toji pusė, kuri matoma dienos metu, kai langinės atviros. Paprasčiausios yra plokščių lentų langinės. Sūduvoje paplitusios rėminės konstrukcijos su įsprūdomis (filingais). Populiariausios įsprūdinės langinės turi po dvi plokščias įsprūdas be papildomų puošmenų. Retesnės trijų įsprūdų langinės.

Langas su profiliuoto medžio apylangėmis be ryškesnių dekoru elementų. Langinės – paprastos, sukaltos iš vertikalų lentų. Obelinės k. Marijampolės r. LLBM

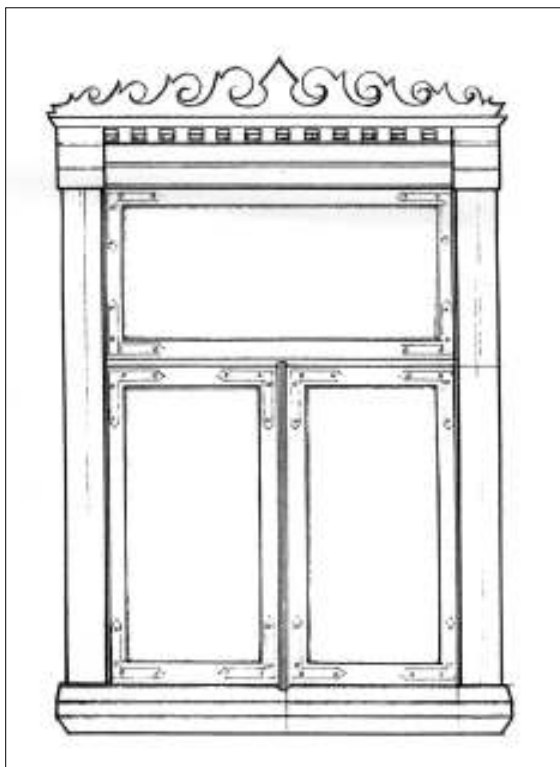

Dekoruotas pastogės lango polangis. Pančekių k. Vilkaviškio r. I.Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

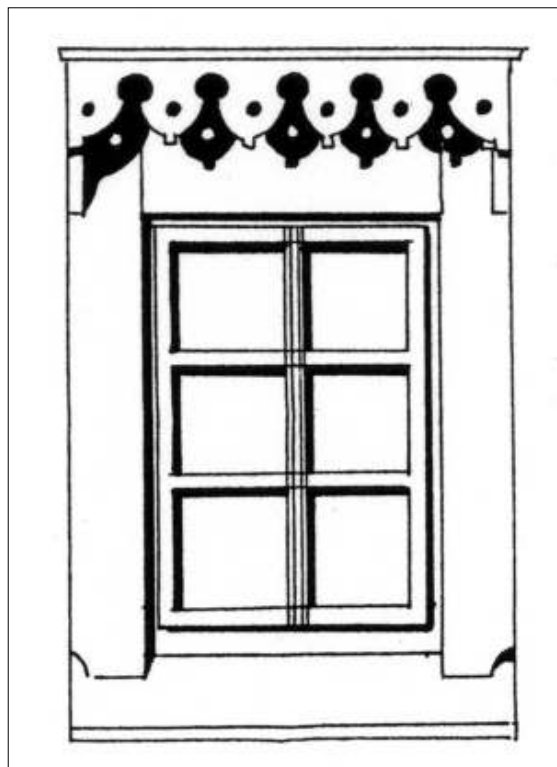

Dekoruotas lango antlangis. Naudžių k. Vilkaviškio r. I.Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

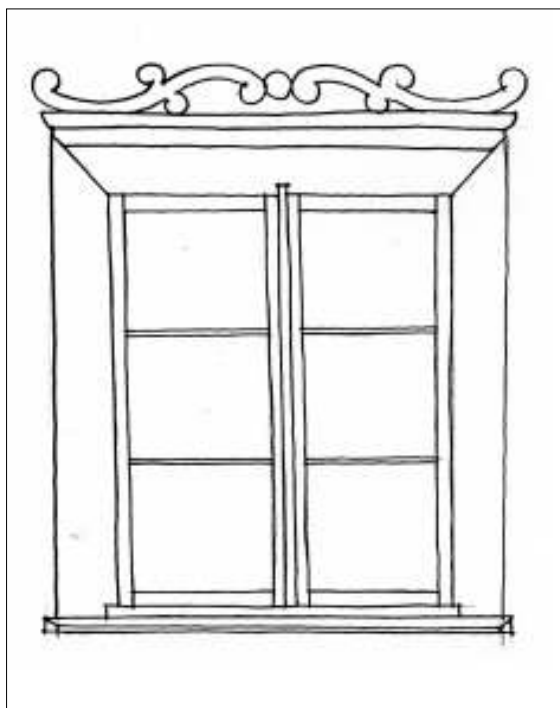
Dekoruoti langų antlangiai

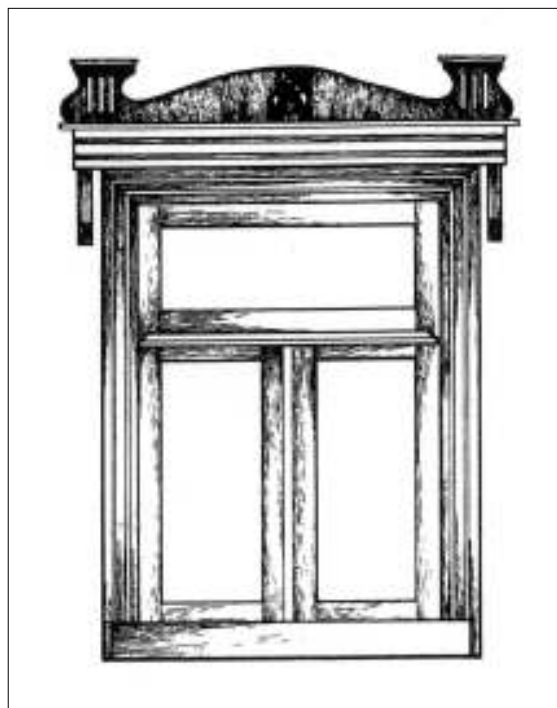
Jurkštų k. Vilkaviškio r. LLBM

Juozuniškių k. Vilkaviškio r. LLBM

Juodraiščio k. Prienų r. LII

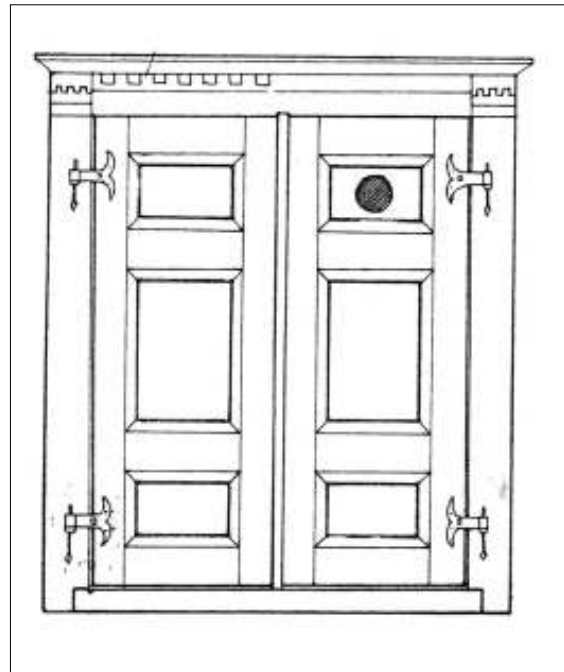

Parausių k. Vilkaviškio r. LLBM

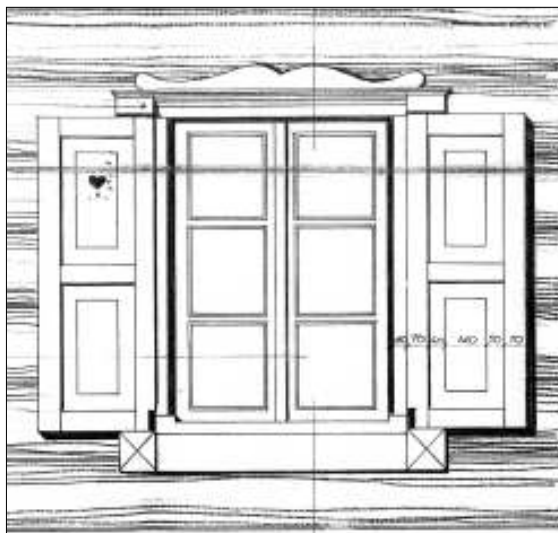
Dekoruoti langų antlangiai

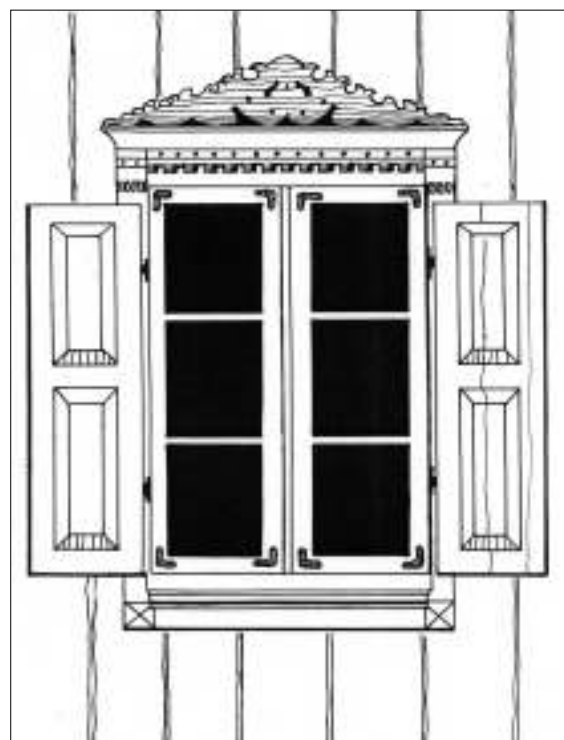
Baziliškių k. Vilkaviškio r. LLBM

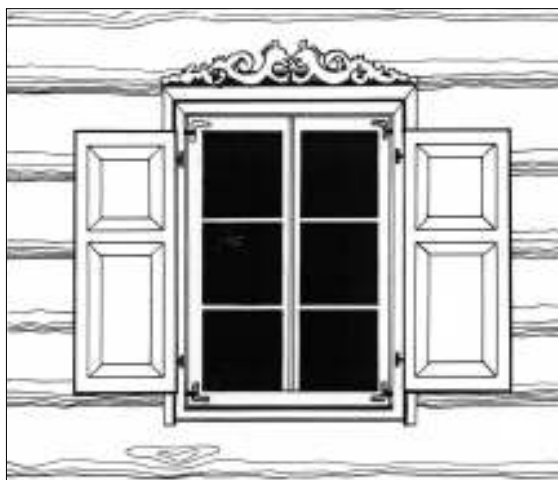
Vilkaviškio r. LLBM

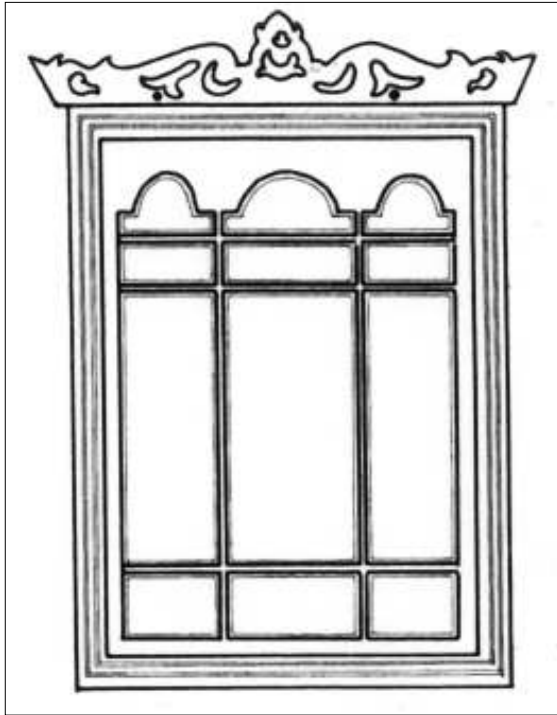
Rygiškių k. Šakių r. VAA

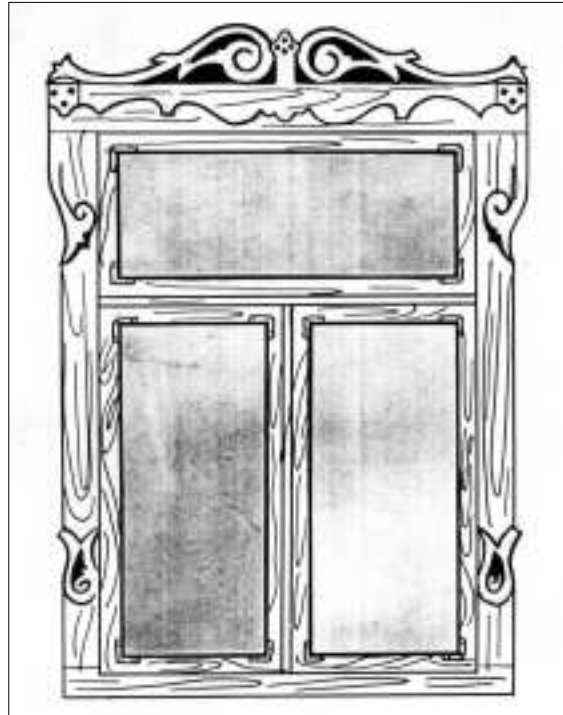
Bališkių k. Šakių r. LII

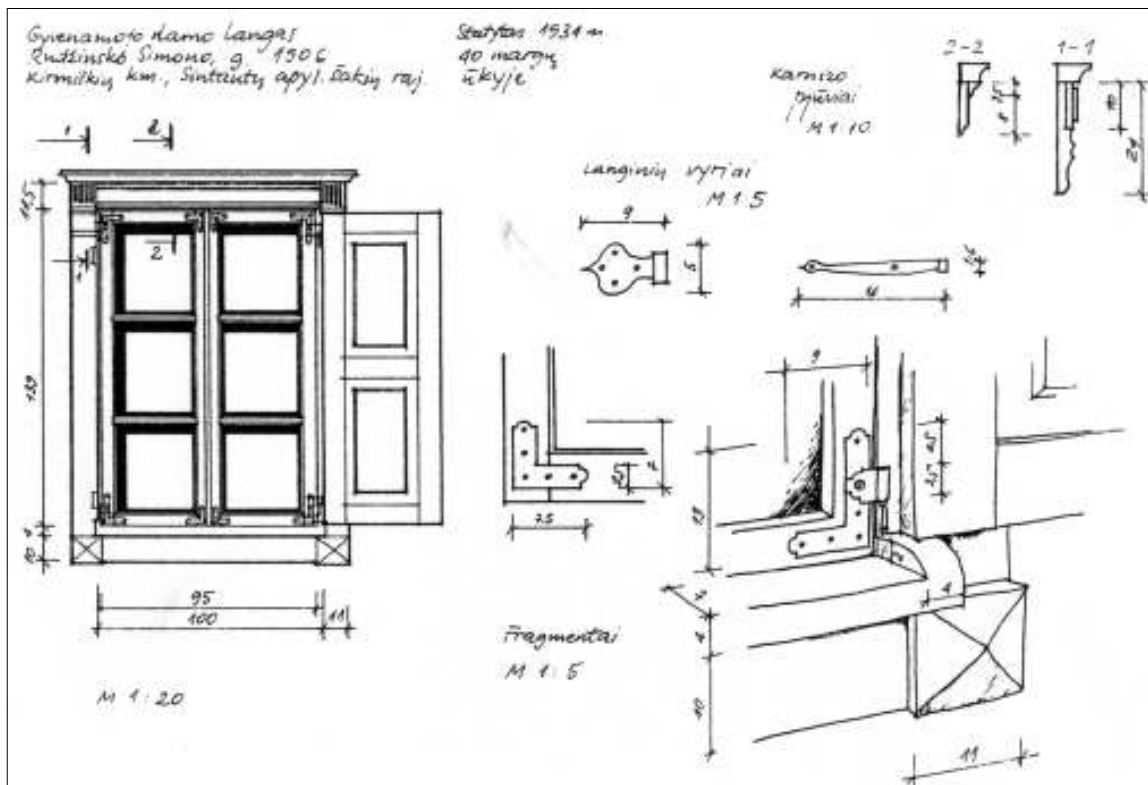
Pavasijų k. Šakių r. LII

Smilgių k. Vilkaviškio r. LLBM

Turupėlių k. Marijampolės r. LII

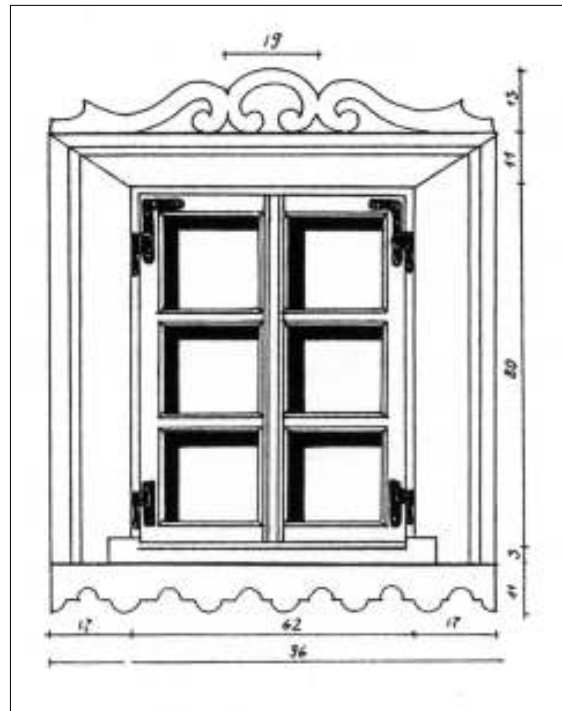

Lango konstrukcija. Kirmiškų k. Šakių r. LLBM

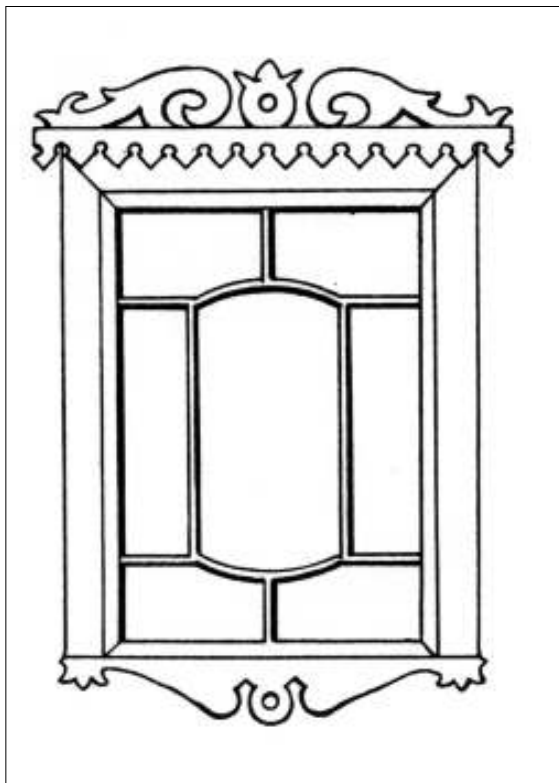
Dekoruoti langų antlangiai ir polangiai, antlangiai ir šoninės lentos, visos apylangės

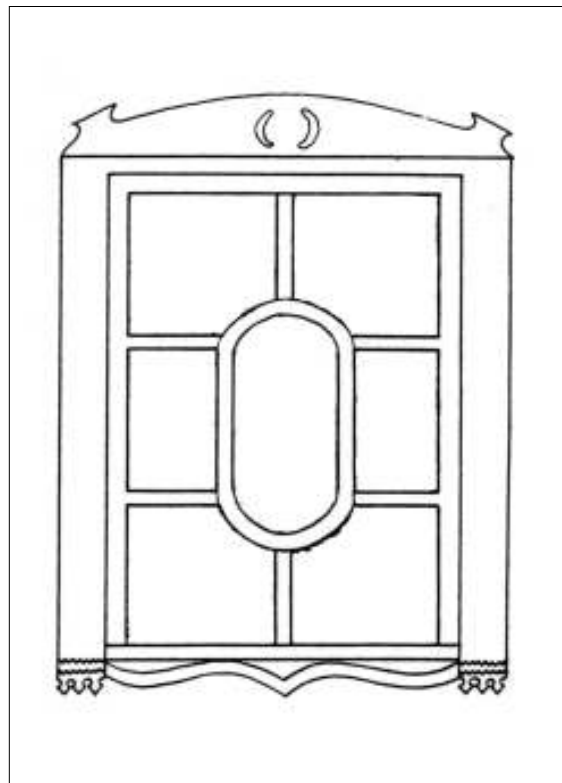
Pančekių k. Vilkaviškio r. I. Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

Pavilkaujų k. Vilkaviškio r. LLBM

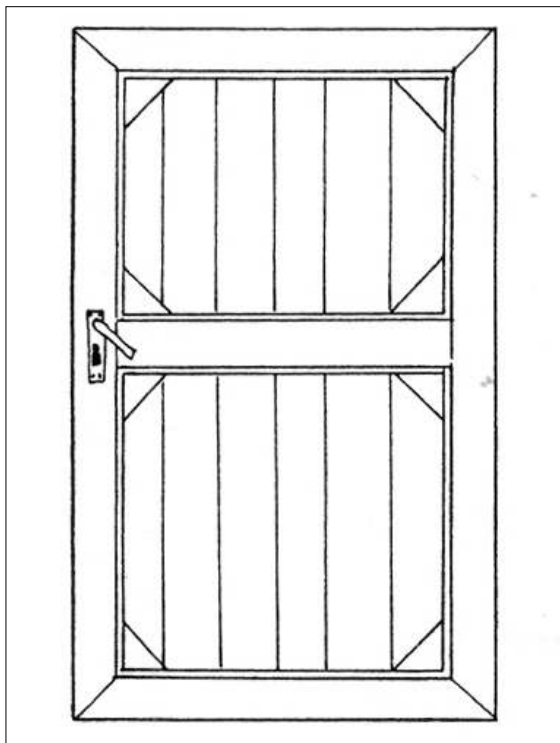
Paežerių k. Vilkaviškio r. LLBM

Būdviečių-Gudelių k. Vilkaviškio r. LLBM

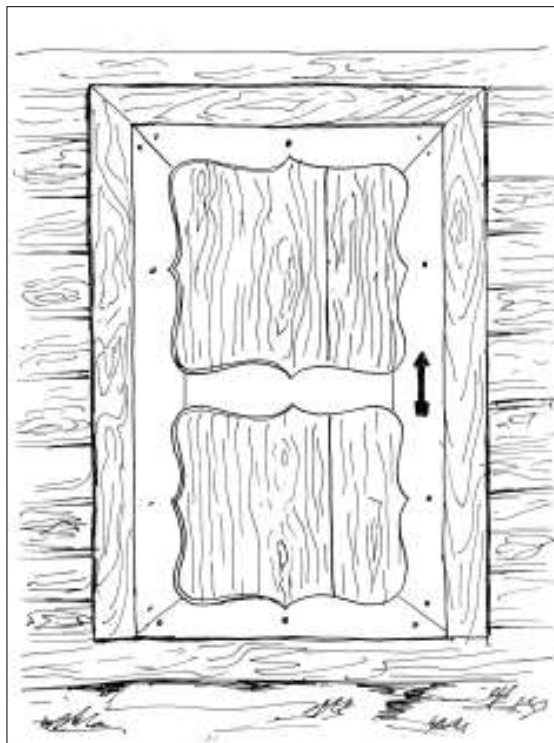
APDAILA IR PUOŠYBA

Vieno sluoksnio lentų durys – seniausios ir paprasčiausios, daromos iš paprastų arba pusiau suleistų ir juostomis sutvirtintų lentų

Stresiškių k. Vilkaviškio r. KPC

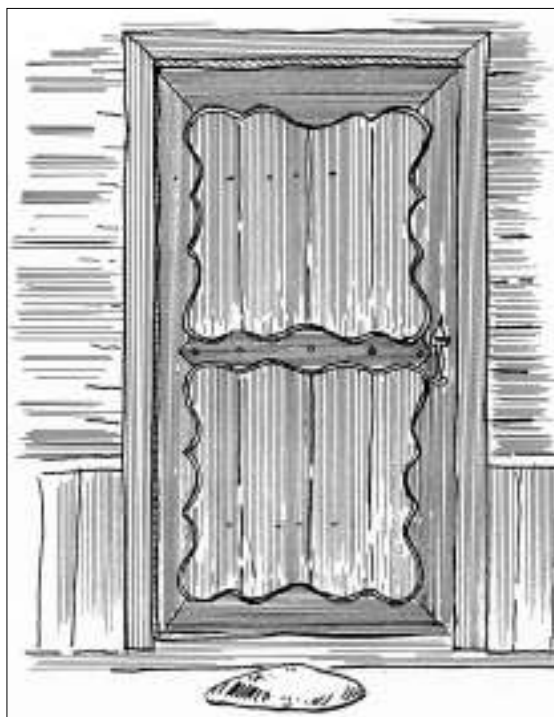
Krašte paplitusios vieno sluoksnio stubų durys su įvairius plastiškų formų ornamentus sudarnačiais apvais

Žiūrų-Gudelių k. Vilkaviškio r. LII

Žalvėderių k. Šakių r. KPC

Balbieriškis. Prienų r. LII

Durys

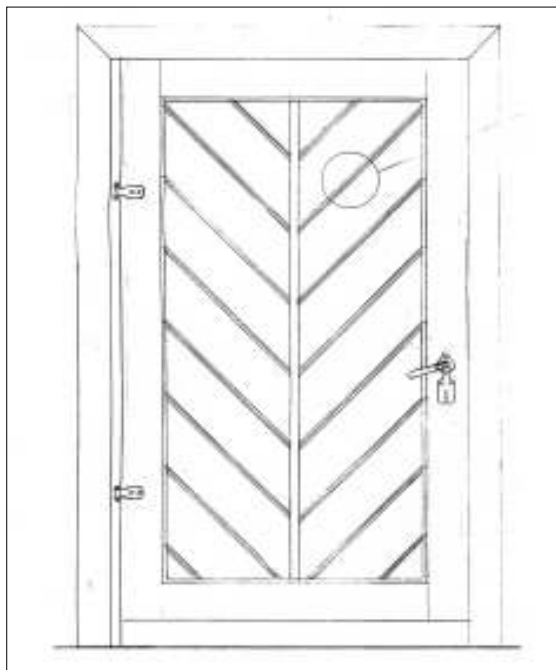
Pagal konstrukciją senosios durys skirstomos į vienasluoksnes, dvisluoksnes ir įsprūdines (filingines). Puošiama varstomos dalies plokštuma.

Vieno sluoksnio lentų durys yra seniausios ir paprasčiausios, daromos iš paprastų arba pusiau suleistų ir juostomis sutvirtintų lentų. Dažniausiai jos nepuošiamos. Sūduvos krašte paplitę vieno sluoksnio išskirtinės stubų durys, su įvairius plastiškų formų ornamentus sudarančiais apvadais.

Dvisluoksnių durų vienas lentų sluoksnis yra konstrukcinis, o antrasis – apdailos, iš siauresnių lentelių. Į lauką arba į geresnių patalpų vidų atgręžtoje pusėje vienodo pločio lentos (10-18 cm) sudedamos rombais ar eglutėmis. Toks puošybos būdas populiariausias Lietuvos kaime.

Dar kitokia paplitusi durų konstrukcijos rūšis yra standūs rėmai su įsprūdomis, kurias sudaro stačiakampės lentos, dažniausiai profiliuotais pakraščiais.

Populiariausios dvisluoksnių durys, kurių viršutinis dekoratyvus sluoksnis sukalamas rombais ar eglutėmis

Vidinės durys. Rygiškių k. Šakių r. VAA

Išorinės durys. Kūlokų k. Marijampolės sav. I.Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

Vidinės durys. Mieleiškampio k. Prienų r. I.Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

Dvisluoksnės durys

Išorinės durys. Butviliškių k. Šakių r. LI

Išorinės durys. Naujosios Ūtos k. Prienų r. V. Jezerko
2007 m. nuotr.

Įsprūdinės (filinginės) išorės ir vidaus durys

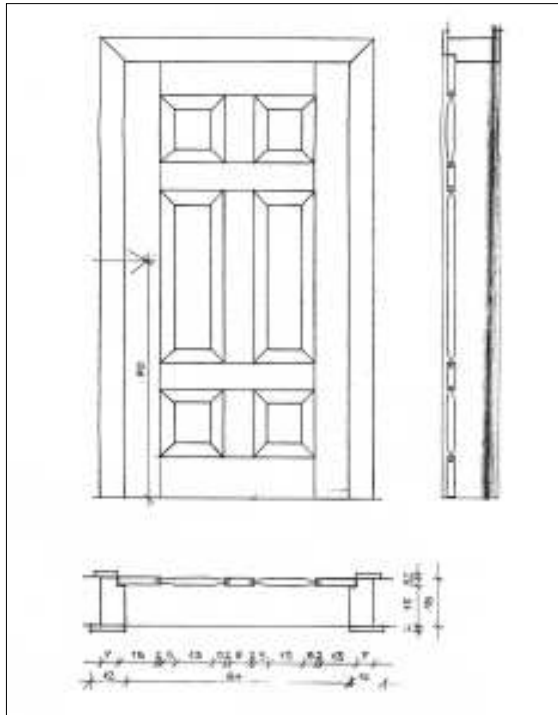

Dumčių k. Vilkaviškio r. I. Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

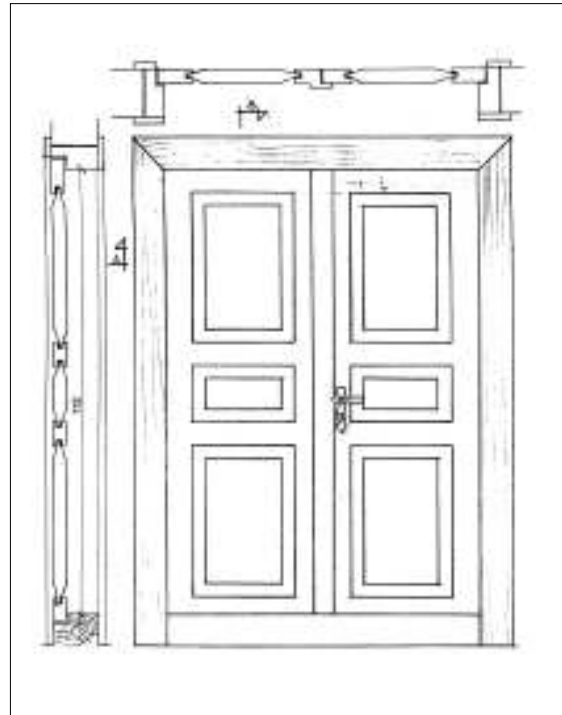

Skuigės k. Marijampolės sav. I. Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

Įsprūdinės (filinginės) išorės ir vidaus durys

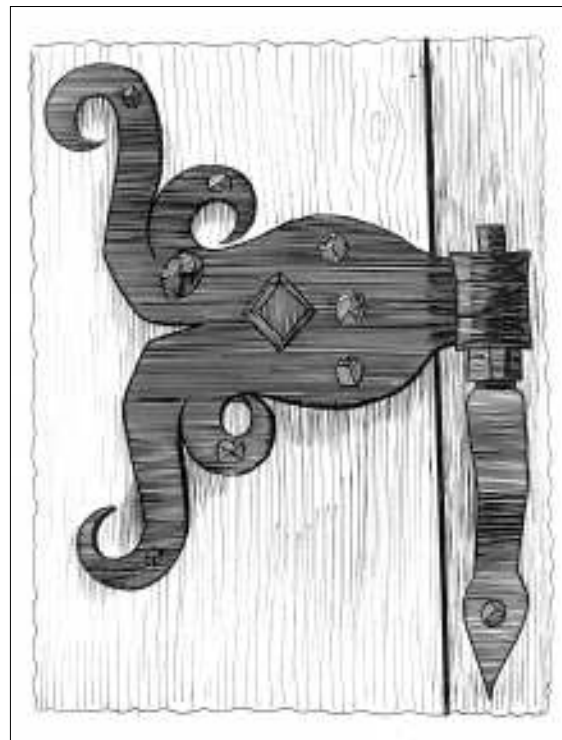
Rygiškių k. Šakių r. VAA

Rygiškių k. Šakių r. VAA

Šakių r. LLM

Durų vyris. Kazliškių k. Marijampolės r. LII

Atviro tipo prieangiai

Pavasijų k. Šakių r. LII

Prieangiai

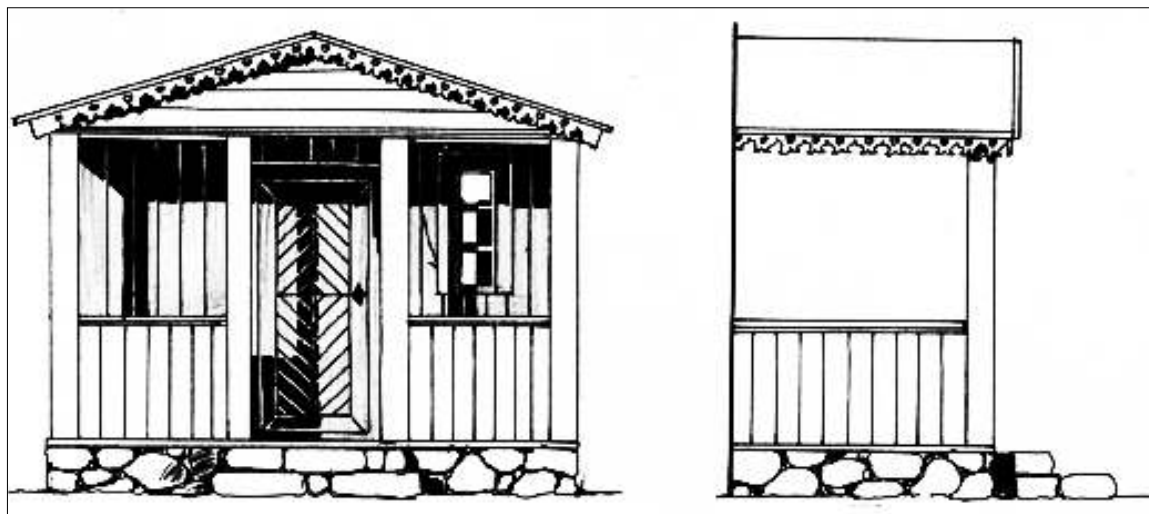
Prieangiai prie stubų statyti siekiant apsaugoti jėgimą nuo kritulių, karštų saulės spindulių, taip pat tai jauki vieta poilsiui. Sūduvai būdingi **vienšlaičiai ir dvišlaičiai pastoginiai prieangiai**, statomi prie stubos gerojo kiemo pusėje. Paprastai keturi stulpai – kolonėlės, išdėstyti vienoje linijoje priešais duris, laiko vienšlaitį stogelį ar trikampį frontonėlį, dengtą dvišlaičiu stogu. Geometriniais ir augaliniais elementais dekoruojamos prieangių vėjalentės, karnizai. Apatinėje dalyje įrengiama 0,65-0,8 m aukščio lentų tvorelė. Populiariausia jos dekoravimo technika yra kontūrinė, kai atskiros lentelės išpjaustinėjamos tik iš kraštų. Simetriškai suglausti tokie elementai sudaro kiaurapjūvio įspūdį.

XX a. Sūduvoje plinta įstiklinti prieangiai – **verandos**. Ištisos prieangio sienelės įstiklinamos, puošiamos skirtingų geometrinių formų stiklais ir rėmeliais. Tokios kompozicijos suskaido monotonišką plokštumą. Išlikę pavyzdžiai su stačiakampiais, trikampaiais, apskritimo formos skaidymais (rėmais), kartais net ir iš lenktinių linijų.

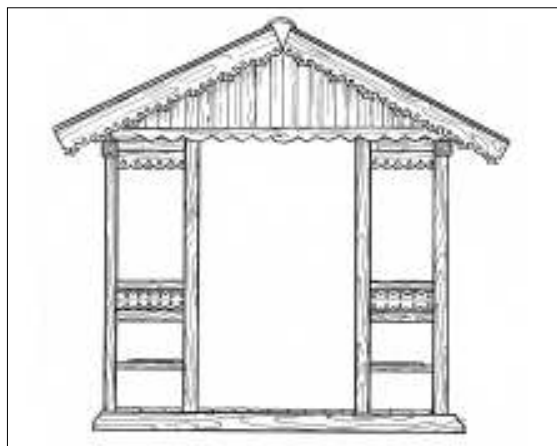

Obelinės k. Marijampolės r. stuba, atkelta į LLBM

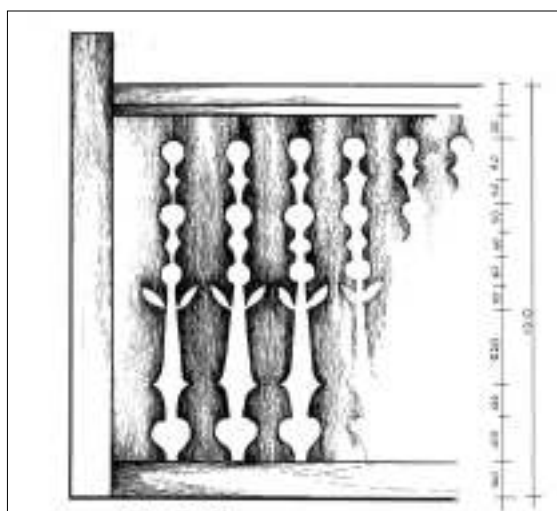
Atviro tipo prieangiai

Bebrininkų k. Vilkaviškio r. LLBM

Paežerių k. Vilkaviškio r. LII

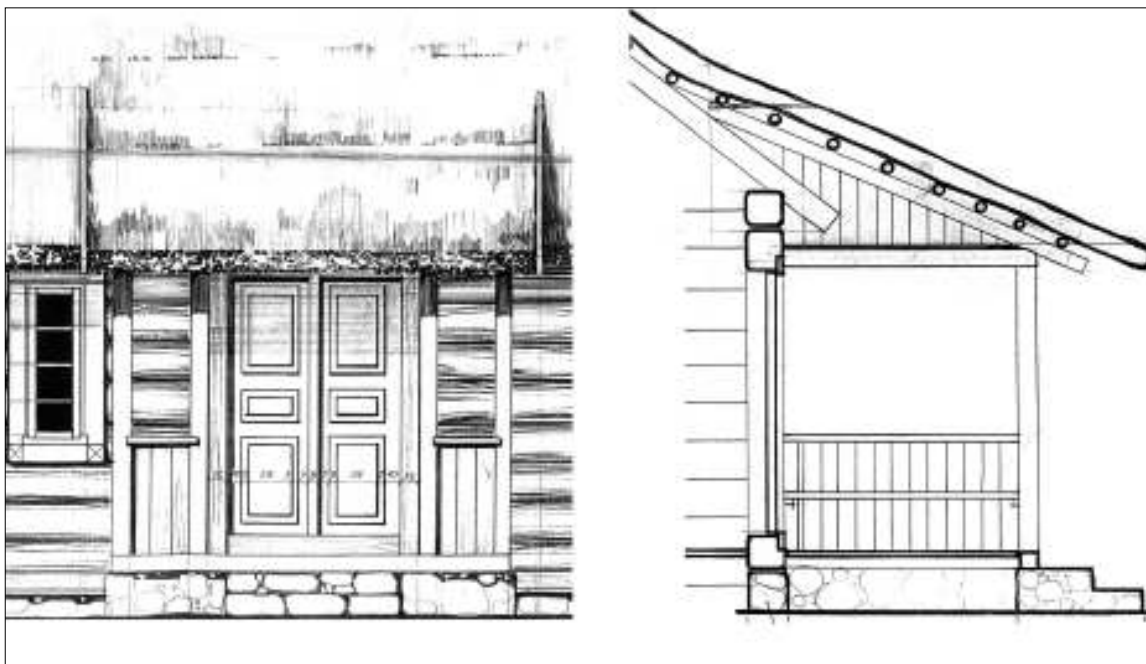

Prieangio tvorėlė. Barzdų k. Šakių r. LLMB

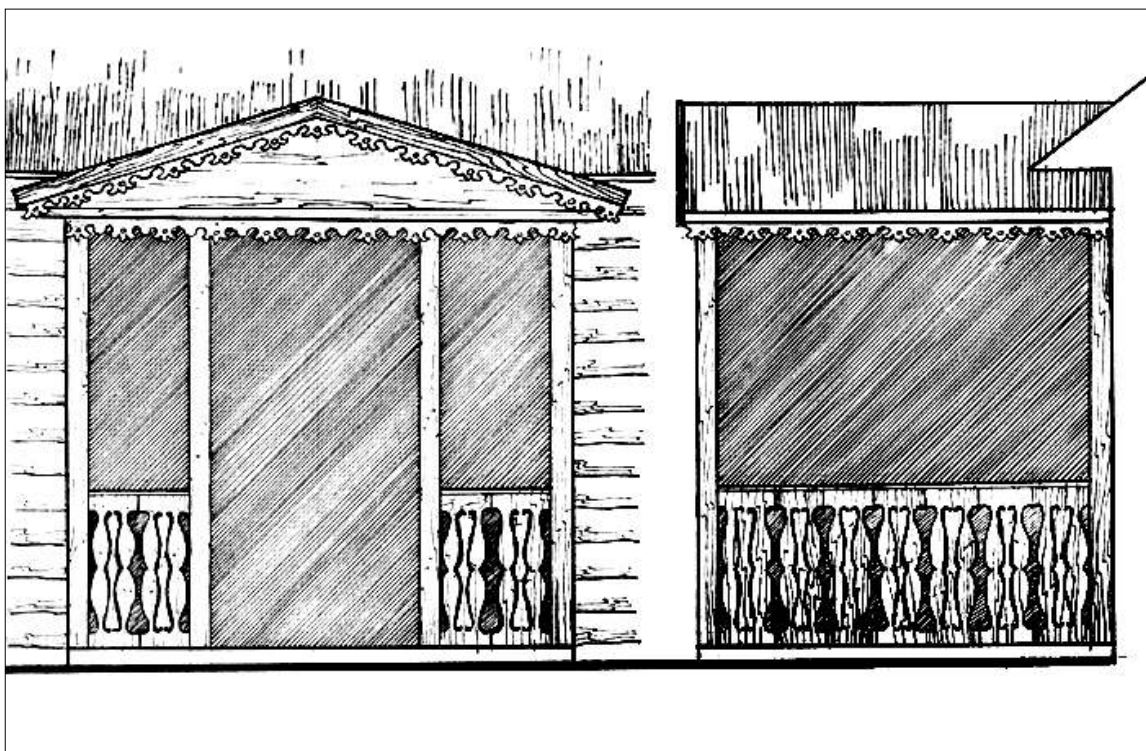

Pervaznykų k. Šakių r. LII

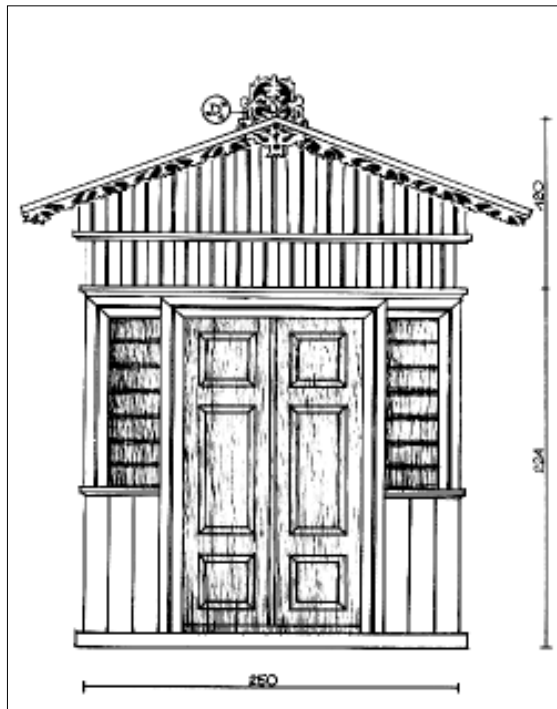
Atviro tipo prieangiai

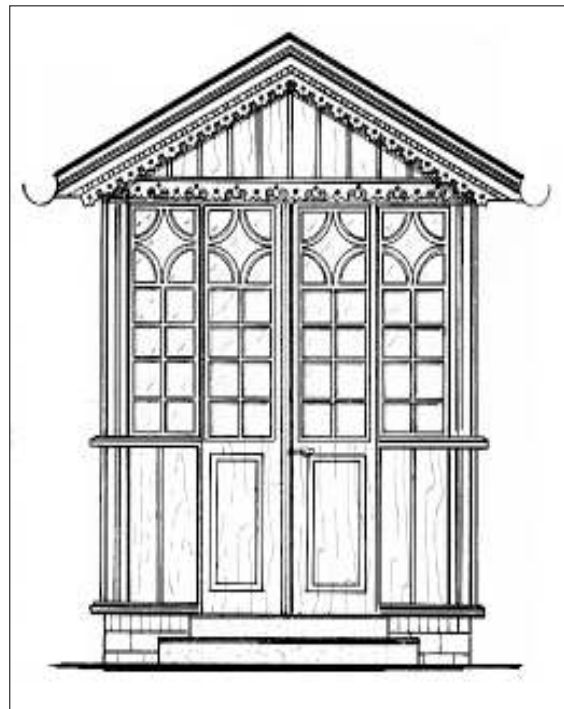
Rygiškių k. Šakių r. VAA

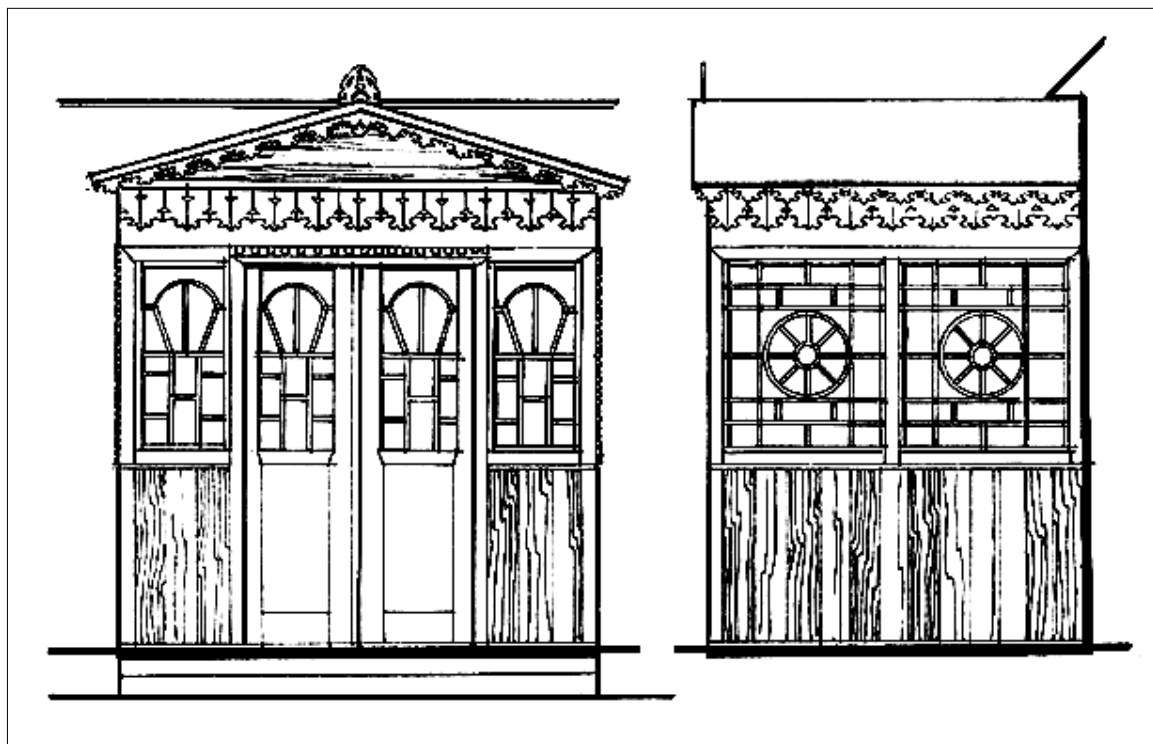
Vizgirdų k. Vilkaviškio r. LLBM

Paežerių k. Vilkaviškio r. LLBM

Opšrūtų k. Vilkaviškio r. LLBM

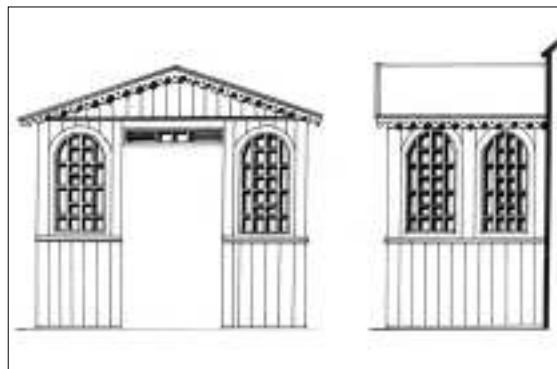

Paežerių k. Vilkaviškio r. LLBM

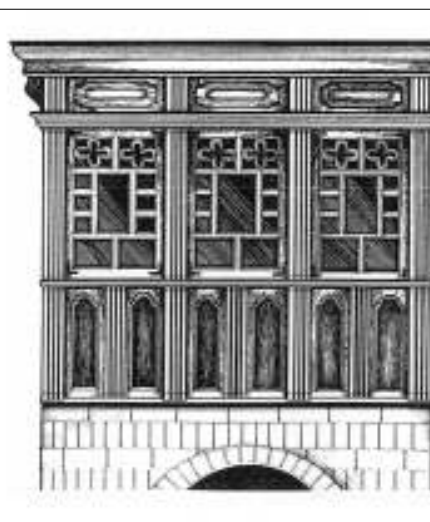
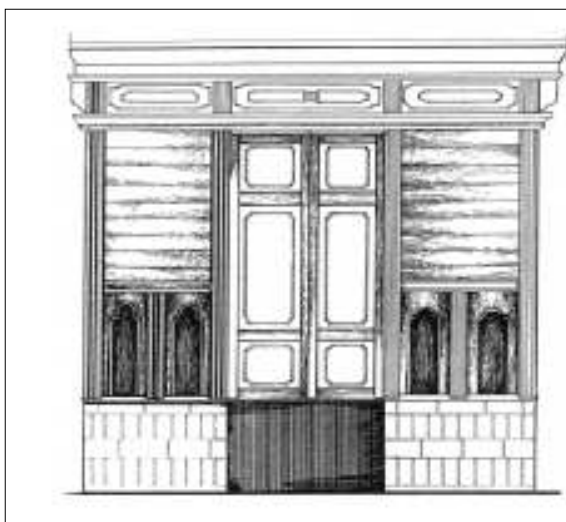
Uždaro tipo prieangiai

Užuoganų k. Marijampolės r. LLBM

Parausių k. Vilkaviškio r. LLBM

Parausių k. Vilkaviškio r. LLBM

Naudžių k. Vilkaviškio r. LLBM

Dumčių k. Vilkaviškio r. I.Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

Uždaro tipo priangiai

Marijampolė, Sporto g. I. Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

Kūlokų k. Marijampolės sav. I. Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

Naudžių k. Vilkaviškio r. I. Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

STATYBINĖS MEDŽIAGOS IR KONSTRUKCIJOS

XIX a. I pusėje stubų pamatai turi po apatiniu vainiku didesnius akmenis, kurie vėliau pradėti mūryti, rišant kalkių skiediniu. Virš tokio akmenų pamato XIX a. II pusėje išmūrijama galu dėtų plytų eilė. Stubų sienos renčiamos iš horizontalių pjautų rąstų, sudėtų vienas ant kito ir sunertų kampuose į kertes (iškištais rąstų galais) arba į sąsparas (lygias, be iškištų rąstų galų). Senieji namai statyti iš nesudurtų rąstų. Pastatams ilgėjant, dviejų galų stuboms sujungti pradėta naudoti stulpinė – švilinė konstrukcija: rąstų galai nutašomi ir įleidžiami į stulpuose – šviluose padarytus griovelius.

Siekiant nuo drėgmės apsaugoti gyvenamųjų namų galines sienas, pastogės skydas iškišamas į priekį nuo sienos plokštumos ~ 0,3 m. Stubose įrengiamos medinės, sijinės konstrukcijos lubos, o

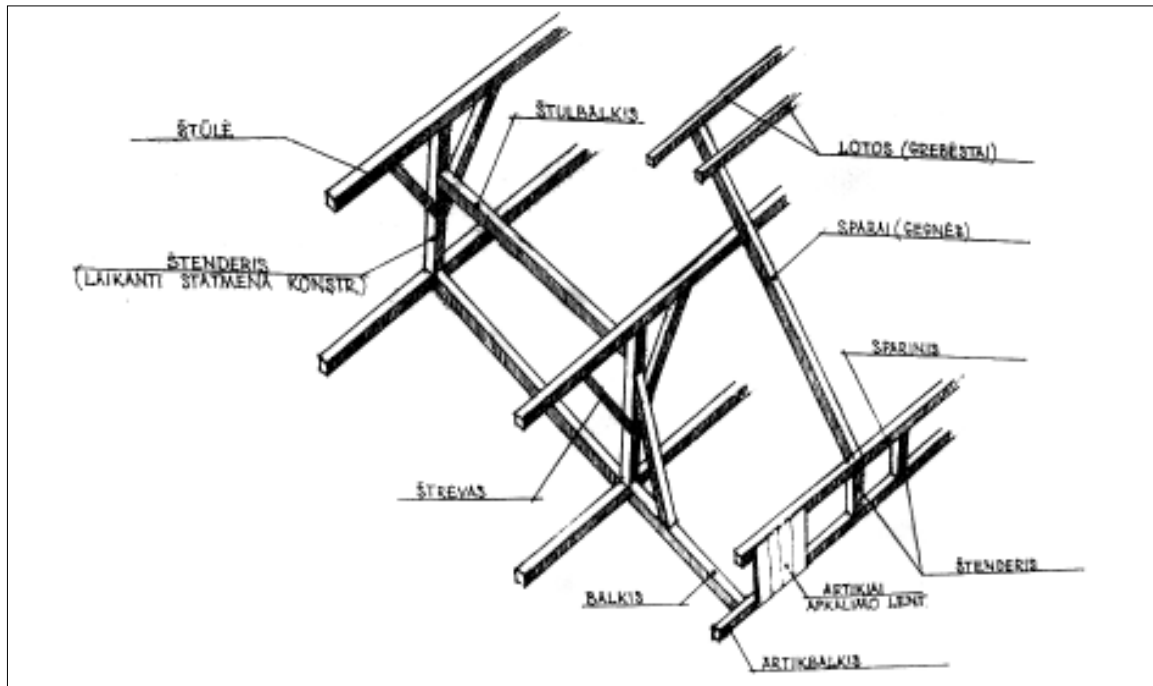
viršum lubų pastato pakraigės tūriui padidinti dažnai daromi ir 0,8-1,1 m aukščio ertikiai. Ertikiai – tai nedidelis sienos paaukštinimas virš perdenginio, išplitęs XX a. pr. statybose. Konstrukciniu požiūriu ertikis įrengiamas virš išorinių sienų per visą pastato ilgį ir plotį darant tvirtai statramsčiais paremtą rėmą, kuris laiko stogo svorį. Stubų stogo konstrukcija gegninė. Stogus pradėjus dengti čerpėmis, dėl didelio jų svorio stogo konstrukcijoje atsiranda papildomų statramsčių. Nors XX a. plinta ir iš molio bei plytų statomi namai (tokie pastatai anksčiau buvo statomi buvusių Rytprūsių lietuvių sodybose), 1932 m. pravesto pirmojo visuotinio Lietuvos žemės ūkio surašymo duomenys atskleidžia, kad tuo metu Vilkaviškio, Šakių ir Marijampolės valsčiuose tebevyravo mediniai gyvenamieji namai.

Stubų viršutinė pamato dalis – cokolis dažnai mūrijama iš skelto akmenų mūro, virš kurio dedama plytų mūro eilė

Stubos renčiamos iš horizontalių pjautų rąstų, sudėtų vienas ant kito ir sunertų kampuose į kertes arba į sąsparas

Stobos stogo su ertikiu konstrukcija. Pakraigės tūriui padidinti dažnai įrengiami ertikiai – nedideli sienos paaukštinimai virš perdenginio

Sienojų sujungimui naudojama švilinė stulpinė konstrukcija

Stoboms būdingas nuo sienos plokštumos atitrauktas pastogės skydas

Šeimynstubės (stubos) interjeras. LLBM

Virtuvėje įrengiama duonkepimo, vadinamo pečiūmis, pakura, o korpusas stuboje (šeimynstubėje), kurią apšildo. LLBM

INTERJERAS

Gyvenamųjų namų interjerai neatsiejami nuo namo raidos, ūkio augimo, socialinių sąlygų. Pavadinimai savotiškai atskleidžia vidaus patalpų raidą. Tą akivaizdžiai parodo zanavykiški terminai. *Stuba* – pagrindinė gyvenamojo namo patalpa darbui, valgymui, miegojimui. *Stubelė* – gražiausia patalpa namuose, skirta svečiams. *Stubelaitė* – miegojimui skirta patalpa, atitverta nuo stubelės. *Stubeliukė* – nešildoma ūkinio podėlio patalpa su durimis į virtuvę. *Stubutė* – mažesnioji pertvertos stubos dalis miegojimui. *Šeimynstubė* – didžioji pertvertos stubos dalis. Virtuvę seneliai vadino *kuchnia*. Priemenė vadinta ir *priestubiu*, *butu*, *buteliu*, *kaliošine*. *Grinčia* – prosenelių terminas – patalpa daržovėms bei bulvėms laikyti. Seneliai šią patalpą vadino kamara, tėvai – sandėliuku. Kituose Sūduvos regionuose vietoje stubelės ir jos išvestinių formų vartoti žodžiai *seklyčia*, *seklytaitė*, *kamaraitė*, *kamara*. XX a. pr. gyvenamosios patalpos palaipsniui pradėtos vadinti kambariais.

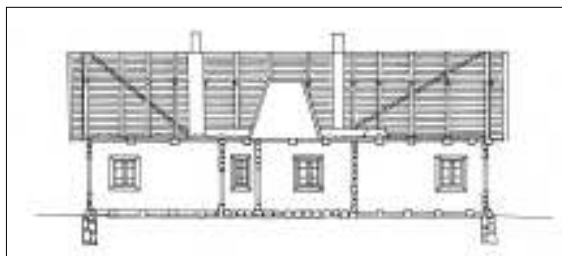
Įranga

Sūduvos namo vidaus išplanavimui labai svarbus savitas šildymo – virimo įrenginių išdėstymas. Jie užima dvi patalpas: virtuvėje buvo duonkepio, vadinto *pečiumi*, pakura, o pats korpusas stuboje (*šeimynstubėje*), kurią apšildo. Prie vieno ar dviejų stubos pečiaus šonų įrengiamas žemas mūrelis, jis ilgas, iki 1,8 m, kartais ir daugiau, 0,6 m aukščio, 0,4-0,6 m pločio iš plytų išmūrytas paaukštinimas – šiltas suolelis, vadinamas *zelikiu* arba *prydu*, skirtas žmonėms pasišildyti. Zelikis šyla nuo virtuvėje kūrenamos viryklės, vadintos *mašina*. Kadangi šildymo – virimo įrenginių pakuros įrengiamos virtuvėje, tai stuboje (*šeimynstubėje*) visad švaru ir šilta. Kitas namų galas – stubelė (*seklyčia*) iki XIX a. II pusės dažniausiai nešildoma. Tik XIX a. pab. ją imta šildyti stačiamalkėmis krosnelėmis, vadintomis *pečiuku* arba rečiau *statuku*. Pečiukai mūryti iš raudonų plytų, dažniausiai tinkuoti ir balinti. Tik nuo XX a. 4 dešimtmečio, o retesniais atvejais ir anksčiau, mūryti iš koklių. Stubos pakraigėje mėšai rūkyti ir laikyti dažnai statomi kaminais – rūkyklos (Vilkaviškio, Marijampolės, Šakių r.).

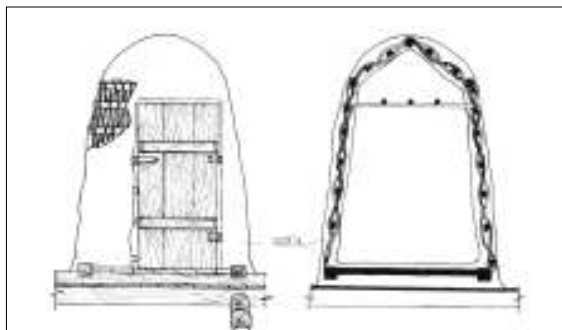

Prie stubos pečiaus vieno ar dviejų šonų įrengiamas iš plytų išmūrytas paaukštinimas – šiltas suolelis, vadinamas „zelikiu“ arba „prydu“. LLBM

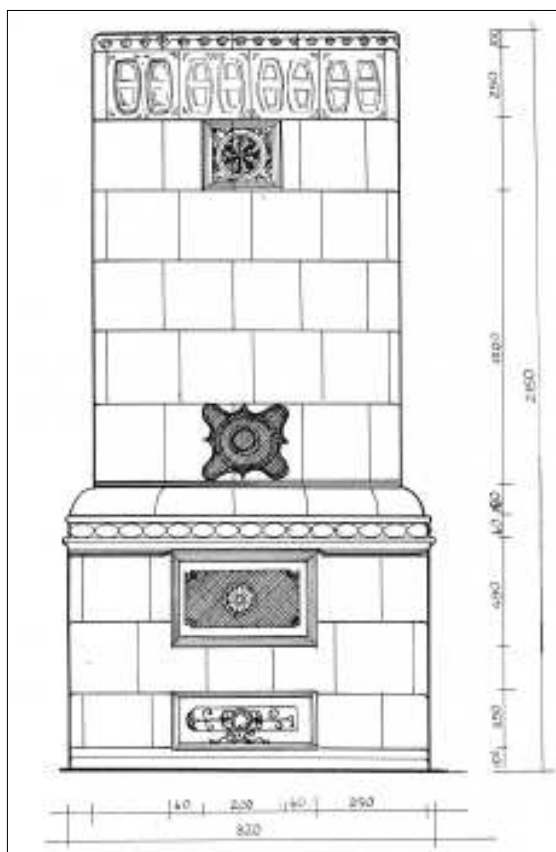
Stubos pakraigėje mėšai rūkyti ir laikyti dažnai statomi kaminais – rūkyklos

Stubos pjūvis. Pastogės centre kaminas-rūkykla. Pavezėjų k. Šakių r. LLBM

Karklais išpintas ir moliu išplūktas kaminas – rūkykla stubos pastogėje. [6:148]

Stubelė (*seklyčia*) apšildoma stačiamalkėmis krosnelėmis, vadintomis pečiukais. Koklinis pečius Parausių k. Vilkaviškio r. LLBM

Vidaus patalpų apdaila

Grindys. Iki XIX a. pab., o dažnai ir ilgiau, priemenėse, virtuvėse bei *grinčiose* (kamarose) buvo plūkto molio ašla, kitose patalpose – lentinės grindys. Stubose (šeimynstubėse) grindų lentų plotis svyravo tarp 24-32 cm, o stubelėse (seklyčiose) nuo 25 iki 29 cm. XIX a. pab.-XX a. pr. priemenėse ir virtuvėse atsiranda lentų, raudonų plytų, o kai kada ir akmenų grindys. Nuo XX a. 4 dešimtmečio plinta ir „betoninės“ grindys. Tuomet kai kurie ūkininkai pradėjo geresnių patalpų (stubelės, seklyčios, stubelaitės, stubos) grindis dažyti aliejiniais tamsiai bordo spalvos dažais. Tuo metu namuose atsiranda ir austi takai, kurie pirmiausia tiesiami stubelių (seklyčių) patalpose.

Špuntuotos lubos šeimynstubėje. Naudžių k. Vilkaviškio r. I.Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

Lubos. Iki XIX a. vid. stubose vyravo 26-34 cm tašytų lentų vožtinės lubos, sudėtos virš balkių. Vėliau tokias lentas pakeičia išpjautos pjūklų. Jos vienodesnės, ypač stubelėse (seklyčiose) – 26-28 m, o stubų lubų lentų plotis 28-32 cm, virtuvių – 23-27 cm. XX a. 3-4 dešimtmečiais stubelėse, stubelaitėse, seklyčiose, kamaraitėse išplinta špuntuotos lubos, sudėtos po balkiais. Stubose jos pasitaiko rečiau, bet čia plinta vožtinės lubos, įleistos į dalį balkių. Balkis iš po lubų išlenda 5-7 cm. Nuo XX a. pr. plinta vožtinių lubų lentų abiejų pusių puošimas griovelio formos ornamentais. Tuo metu suapvalinami ir balkio kampai. Patys balkiai tampa vienodesni ir ne tokie masyvūs – apie 22 cm pločio, 23 cm aukščio. Nuo XX a. 3 dešimtmečio plinta lubų balinimas, dažniausiai kalkėmis, rečiau – kreida, dar rečiau – aliejiniais dažais. Iki XX a. vid. daugelyje patalpų lubos be jokios apdailos. Pirmiausia jos balintos virtuvėse, stubose.

Sienos. Senujų stubų sienos buvo be jokios apdailos – jų vidus tašytas, vėliau obliuotas. Nuo XX a. 3 dešimtmečio plinta sienų tapetavimas (laikraščiais, vienspalviais popieriais, tapetais), pirmiausia stubelėse (seklyčiose) ir stubelaitėse (kamaraitėse). Nuo XX a. 4 dešimtmečio labiau paplinta ir sienų tinkavimas bei baltinimas stubose, virtuvėse ar net visame name.

Vožtinės lubos įleistos į dalį balkių šeimynstubėje. Lubų lentos puošiamos griovelio formos ornamentais. Mieleiškampio k. Prienų r. I.Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

Baldai

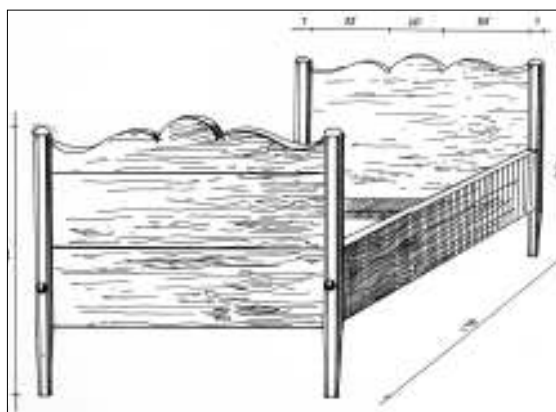
Būtina pabrėžti Suvalkijos gyvenamojo namo baldų įvairovę, jų puošnumą, funkcionalumą. Kuo senesni laikai, tuo baldai masyvesni, mažiau puošnūs, bet jų grožį atskleidžia proporcijos, stilistinė harmonija, paprastumas bei patogumas naudoti. XVIII-XIX a. baldai gaminti iš skeltų, kirviu tašytų, neobliuotų, labai plačių storų lentų ar skobti iš masyvaus medžio kamieno.

Vieni iš seniausių skobtų baldų – *kraičloviai*. Be jų žinomi skobti *kraičkubiliai*, spintos rūbams bei indams. Jau XVIII a. išplinta tapyti baldai, jie patys puošniausi, svarbūs ne vien materialinei kultūrai. Jie atskleidžia dvasinės kultūros klodus, svarbius simbolikai, mitologijai, pasaulėjautai, estetikai pažinti. XIX a. įsigalėjus medienos pjovimui, baldai tampa lengvesni, grakštesni, puošnesni. Nuo XX a. pr. baldų gamintojai pereina prie praktiškesnių baldų, ženkliai išplinta jų įvairovė, bet mažėja puošnumas, nebegaminami dekoratyvūs, tapyti baldai.

Lovos. Stuboje (šeimynstubėje) tradiciškai įrengiamas miegojimo kampas su dviem lovomis prie šoninės sienos ir kartais viena lova prie galinės sienos. Sūduvoje lovos labai gražios. Seniausios neišardomos, galai profiliuoti, pjaustinėti, šoninė lenta iš kambario pusės kartais su išpjova, kad būtų lengviau į lovą įlipti. Kuo senesnė lova, tuo

jos šonai aukštesni, o galai žemesni. Galų papuošimuose gausu tekintų detalių, paplitusi, kaip ir kėdėse, širdies formos išpjova. Jau XIX a. pab. lovos išardomos, galai su šonais sujungiami metalinėmis kabėmis, o nuo XX a. 2-3 dešimtmečių išplinta galų su šonais jungimas metaliniais varžtais.

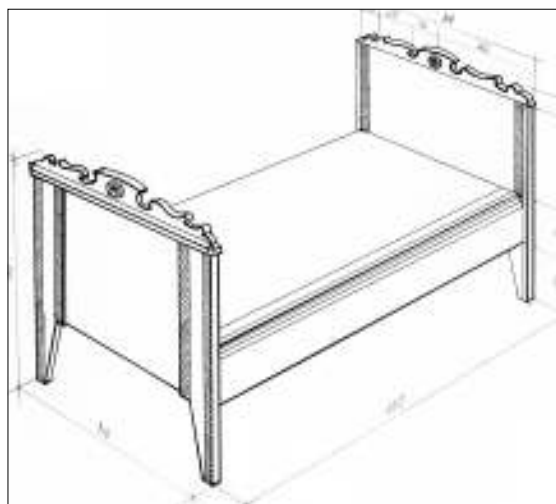
Sūduvos lovų pavyzdžiai

Parausių k. Vilkaviškio r. LLBM

Sausbalių k. Vilkaviškio r. ~ 1890 m. LLBM

Balčiūnų k. Vilkaviškio r. XIX a. pab. LLBM

Sūduvos stalų pavyzdžiai

Daržininkų k. Vilkaviškio r. LLBM

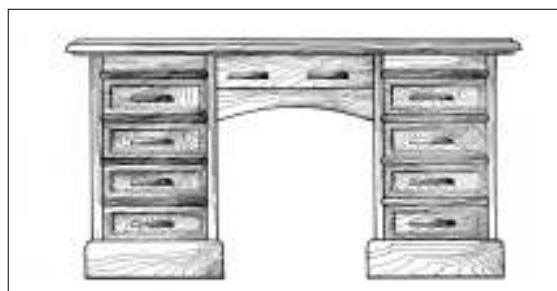

1896 m. Jurkštų k. Vilkaviškio r. LLBM

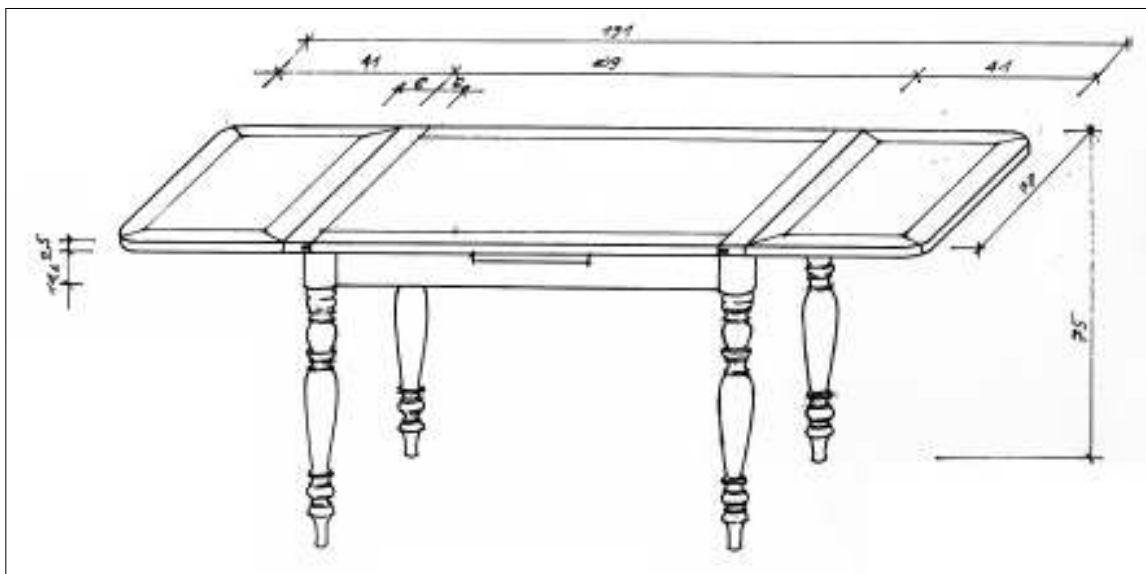
Stalas statomas tarp ilgųjų suolų. Jis dažniausiai pailgas, vienu, rečiau dvejais stalčiais, réminės konstrukcijos su galinėmis bei šoninėmis pakojomis. Senesni stalai siauresni, bet ilgesni, jų plotis svyravo tarp 60-70 cm, ilgis – tarp 150-198 cm. XX a. stalai tampa labiau keturkampiai. Jų plotis tarp 72-90 cm, ilgis – tarp 150-175 cm. Patys archajiškiausi – neišardomi stalai. Jų viršus iš vientisos lentos. Jie mažaug 72-80 cm aukščio, 139-156 cm ilgio, 54-63 cm pločio.

Suolai. Ilgi suolai stuboje (šeimynstubėje) stovi prie galinės ir šoninės sienos (įėjus pro duris – dešinėje). Jie dvejomis – trejomis lentinėmis kojomis, kurios gražiai išpjaustinėtos, suolų viršuje iš priekio užkalta taip pat pjaustinėta lentelė. Senasis suolas labai dekoratyvus, kuo senesnis, tuo storesnė sėdimoji jo lenta.

Gražiausiose patalpose – stubelėse, seklyčiose statyti panašūs stalai, bet čia anksčiau paplinta dažyti, tekintomis kojomis, apvalūs. Minimose patalpose ilgieji suolai lengvesni ir dažnai trumpesni, kartais su atlošais, anksčiau atsiranda suolai su atramomis ir dėžės su sėdimąja lenta – „šliobonkės“.

Rašomasis stalas. Parausių k. Vilkaviškio r. LLBM

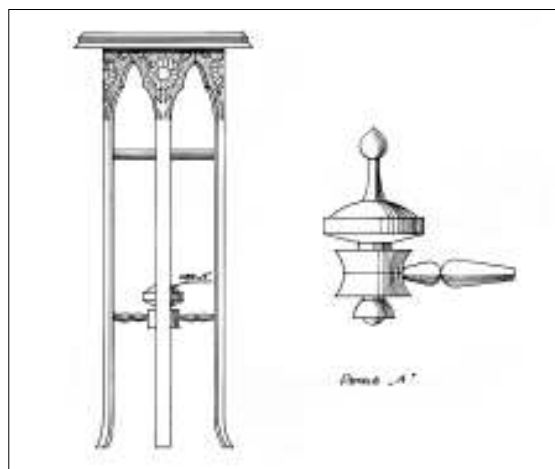

Išskleidžiamas stalas. Kurmiškių k. Šakių r. LLBM

Sūduvos stalų pavyzdžiai

Stalas. Piliūnų k. Vilkaviškio r. LLBM

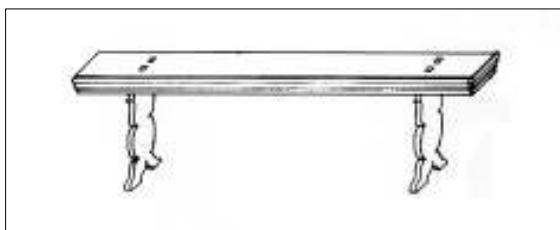

Stalėlis gėlėms, XX a. pr. Barzdžių k. Šakių r. LLBM

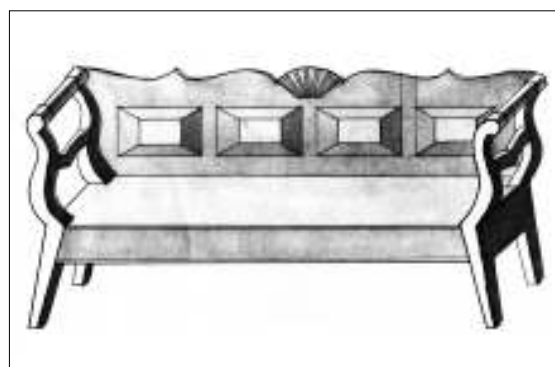
Sūduvos suolų pavyzdžiai

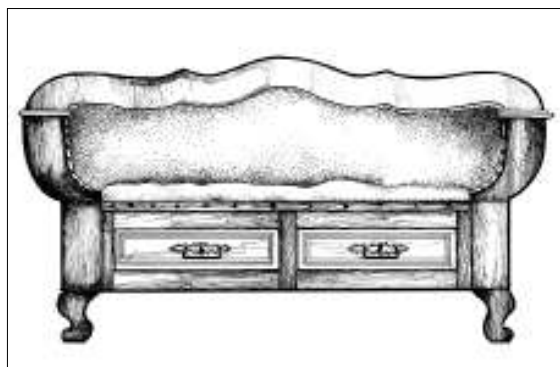
Gerulių k. Šakių r. LLBM

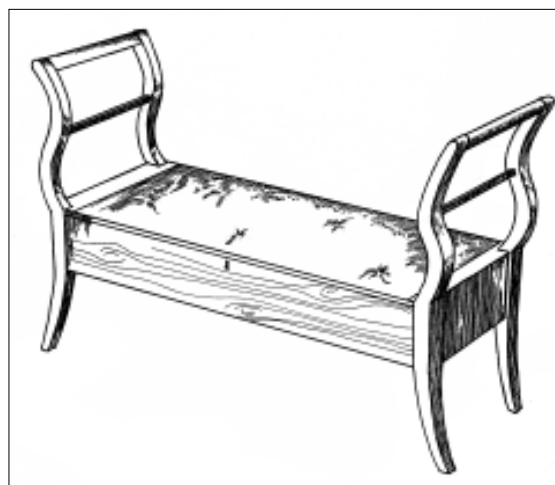
Kirmiškių k. Šakių r. XX a. I p. LLBM

„Šliobonkė“, Leitmargių k. Vilkaviškio r. ~ 1890 m. LLBM

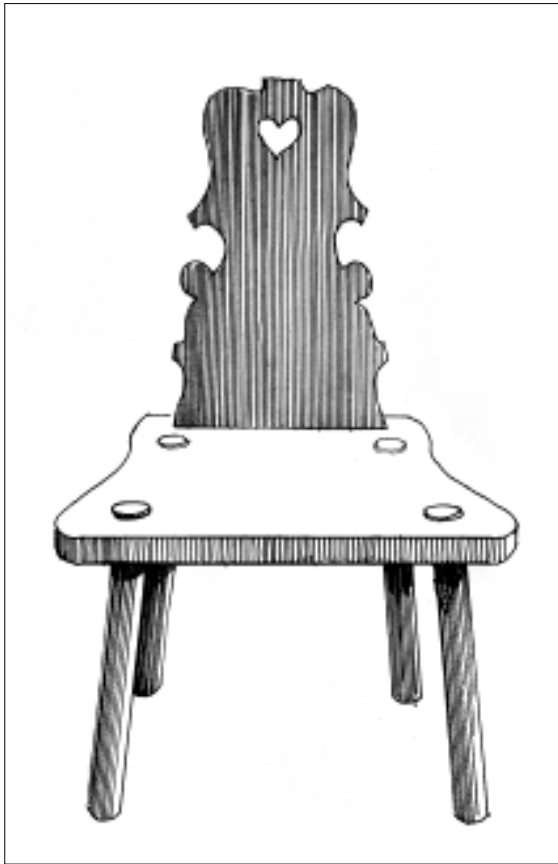

Minkštasuolis, Parausių k. Vilkaviškio r. XX a. pr. LLBM

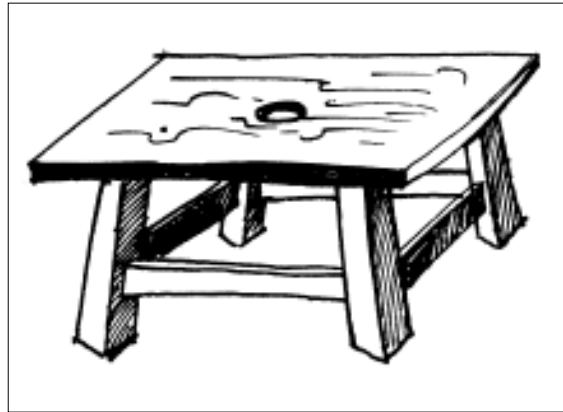
Minkštasuolis, Naujienėlių k. Vilkaviškio r. ~ 1889 m. LLBM

Sūduvos kėdžių pavyzdžiai

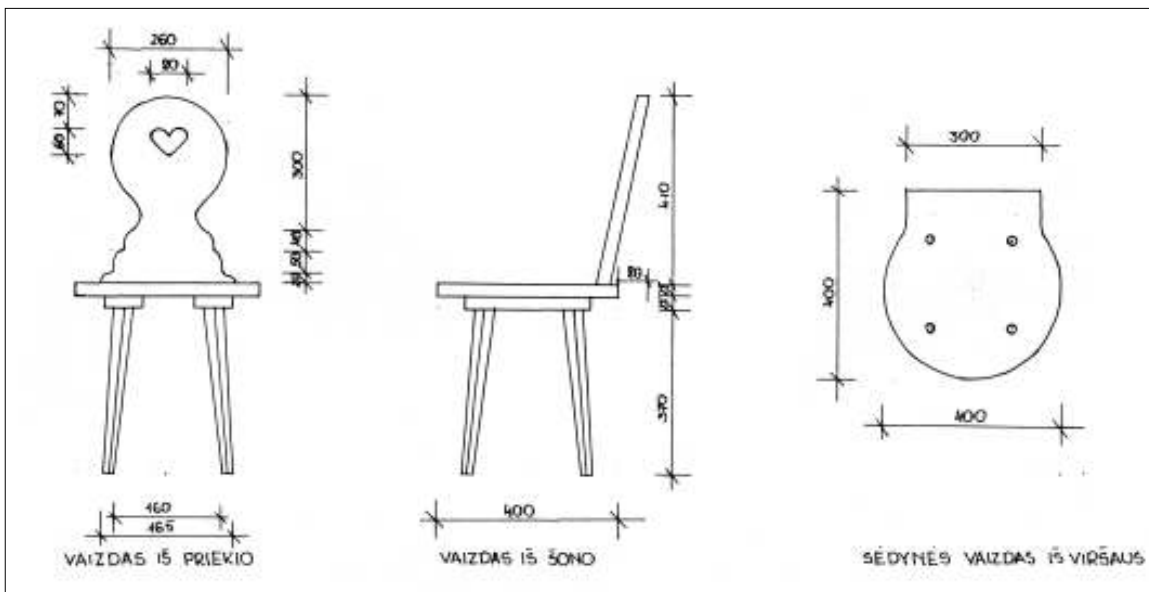

Kėdė, Bebrininkų k. Vilkaviškio r. ~ 1910 m. LLBM

Kėdės. Stubelėse (seklyčiose) pirmiausiai išplinta ir pirktiniai baldai. Suolus keičia kėdės su atlošais. Šiam regionui būdingos vadinamosios smuikinio tipo kėdės su atlošais. Atlošai, savo forma primenantys smuiką, – vientisos gausiai profiliuotos lentos su širdelės formos išpjova centre. Kėdžių sėdynės netaisyklingos – dažniausiai trapecinės formos, kojos daugiakampės.

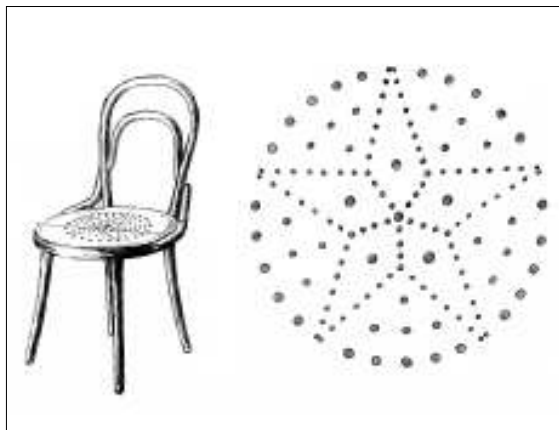

Kėdutė, ant kurios sėdėdavo kūrenant ugnį. Gaisrių k. Šakių r. LLBM

Kėdė, Sintautų k. Vilkaviškio r. XX a. pr. LLBM

Sūduvos kėdžių pavyzdžiai

Rūdos k. Vilkaviškio r. ~ 1897 m. LLBM

Stresiškių k. Vilkaviškio r. XX a. II deš. LLBM

Jurkšų II k. Vilkaviškio r. D.Ambrasaitės 2005 m. nuotr. VKM

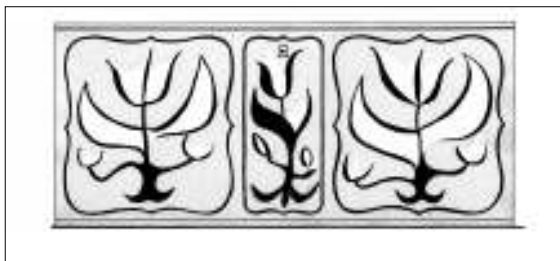

Fotelis, Juodupėnų k. Vilkaviškio r. XX a. III deš. LLBM

INTERJERAS

Skrynioms priklauso išimtinė vieta tarp Suvalkijos baldų. Jos buvo puošiamos ypač turtingais tapytais ornamentais. Įvairių motyvų išdėstymas priekinėje skrynių bei kuparų plokštumoje išskiria Suvalkijos regioną iš kitų. Pagrindiniai motyvai ant priekinio dažytų skrynių paviršiaus buvo išdėstomi laisvai, paplitęs gėlių motyvas. Suvalkijos skrynių ne tik priekis, bet ir antvožas bei galai dažnai buvo dalinami į spalvinius laukus. Skrynių viršaus ir apačios plotis bei ilgis visuomet vienodas.

Senosios **spintos** indams skobtinės, vadintos *šėpomis*. Kaip ir kiti skobtiniai baldai, jos naudotos XVI-XVIII a. Jau XIX a. pr. Suvalkijoje atsiranda aukštos (apie 180 cm aukščio) viendurės spintos be jokių stalčių apačioje. Kartais minimos spintos indams buvo dvejomis vienvėrėmis viena virš kitos įtaisytomis durimis. XIX a. II pusėje tokių spintų apačioje kartais buvo vienas stalčius. Nuo XIX a. pab. plinta spintos indams dvejomis durimis. Jos apie 10-15 cm aukštesnės.

Skrynia (be dangčio). Urbantų k. Šakių r. LLBM

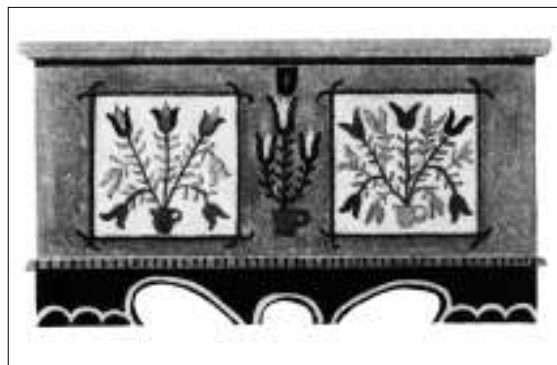
Skrynia. Baltrušių k. Šakių r. LLBM

Skrynia. Šakių r. [15:69]

Tuo pačiu metu atsiranda stalo tipo spintelės, vadintos „**šėpstaliais**“. Ankstyvosios šio tipo spintos indams vienvėrėmis durimis ir dažniausiai vienu stalčiumi. Nuo XX a. 3 dešimtmečio „šėpstaliai“ jau buvo dvejomis durelėmis. Panašiu laiku stambesnių ūkininkų namuose atsiranda neišardomos indaujos išsišovusia apatine dalimi. Ilgainiui šis baldas keitėsi. Tai vadinamasis bufetas. Ekspedicijų metu Suvalkijoje rasta viena kita spinta indams bei stalo tipo spintelė, puoštos tapytais ornamentais, nes jų labai mažai išliko. Senosios spintos drabužiams irgi puoštos tapytais ornamentais. Jos dažniausiai vienomis durimis. Spintos drabužiams dažniau nei indaujos buvo su vienu stalčiumi apačioje. Dvidurės drabužinės spintos dažniau sutinkamos nuo XIX a. pabaigos. Kaip ir indaujų, tapytų spintų rūbams iš Suvalkijos išlikę labai mažai. Jau nuo XIX a. II pusės spintos drabužiams gausiai išpuoštos pjaustinėtais bei kiek mažiau tekintais ornamentais. XX a. 3-4 dešimtmečiais paplinta išardomos drabužinės spintos. Vis labiau populiarėja, ypač nuo ketvirtojo dešimtmečio, trejomis durimis drabužinės spintos. Jų vidurinės durys iš išorės kartais su veidrodiniu stiklu.

Sūduvos skrynių pavyzdžiai

Skrynia. Šakių r. [15:68]

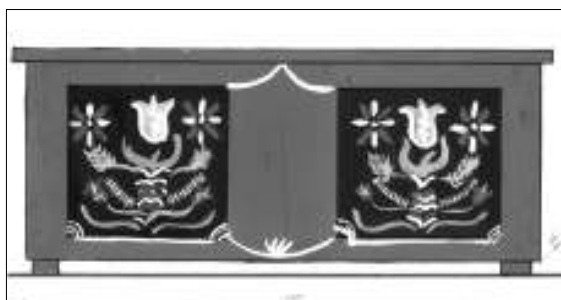

Skrynia. Šakių r. [15:91]

Sūduvos skrynių, kuparų ir komodų pavyzdžiai

Kuparas, Viktorinos k. Vilkaviškio r. XIX a. pab. LLBM

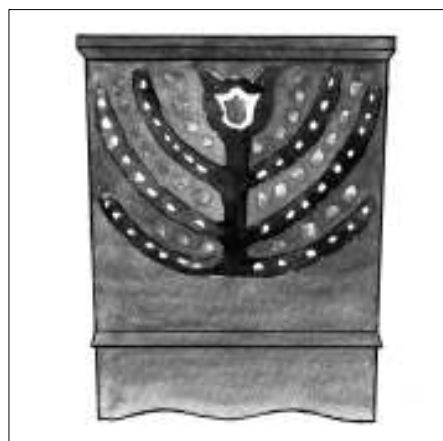
Kuparas, Šunskų mstl. Marijampolės r. ~ 1907 m. LLBM

Komoda, Barzdų k. Šakių r. XIX a. pab. LLBM

Skrynia, Šakių r. [15:67]

Skrynia (vaizdas iš galo). Barzdų k. Šakių r. LLBM

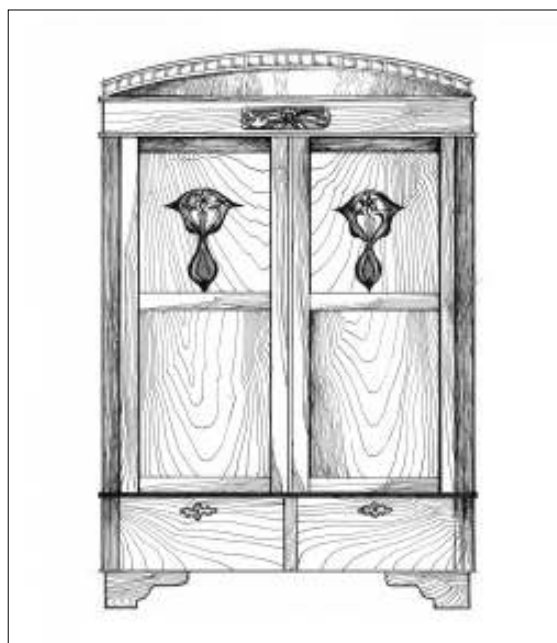

Skrynia, XIX a. pab. Kupreliškių k. Vilkaviškio r. LLBM

Sūduvos spintų pavyzdžiai

Spinta, Šunskų mstl. Marijampolės r. 1776 m. LLBM

Spinta, Parausių k. Vilkaviškio r. XX a. pr. LLBM

Pasoginė spinta. Dumšių k. Vilkaviškio r. XIX a. II p. [15:63]

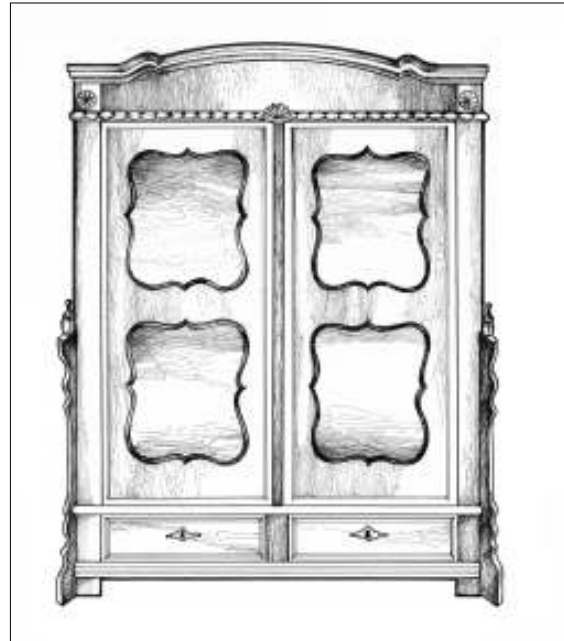

Spinta. Briediškės k. Šakių r. [15:57]

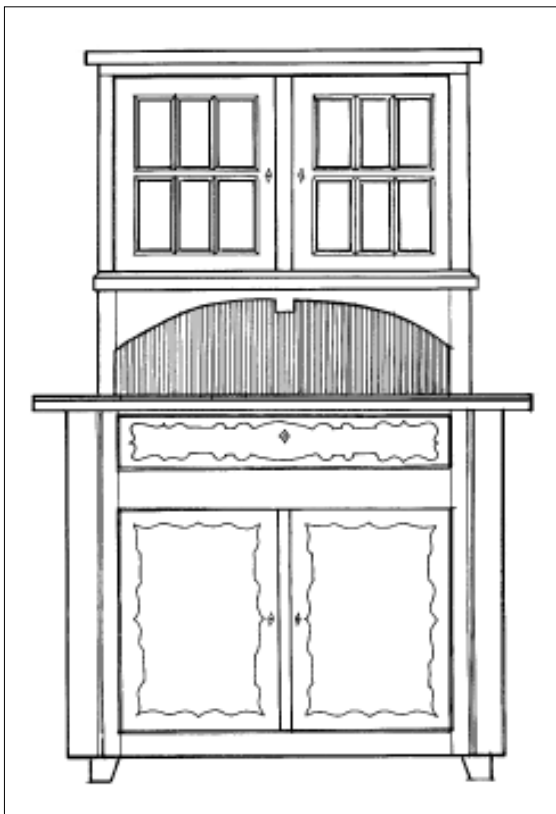
Sūduvos spintų pavyzdžiai

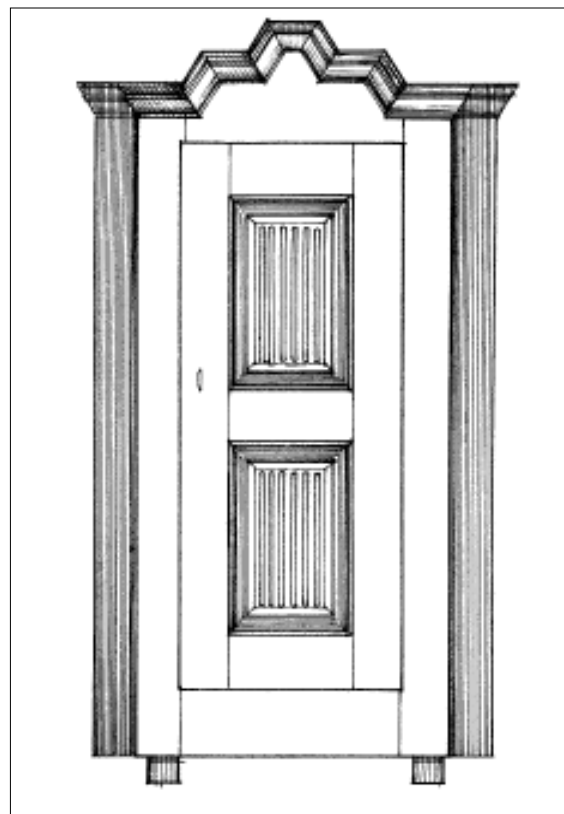
Spinta. Baltrušių k. Šakių r. LLBM

Spinta. Gerulių k. Šakių r. LLBM

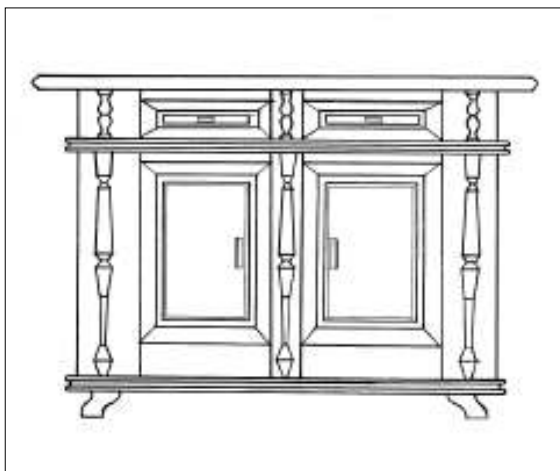

Spinta indams, Opšrutų k. Vilkaviškio r. 1920 m. LLBM

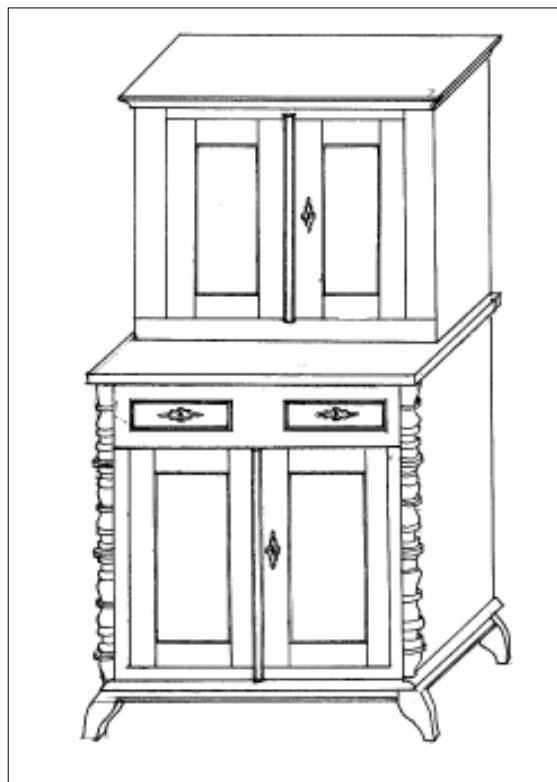

Šėpa (indauja), Paršelių k. Marijampolės r. XIX a. pab. LLBM

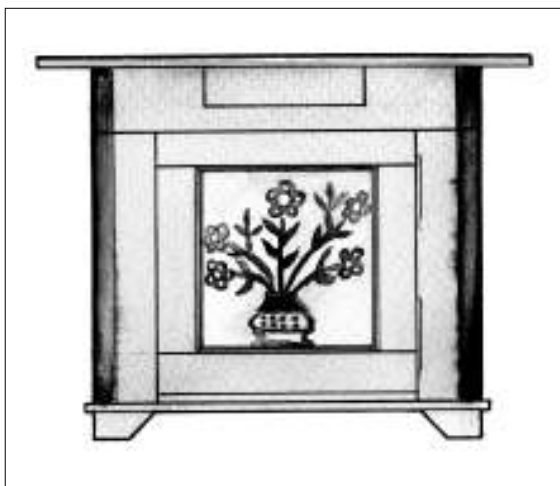
INTERJERAS

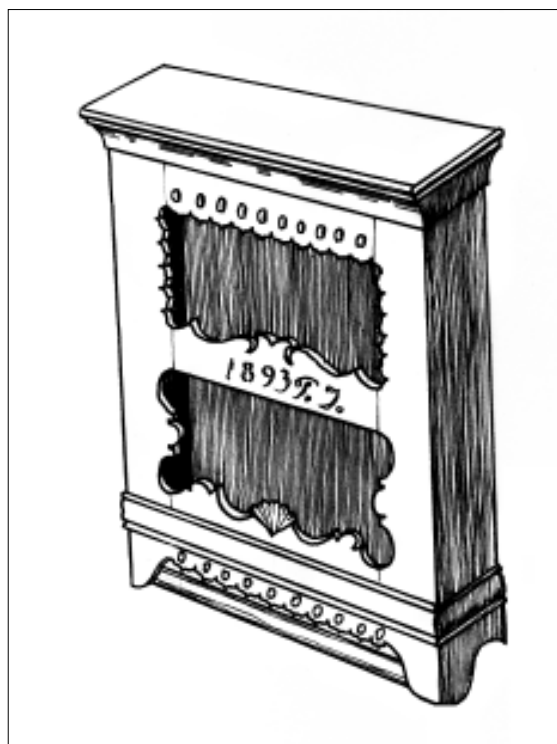
Šėpstalis, Jurkšų k. Vilkaviškio r. XX a. IV deš. LLBM

Spinta indams, Garšvinių k. Vilkaviškio r. XIX a. pab. LLBM

Spintelė, Barzdų k. Šakių r. XIX a. pab. LLBM

Rankšluostinė, Baltrakio k. Vilkaviškio r. 1893 m. LLBM

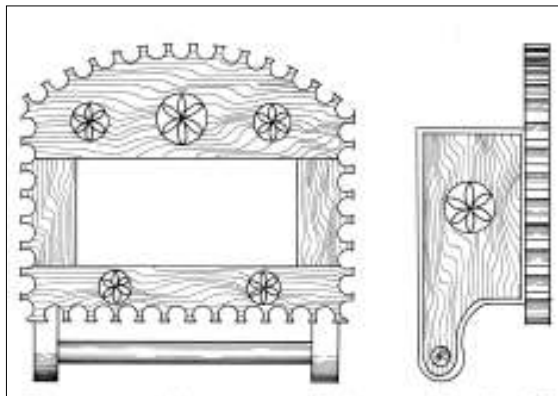
Spintelė. Urvinių k. Šakių r. [15:70]

Vidaus patalpų puošybos įdomybės. Tai įvairios lentynos virš langų ir durų. Langų lentynėlės platesnės už langą 17-20 cm, profiliuotos bei puoštos griovelio formos ornamentu – tokiu pačiu, kaip ir lubų lentos. Virš durų – apie 20 cm pločio lentynos. Jų aukštis prie sienos apie 37 cm, iš priekio – 9 cm. Priekinė lenta profiliuota, galai lenkti. Durų lentynos puoštos taip pat kaip ir langų lentynos. Gyvenamosiose patalpose būna nuo 1 iki 5 kampinių lentynėlių. Jų priekinė lentelė gražiai išpjaustinėta bei papuošta popieriniais karpiniais, keičiamais prieš metines šventes – Kalėdas, Vėlykas, atlaidus.

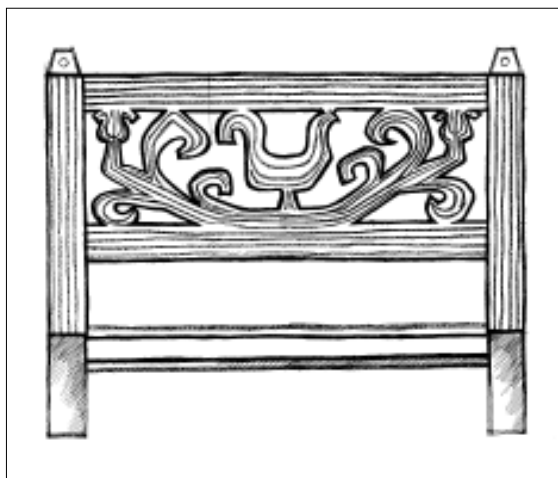
Suvalkijos regiono interjerui svarbus tekstilės panaudojimas. Lovatiesės dažniausiai dvispalvės, kontrastingų spalvų, neretai – juodos ir baltos. Gerąsias patalpas puošia ne tik rankšluostinėje pakabintai rankšluosčiai, bet jį kabina ir po gerąja kampine lentynėle. Tuo lyg pabrėždamas kerčios kampo šventumas ir svarba.

Langas su lentynėle stuboje. Baziliškių k. Vilkaviškio r. LLBM

Rankšluostinė, Šunskų mstl. Marijampolės r. 1880 m. LLBM

Rankšluostinė, Gudelių k. Vilkaviškio r. 1880 m. LLBM

Kampinė lentynėlė stuboje. LLBM

ŪKINIAI PASTATAI

Klėtys (svirnai)

Šalia stubos stovinti klėtis (svirnas) – vienas iš pagrindinių, gražiausių ūkinių pastatų Suvalkijos – Sūduvos sodybose. Šis pastatas Sūduvoje vadinamas ir klėtimi, ir svirnu. Klėtys buvo skirtos grūdams, mėsei, drabužiams laikyti, taip pat jose dažnai buvo miegama.

Pagal planą ir patalpų skaičių klėtys skirstomos į vienalypes, dvilypes ir daugialypes, o pagal pagrindinių įeinamųjų angų išdėstymą – į galines ir šonines. Zanavykijoje ir Kapsų Užnemunėje vyrauja vienalypės ir dvilypės šoninio tipo klėtys.

Vienos patalpos (plotis ir ilgis 3-6 m) klėtys laikytinos seniausiomis, jos paplitusios visoje Sūduvos teritorijoje. Aukštesnį klėčių raidos etapą atspindi *dviejų patalpų* klėtys jos dažniausiai randamos vidutiniokų ir turtingųjų valstiečių sodybose. Tokių klėčių planą sudaro išėstas keturkampis, perdalytas į dvi vienodo dydžio patalpas. Į kiekvieną patalpą yra atskiras įėjimas iš šono. Pagal paskirtį viena patalpa vadinama „grūdine“, antra – „geraja klėtimi“ arba drabužine”.

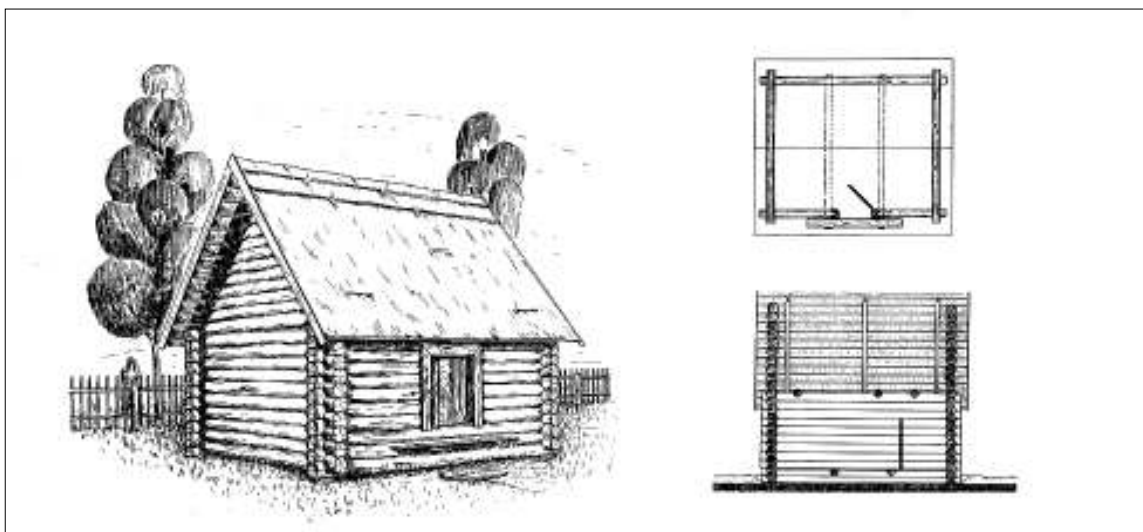
Aukščiausią išsivystymo laipsnį pasiekė *trijų ir daugiau patalpų klėtys*. Šio tipo klėtys dažniausiai buvo statomos buvusiuose vidutinių ir turtingų valstiečių ūkiuose. Dviejų ir trijų patalpų klėčių plotis svyruoja nuo 4 iki 7 m, ilgis – nuo 7 iki 12 m. Jeigu įrengiamas prieklėtis, jis įgilintamas ~ 0,9-1 m. Klėčių planas nesudėtingas, išplanavimas narvelinis, pa-

talpos dėstytos viena šalia kitos, įėjimas – iš vienos pagrindinio fasado pusės. Durų tiek, kiek patalpų. Viena arba dvi patalpos su aruodais naudojamos grūdams laikyti (grūdinės klėtys). Trečioje patalpoje, vadinamoje „mėsine kamara“, laikoma mėsa, lašiniai, dešros. Ketvirtoji – tai geroji klėtis, kurioje laikomas mergaičių kraitis, skrynios, drabužiai.

Klėtys statomos ant didelių pamatuose nesurištų lauko akmenų, kad klėties grindys vėdintųsi ir grūdai negautų drėgmės. Kartais iškeliamas aukštas akmenis mūro cokolis, po klėtimi įrengiamas rūsys. Klėtys, kaip ir stubos, statomos iš gulsčiai dedamų apvalių arba tašytų rąstų vainikų, kampuose suręstų į sąsparas, kai rąstų galai kampuose prasikiša pro sienas, ar spyniniais sujungimais kampuose. Sienų rąstai stori, sienos lentomis neapmuštos. Sienų aukštis – 1,7-2,7 m. Daugeliui Sūduvos klėčių būdingas išraiškingiausias klėties elementas ~ 0,9-1 m įgilintas prieklėtis.

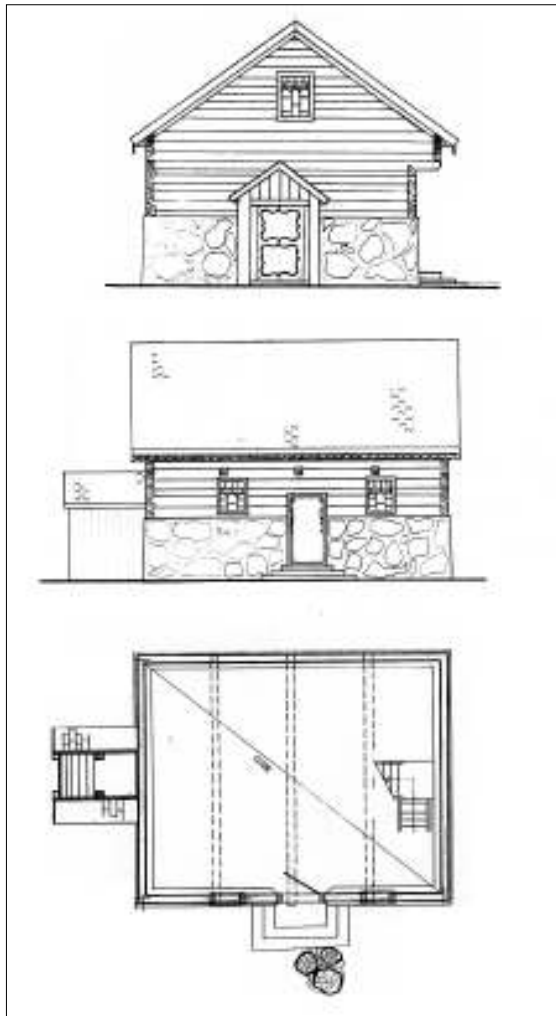
Sūduvoje statytos šoninės **klėtys su prieklėčiu, be prieklėčio arba su nepilnu prieklėčiu**. Išsivystytas prieklėčio variantas įrengiamas iškišant šoninių sienų viršutinius ir apatinius vainikus ir ant šių rąstų galų skersai uždedant du-tris rąstus. Kai klėtyje įrengiama paaukštinta pastogė – **ertikis**, iškišama daugiau šoninių sienų vainikų. 0,5-1,2 m aukščio ertikis – vienas iš būdingų Sūduvos klėtims konstruktyvinių elementų, skirtas grūdams laikyti.

Vienos patalpos klėtys su šoniniais įėjimais

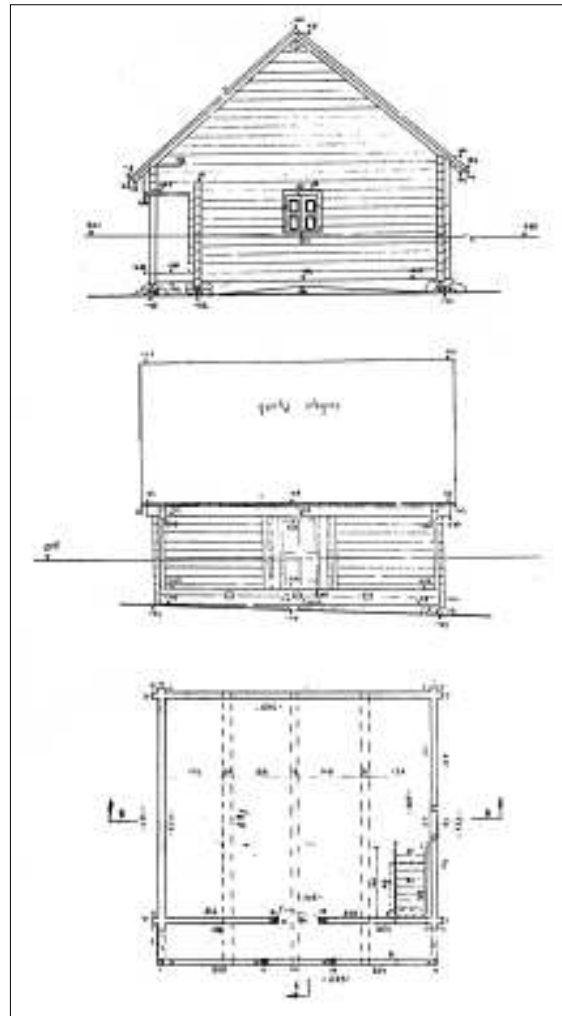

Klėtis be prieklėčio Lekėčių k. Šakių r. LLBM

Vienos patalpos klētys su šoniniais jējimais

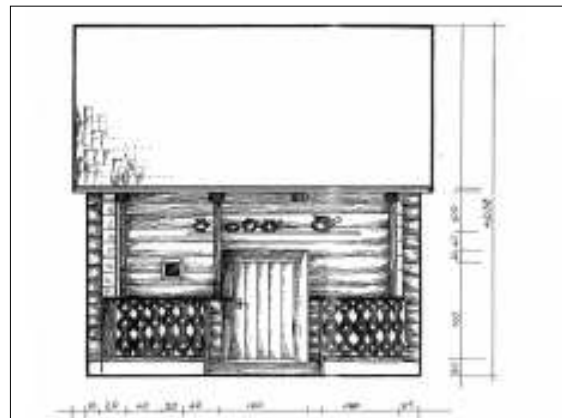
Klētis su supaprastintu prieklėčiu – iškirsta tik viršutinė galinių sienų vainikų dalis. Mačiuliškių k. Marijampolės r. ASI

Klėtis su prieklėčiu Tabariškių k. Marijampolės r. KPC

Klėtis su prieklėčiu ir antais – būdingas Sūduvos klėtimis elementas. Ingavangio k. Prienų r. I.Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

Klėtis su prieklėčiu. Barzdų k. Šakių r. LLBM

ŪKINIAI PASTATAI

Dar vienas Sūduvos klėtims būdingas elementas – **antai**, t.y. galinių sienų pratęsimas per visą prieklėčio plotį. Tokiu būdu susidaro iš trijų pusių uždaras prieklėtis, dažnai iš ketvirtos pusės ativeriamas tvorele. Sūduvai būdingas ir klėčių su antais atvirų prieklėčio dalių užkalimas lentomis, susidariusiose erdvėse įrengiant įvairios paskirties sandėliukus. Antai, prieklėčių užkalimas lentomis sutinkamas visuose Sūduvos rajonuose. Šiame regione išlikę ir klėtys, kuriose ne tik šoninės klėties sienos, bet ir siauros šoninės patalpos (pvz., „mėsinės“, sandėliukai pakinktams laikyti, izoliuotos laiptinės į pastogę) pratęsimas per visą prieklėčio plotį. Prieklėtis išlieka tik centrinėje statinio dalyje, įremitas tokių išsikišusių šoninių patalpų – originalių Sūduvos „antų“.

Greta klėčių su prieklėčiais Sūduvoje taip pat buvo paplitę ir „kuklesnės“ – be prieklėčio arba tik su iškišta viršutine dalimi. Klėčių tūriui padidinti po jomis kartais buvo išmūrijami rūšiai (bulvėms ir kitoms daržovėms laikyti). Grūdinėse patalpose, er-

tiko pastogėse įrengiami aruodai, suręsti iš rąstelių arba sukalti iš storesnių lentų.

Klėčių stogo konstrukcija gegninė, jos dengtos šiaudais arba skiedromis, čerpėmis. Durims įrengti naudojamos staktos, į kurias įleidžiami sienojų galai.

Išlikusios seniausios XIX a. vidurio klėtys dažniausiai be jokių ornamentikos žymių, o XIX a. II pusėje jas pradėta gražinti kaip ir visoje Lietuvoje. Gausiausiai puoštos daugialypės klėtys su prieklėčiais, kuriose sukonzentruoti visi pagražinimo elementai. Puošnumu pasižymi profiliuotos klėties prieklėčio kolonėlės, kiaurapjūviu išpjaustyta karnizinė lenta, prieklėčių atitveriančios kontūrine technika išpjaustytos tvorelės. Ypač daug dėmesio buvo skiriama klėties durų, stulpų – kolonėlių puošybai. Jie klėtyse sudaro ritminius akcentus ir dažnai puošiami įvairiais liemens profiliavimais. Kolonų viršuje daromos išraitytos atramos – kapitelių imitacija bei išdrožinėti, išraityti, dažnai kiaurapjūviai elementai – spyriai.

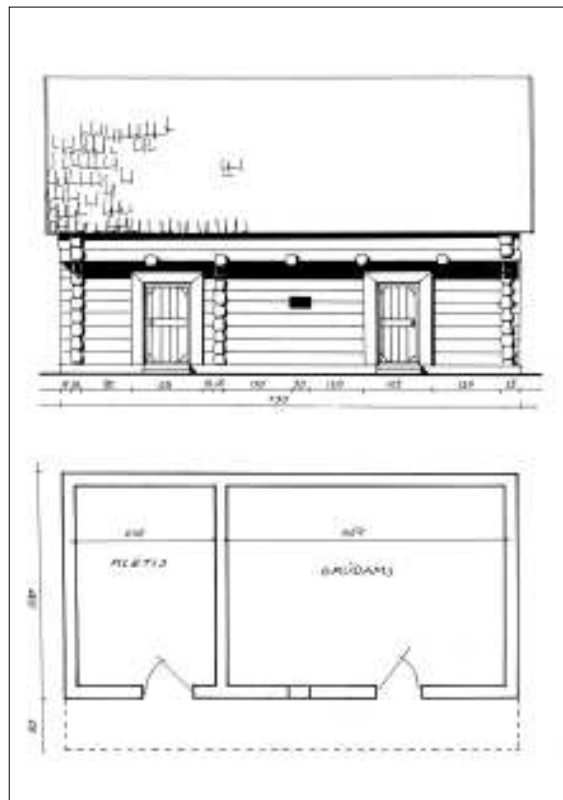
Dviejų patalpų klėtys su šoniniais įėjimais

Klėtis be prieklėčio Butviliškių k. Šakių r. LII

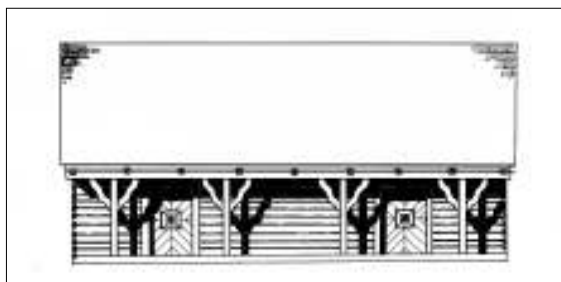

Klėtis be prieklėčio Kūlokų k. Marijampolės sav. I. Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

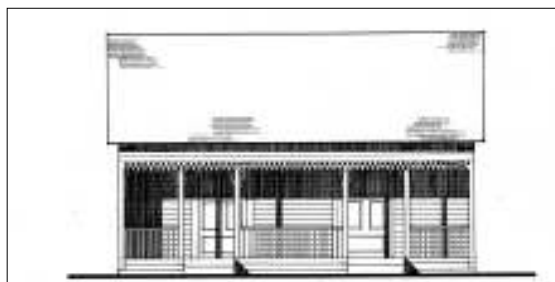

Klėtis su supaprastintu prieklėčiu – iškišta tik viršutinė galinių sienų vainikų dalis. Piliūnų k. Vilkaviškio r. LLBM

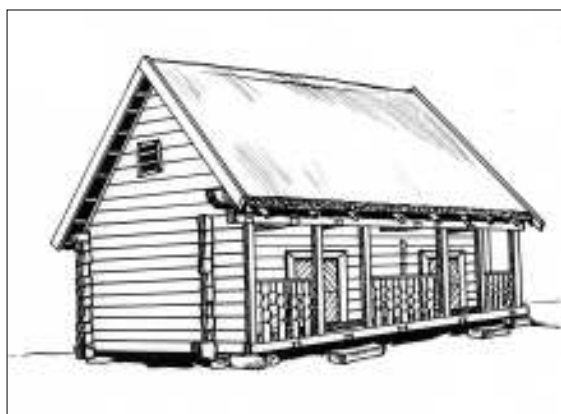
Dvieju patalpu klētys su šoniniais jējimais

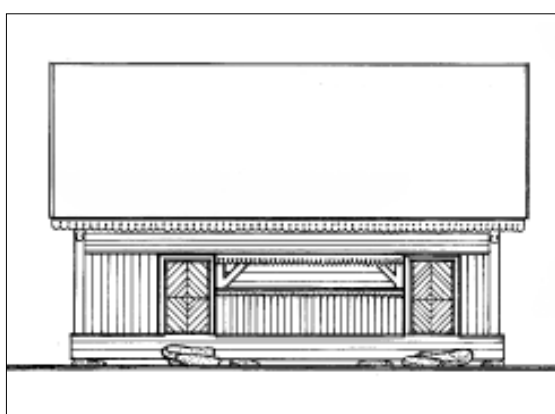
Klētis su prieklēcīu Baltrakio k. Vilkaviškio r. LLBM

Klētis su prieklēcīu, antais ir ertīku Arminų k. Vilkaviškio r. LLBM

Klētis su prieklēcīu ir antais. Akėčių k. Šakių r. LII

Klētis su prieklēcīu, antais ir ertīku iš Obelinės k. Marijampolės r. atkelta į LLBM

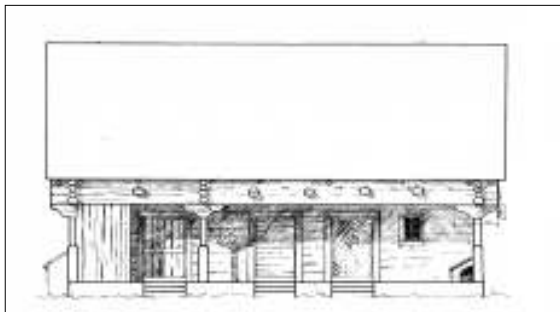
Klētis su prieklēcīu Šunskų mstl., Marijampolės r. LLBM

ŪKINIAI PASTATAI

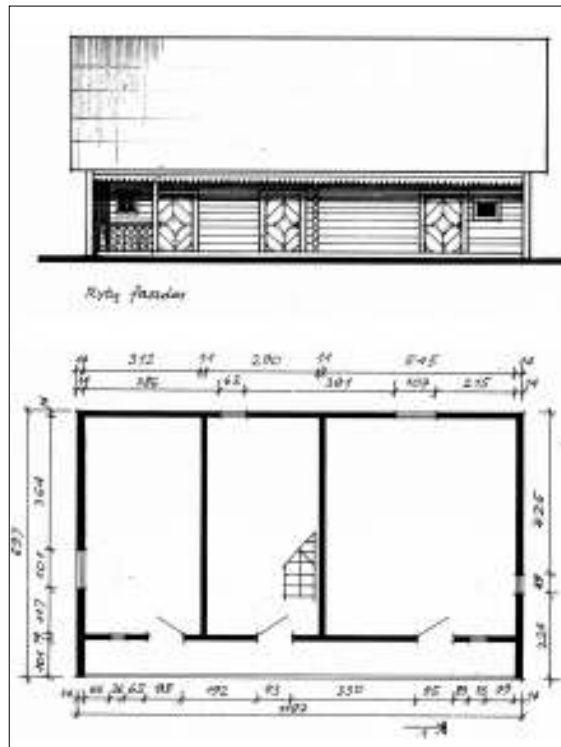
Trijų ir keturių patalpų klėtys su šoniniais įėjimais

Klėtis be prieklėčio Užbalių k. Marijampolės r. KPC

Klėtis su prieklėčiu Bebrininkų k. Vilkaviškio r. LLBM

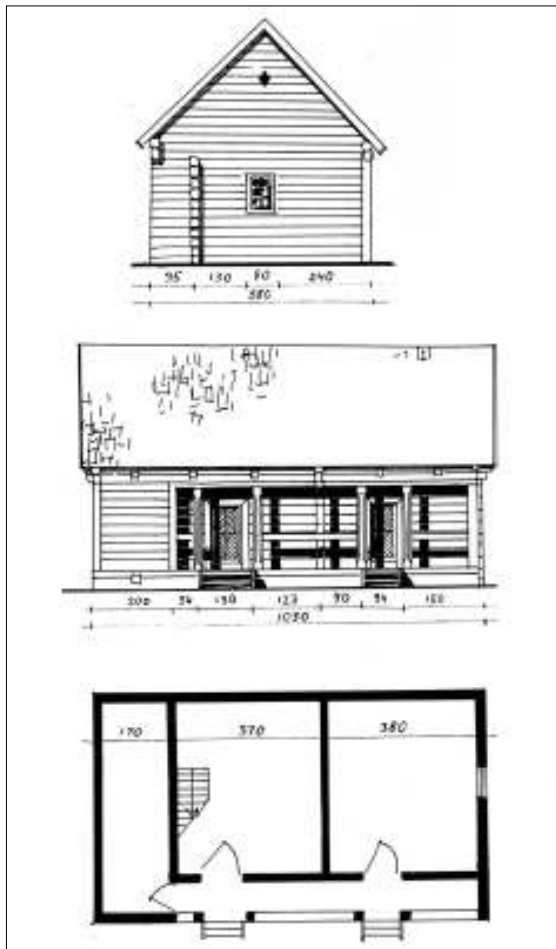

Klėtis su prieklėčiu Voverių k. Šakių r. LLBM

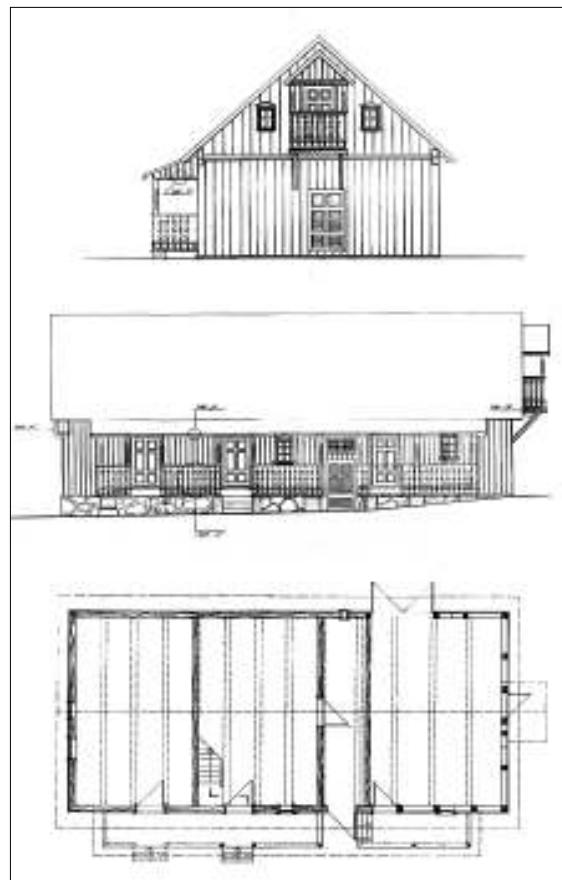

Klėtis su prieklėčiu, antais ir ertikiu – būdingais Sūduvos klėtims elementais. Vidgirių k. Marijampolės r. LLBM

Trijų ir keturių patalpų klėtys su šoniniais įėjimais

Klėtis su prieklėčiu, kurioje siaura šoninė patalpa pratęsiama per visą prieklėčio plotį. Juozuniškio k. Vilkaviškio r. LLBM

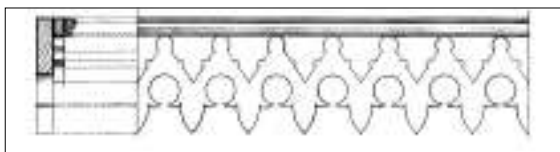
Klėtis su iškištu prieklėčiu – galerija ir balkonėliu galinio fasado pastogėje. Keturvalakių k. Vilkaviškio r. ASI

Klėtis su prieklėčiu, kurioje ne tik šoninės klėties sienos, bet ir siauros šoninės patalpos – „antai“ – pratęsimos per visą prieklėčio plotį. Naudžių k. Vilkaviškio r. D.Ambrasaitės 2005 m. nuotr. VKM

ŪKINIAI PASTATAI

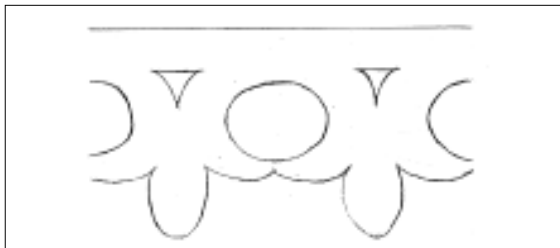
Puošiančios klėtis vėjalentės, karnizinės lentos

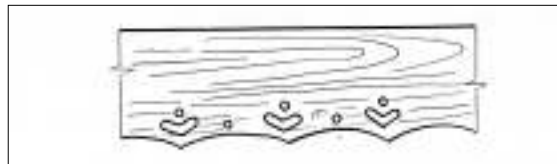
Karnizinė lenta. Keturvalakių k. Vilkaviškio r. ASI

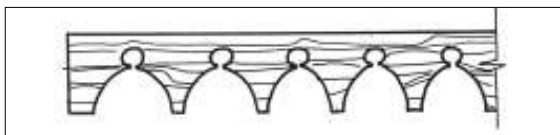
Karnizinė lenta. Slavikų k. Šakių r. [14:64]

Karnizinė lenta. Mačiulyškių k. Marijampolės r. ASI

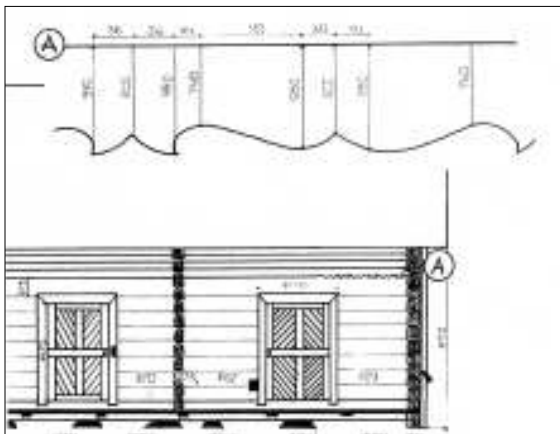
Vėjalentė. Margavos k. Marijampolės r. LII

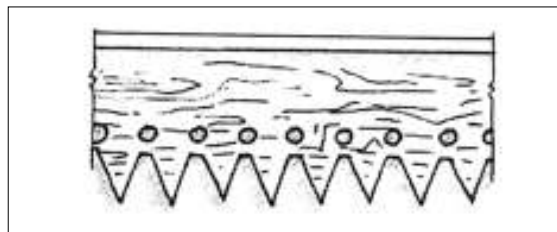
Karnizinė lenta. Antupių k. Vilkaviškio r. LLBM

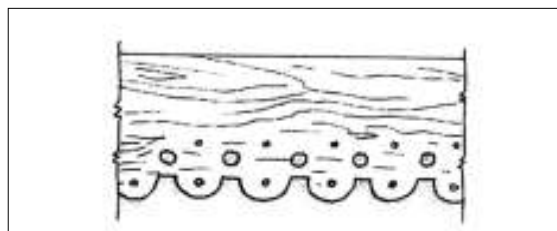
Karnizinė lenta. Lekėčių k. Šakių r. LLBM

Karnizinė lenta. Skaisgirių k. Šakių r. LLBM

Karnizinė lenta. Obelinės k. Marijampolės r. dabar LBM [14:64]

Karnizinė lenta. Nendrinės k. Vilkaviškio r. I.Kačinskaitės
2007 m. nuotr.

Karnizinė lenta. Pančekių k. Vilkaviškio r. I.Kačinskaitės
2007 m. nuotr.

*Kolonėlės viršus. Oželių k. Vilkaviškio r. I.Kačinskaitės
2007 m. nuotr.*

Kolonėlės viršus. Vidgirių k. Marijampolės r. LLBM

Klėčių stulpams-kolonėlėms būdingi liemens profiliavimai ir išraitytos atramos – kapitelių imitacija viršuje bei tam tikri išdrožinėti, išraityti, dažnai kiaurapjūviai spyriai

*Kolonėlė. Pančekių k. Vilkaviškio r. I.Kačinskaitės
2007 m. nuotr.*

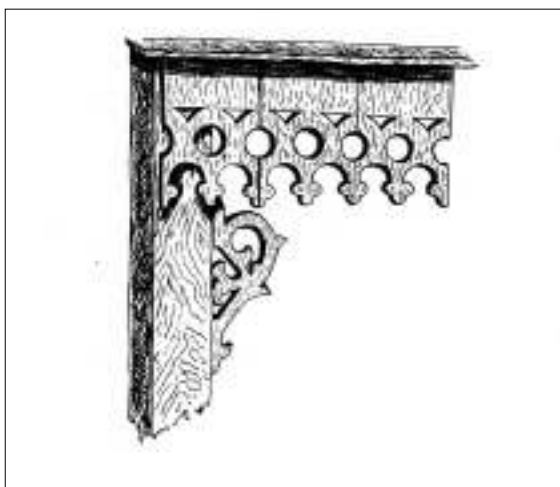

*Kolonėlė. Naudžių k. Vilkaviškio r. I.Kačinskaitės
2007 m. nuotr.*

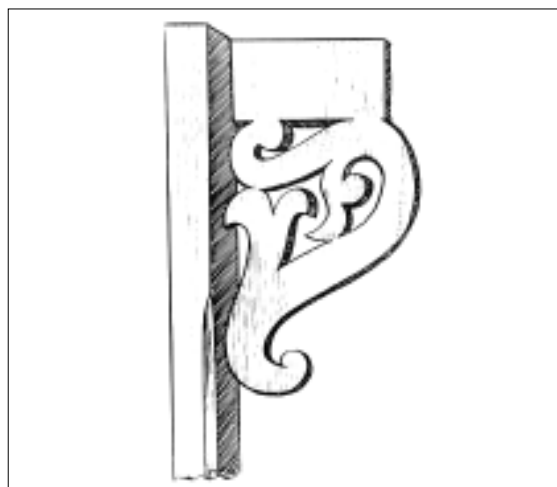

Kėties puošybos elementai. Pavasijų k. Šakių r. LLBM

Klėčių stulpų – kolonėlių spyriai

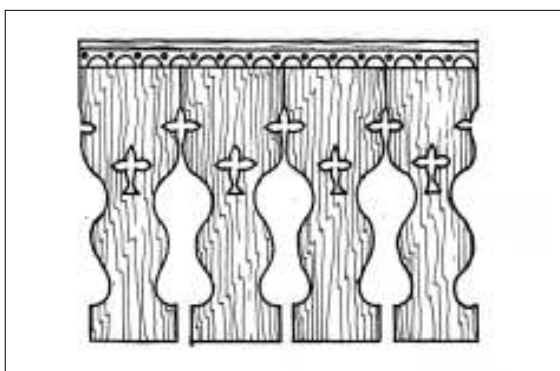

Kolonėlės kiaurapjūvis spyris, karnizas. Arminių k. Vilkaviškio r. LLBM

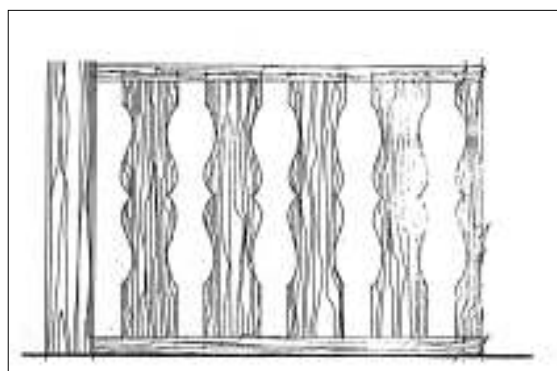

Kolonėlės kiaurapjūvis spyris. Kuro k. Kauno r. LLBM

Prieklėčių tvorelių puošybai naudojama kontūrinė dekoravimo technika

Paežerių k. Vilkaviškio r. LLBM

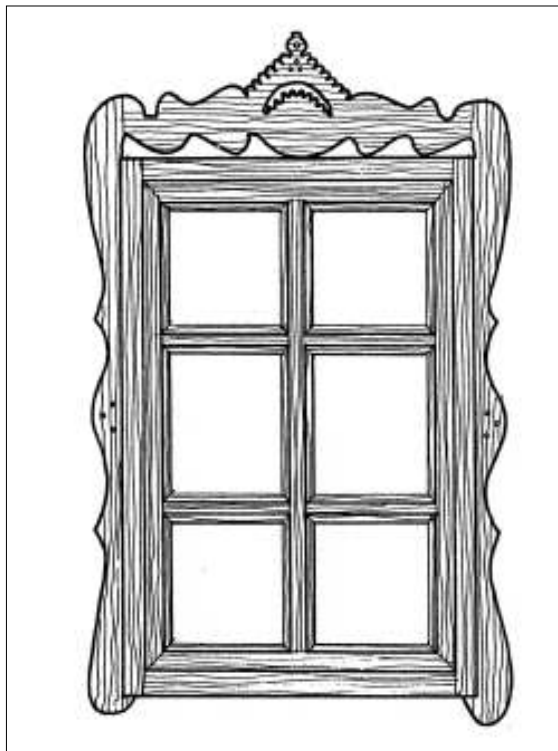

Paežerių k. Vilkaviškio r. KPC

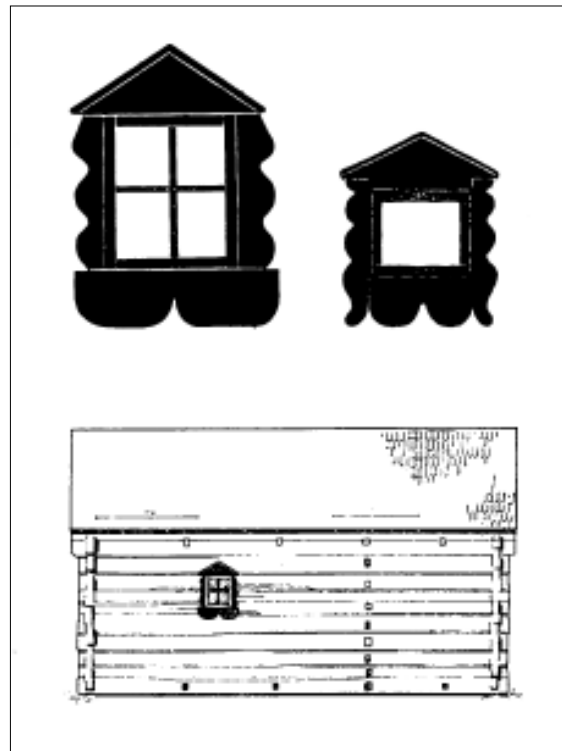

Rimkų k. Vilkaviškio r. LLBM

Klėčių langai su dekoruotais lango elementais: viršlangu, polangu ir šoninėmis lentomis

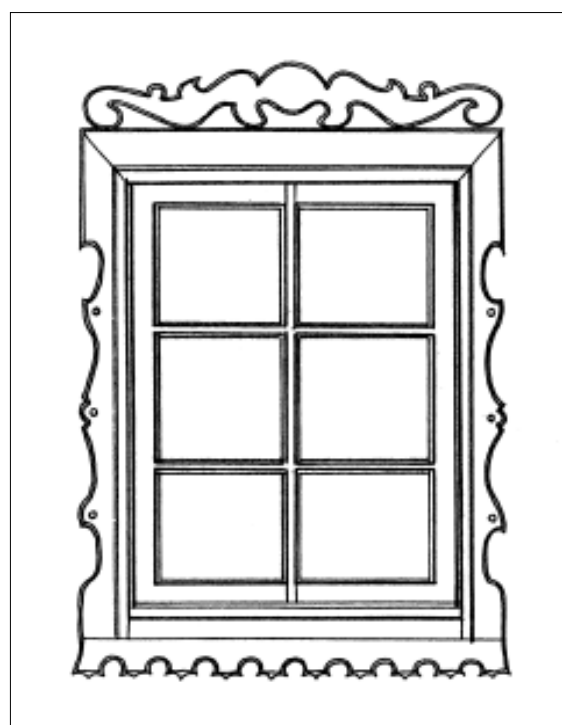
Langas. Pančekių k. Vilkaviškio r. LLBM

Langai. Gudelių k. Vilkaviškio r. LLBM

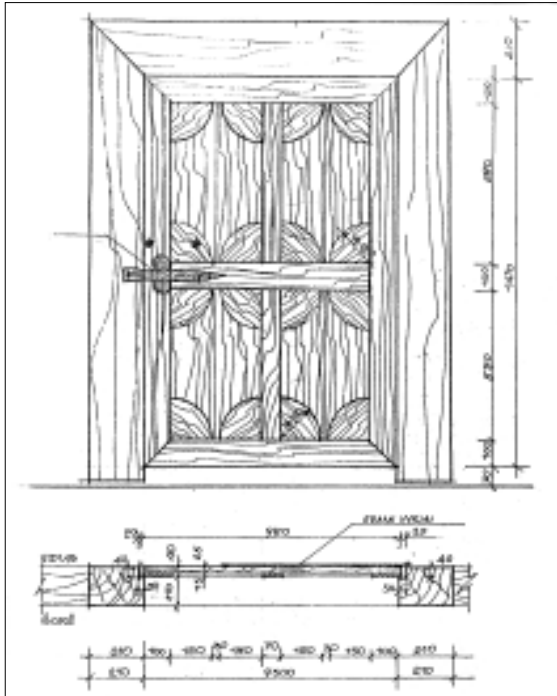
Langas. Pančekių k. Vilkaviškio r. I.Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

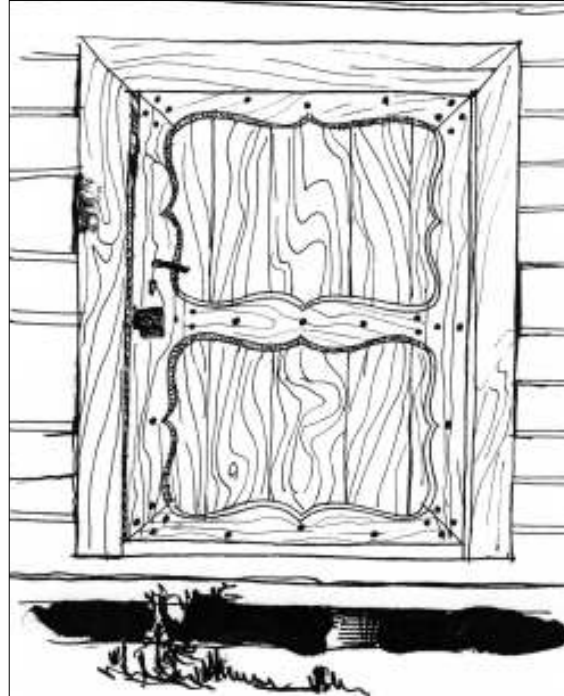
Langas. Pančekių k. Vilkaviškio r. LLBM

ŪKINIAI PASTATAI

Sūduvos regionui būdingos vieno sluoksnio klėčių durys su įvairius plastiškų formų ornamentus sudarančiais apvadais

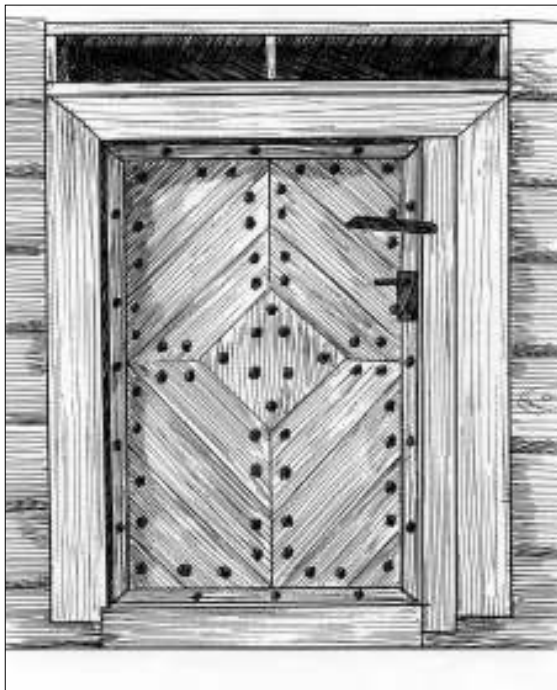

Paežerių k. Vilkaviškio r. KPC

Pervazininkų k. Šakių r. LII

Dviejų sluoksnių klėčių durys

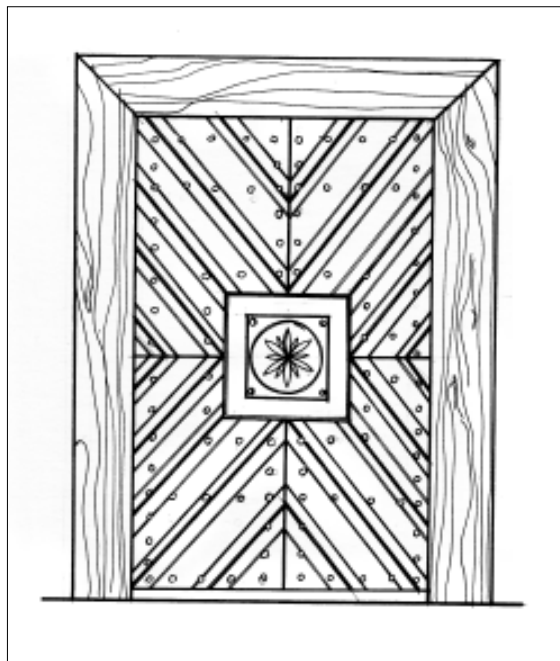

Agurkiškės k. Marijampolės r. LLBM

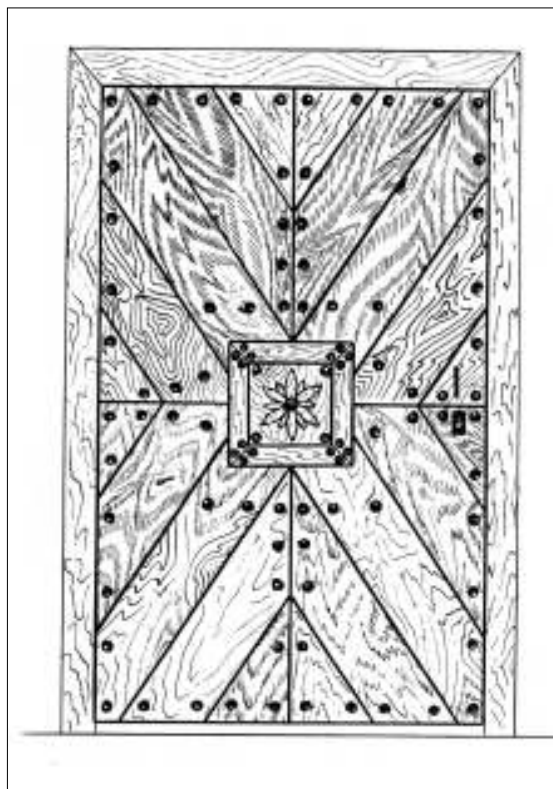

Nendrinės k. Vilkaviškio r. I. Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

Puošniausios – dviejų sluoksnių klėčių durys.
Libiausiai paplitęs viršutinio durų sluoksnio
dekoratyvus apkalimas rombų motyvu

Šunskų k. Marijampolės r. LLBM

Šunskų mstl. Marijampolės r. LLBM

Nendrinės k. Vilkaviškio r. I.Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

Pančekių k. Vilkaviškio r. I.Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

ŪKINIAI PASTATAI

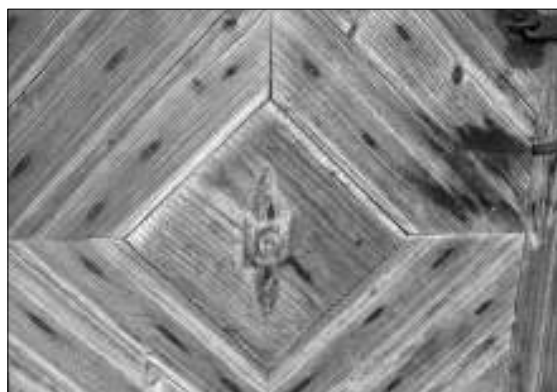
Dviejų sluoksnių klėčių durys

Naudžių k. Vilkaviškio r. I.Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

Oželių k. Vilkaviškio r. I.Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

Durų puošybos detalė. Pančekių k. Vilkaviškio r. I.Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

Pančekių k. Vilkaviškio r. I.Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

Durų rankena. Dumčių k. Vilkaviškio r. I.Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

Tvartai

Suvalkijos (Sūduvos) valstiečio sodyboje tvartas stovi pagrindiniame sodybos kieme, statmenai stubai, priešais klėtį (rečiau lygiagrečiai stubai), geruoju fasadu orientuotas į kiemą.

Sūduvoje paplitęs išilginio tvarto, turinčio atskirus jėjumus į patalpas, tipas. Paplitimą lėmė tai, kad XIX a. Suvalkija priklausė Lenkijos karalystei, kurioje tuo metu vyravo atviro plano struktūros patalpos gyvuliams laikyti. Jau 1900 m. šioje teritorijoje dien-daržinių tvartų buvo užfiksuota labai mažai. L ir U raidžių formos tvartai XX a. pr. Užnemunėje išnyko. Vargingų ir mažiau pasiturinčių vidutinių valstiečių ūkiuose buvo statomi maži, kelių patalpų tvarteliai. Stambiuose ūkiuose tvartai didesni, įrengiama daugiau patalpų. XIX a. pab. – XX a. pr. ėmė plisti išilginiai tvartai su galiniais ir šoniniais jėjimais. Tai didelis, keliomis skersinėmis sienomis perdalintas pastatas su atskiromis patalpomis kiekvienai gyvulių rūšiai ar bent jau arkliams ir kiaulėms. Taip pat XX a. statyti dideli specializuoti tvartai kelioms arba vienai gyvulių rūšiai (dažniausiai kiaulėms) laikyti. Šie pastatai turėjo jėjimus iš visų keturių ar bent iš dviejų fasadų.

XIX a. pab. – XX a. pr. būdingas ir tvartų jungimas su klojimu javams, daržine pašarui, tarpurtvarte ratams, pakinkams bei kitiems ūkio padargams laikyti, pašarine, skirta arklių šėrikui nakvoti bei laikyti nedideles pašarų atsargas, taip pat bulvine – bulvėms ir daržovėms laikyti, stogine malkoms ir miško medžiagoms.

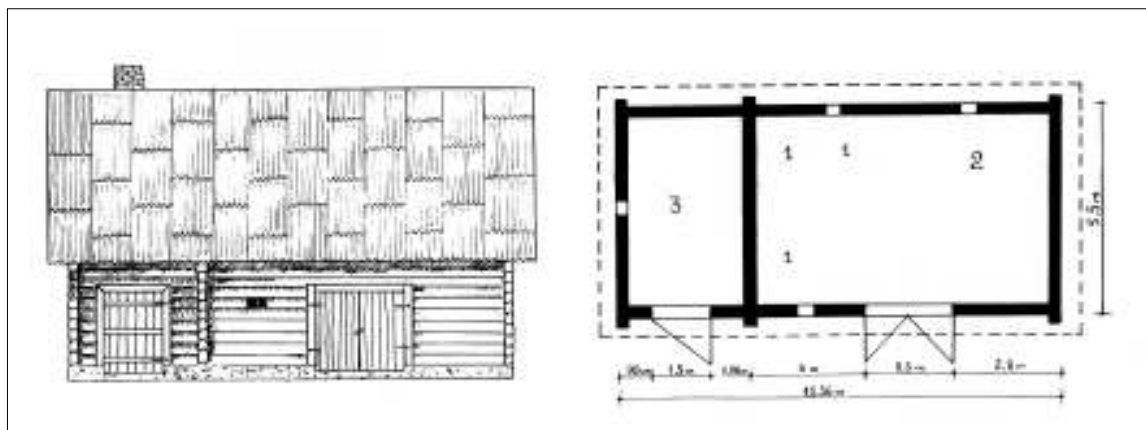
Tvartų pamatai dėti iš lauko akmenų. Sandaresni rišti kalkių skiediniu pamatai vis dažniau statomi XX a. pr. Tvartų sienos dažniausiai rėstos iš apvalių arba tašytų rąstų, galuose suleistų į kertes arba sąsparas. XX a. pr., brangstant miško medžiagai, taip pat ir dėl valstiečių spaudoje duodamų patarimų, dažniau pradėti statyti ir drėbto molio, plytų mūro tvartai.

XIX – XX a. pr., siekiant apsaugoti tvartų sienas nuo drėgmės, įrengiamos stogo užlaidos: stogo gegnės apačioje įjungiamos ne tiesiog į pastato sienas, bet į pageginių vainiką, dedamą ant iškištų į išorę skersinių sijų galų. Sūduvos tvartams taip pat būdingi pastogių paaukštinimai – ertikiai, ypač išplitę XX a. pr., jie skirti pašarams sukrauti. Buvęs tvartų užlaidos rąstas tampa paaukštintos atraminės stogo konstrukcijos – ertikio pagrindu. Virš medinių, molinių, mūrinių pastatų sienų dažniausiai statyti 0,5-1,5 m aukščio mediniai karkasinės konstrukcijos vertikaliai apkalti lentomis ertikiai, virš mūrinių sienų – mūriniai. Pagrindiniame fasade, o kartais ir iš kitų pusių (priklausomai nuo to, kur įrengti jėjimai) ertikis dažnai atitraukiamas nuo sienos 0,8-1,5 m, sudarydamas stogo užlaidą.

Vargingų ir mažiau pasiturinčių vidutinių valstiečių ūkiuose statomi maži, kelių patalpų iš rąstų suręsti ar iš molio nudrėbti tvarteliai. Dažnai jie jungiami su kitais pastatais, kluonais, daržinėmis, bulvinėmis

Tvartas Balčiūnų k. Vilkaviškio r. D. Ambrasaitės 2005 m. nuotr. VKM

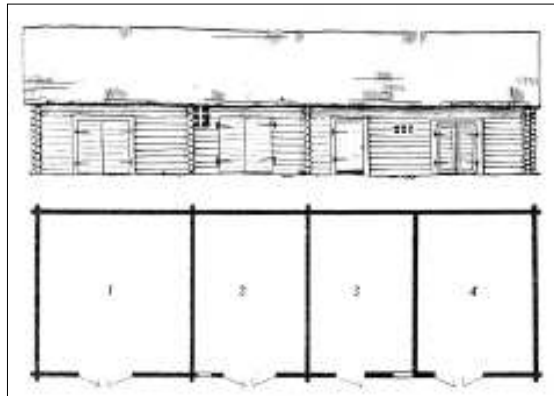
Tvartas Dobilių k. Kauno r. 1 – vištidė, 2 – karvidė, 3 – bulvinė. LII

ŪKINIAI PASTATAI

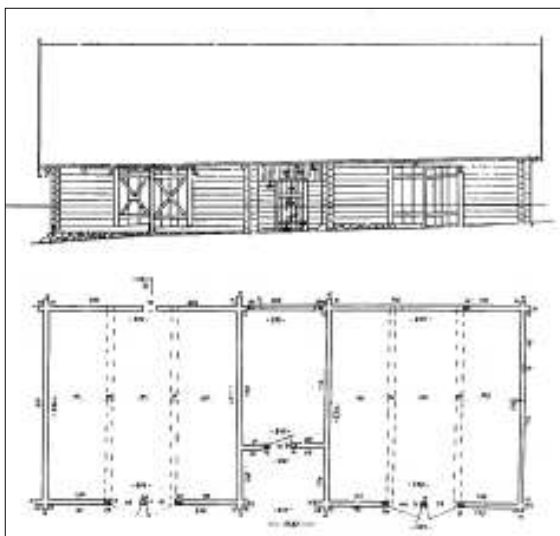
Vidutinių ir turtingų valstiečių ūkiuose tvartai stambesni, įrengiama daugiau patalpų. Pastatas perdalinamas skersinėmis sienomis su atskiromis patalpomis kiekvienai gyvulių rūšiai ar arkliams ir kiaulėms. Tvartai jungiami ir su kitomis patalpomis: tarputvarte ratams, pašarine, daržine

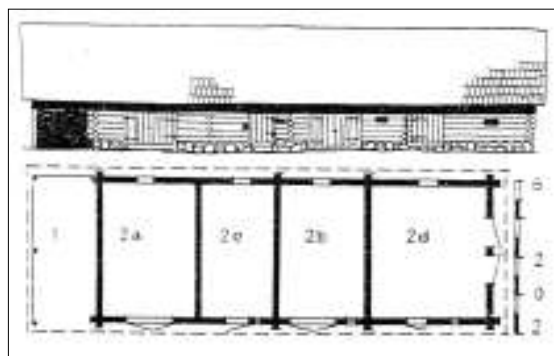
Tvartas Zomčinės k. Marijampolės r. KPC

Tvartas Vargšų k. Šakių r. 16 ha ūkyje: 1 – karvidė, 2 – patalpa eržilui, 3 – pašarinė, 4 – arklidė [16:141]

Tvartas Tabariškių k. Marijampolės r. KPC

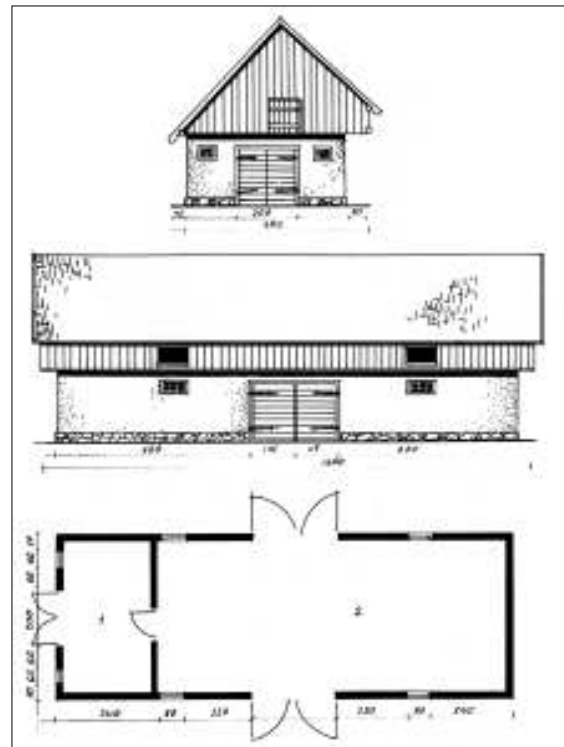
Tvartas Juodraisčio k. Prienų r. 16 ha ūkyje. 1 – pašiūrė, 2 – tvartas [17:175]

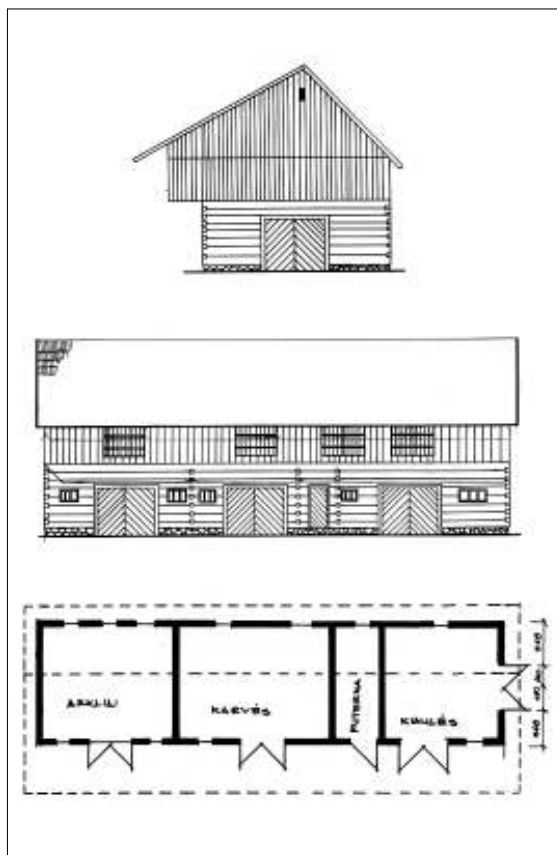
Tvartas iš Kupreliškių k. Vilkaviškio r. atkeltas į LLBM

Sūduvos tvartams, kurių architektūrinį vaizdą piktavo funkciniai reikalavimai, būdingi ilgi, išėsto stačiakampio formos tūriai. Jie dengiami dvišlaičiais stogais, nors XX a. atsiranda ir įvairesnių stogo formų, pvz., pusskliautinė – pusvalminė. Taip pat plinta ertikiniai tvartai, kurių stogo šlaitų nuolydis dažnai skirtingas: lėkštesnis ties pagrindiniu fasadu ir statėnis jo užnugaryje. Statinių pagrindiniuose į kiemą atgręžtuose fasaduose įvairiu ritmu (priklausomai nuo patalpų pločio) dėstomos įvairaus dydžio divivėrės ir vienvėrės durys. XIX a. II pusėje statytų tvartų stogai dar aukšti, šiaudiniai (sienų ir stogo santykis 1:1,5). Vėliau, atsiradus įvairesnei stogo dangos medžiagai (čerpėms, skiedroms), jie žemėja. Vyraujantis stogų nuolydis – 48-50 laipsnių. Dekoro elementai tvartams nebūdingi, nors pasitaikydavo pavyzdžių, kai dekoruota ertikio apačia – lentų galai užapvalinti, sudarant ištiesą „bangelės“ ornamentą, o gegnių galai profiliuoti.

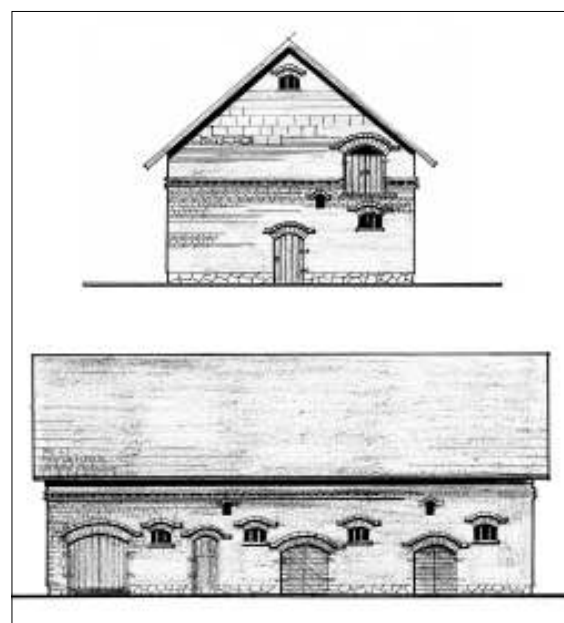
Sūduvai būdingi ertikiniai tvartai su paaukštinta pastoge pašarams laikyti

Varakiškės k. Vilkaviškio r. 11 ha ūkyje. LLBM

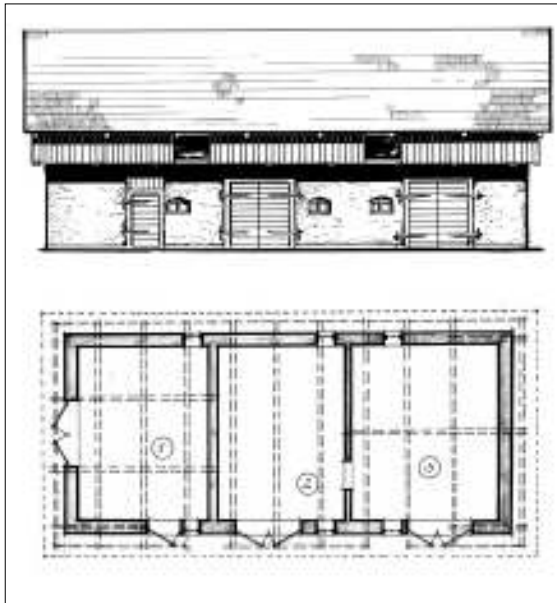

Antupių k. Vilkaviškio r. 80 ha ūkyje. LLBM

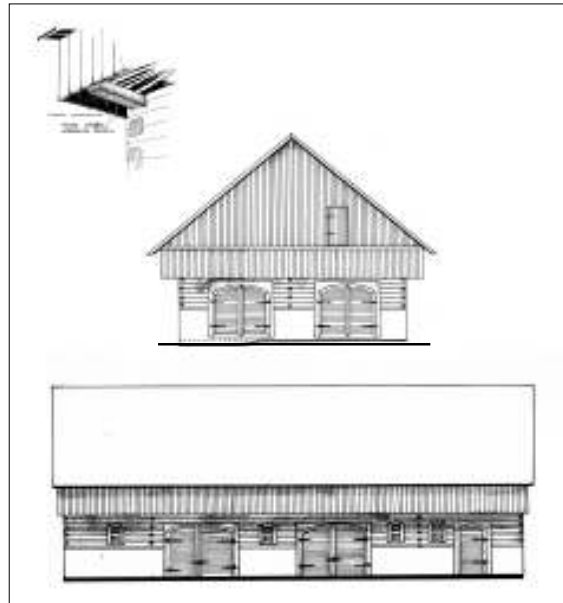

Smilgių k. Vilkaviškio r. LLBM

ŪKINIAI PASTATAI

Tvaras su ertikiu Opšrūtų k. Vilkaviškio r. 17 ha ūkyje. LLBM

Tvartas su ertikiu Žalvėderių k. Šakių r. 40 ha ūkyje. LLBM

XX a. I pusėje iš medžio suręsti, moliniai, taip pat iš plytų sumūryti specializuoti tvartai kelioms gyvulių rūšims

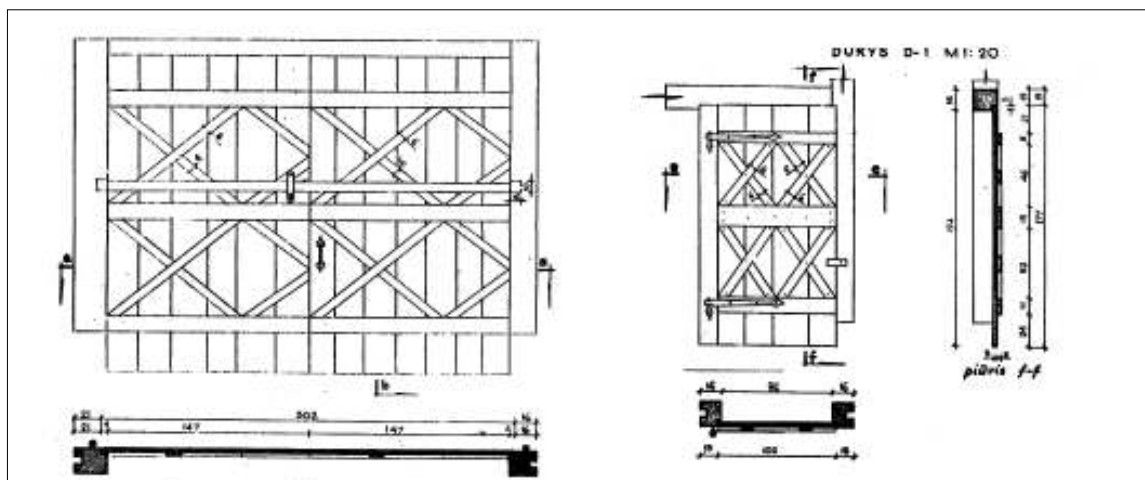
Šačkų k. Vilkaviškio r. D.Ambrasaitės 2005 m. nuotr. VKM

Naudžių k. Vilkaviškio r. I.Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

Siekiant apsaugoti tvartų sienas nuo kritulių įrengiamos stogo užlaidos: stogo gegnės apačioje įjungiamos ne tiesiog į pastato sienas, bet į pageginių vainiką, dedamą ant žymiai iškištų į išorę skersinių sijų galų. Dumčių k. Vilkaviškio r. I.Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

Rygiškių k. Šakių r. VAA

Mieleiškampio k. Prienų r. I. Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

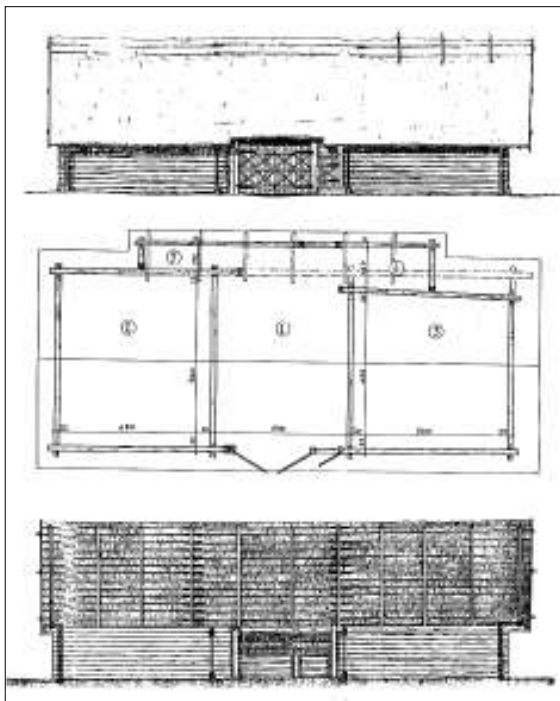
Skuigės k. Prienų r. I. Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

Dekoruota ertikio apačia: lentų galai užapvalinti, taip sudaromas ištisas „bangelės“ ornamentas. Tvartas Žiūrų-Gudelių k. Vilkaviškio r. KPC

ŪKINIAI PASTATAI

Vieno pado (grendymo) kluonai su 2 šalinėmis javams. Tokiems kluonams būdingas ilgas korpusas, aukštos tašytų rąstų sienos, dvišlaitis stogas

Dauciškių k. Šakių r. LLBM

Kluonai (klojimai)

Kluonas stovi bendrame sodybos komplekse priešais gyvenamąjį namą.

Sūduvos valstiečių kluonai ilgu korpusu (plotis 7-10 m, ilgis – 20-50 m), aukštomis tašytų rąstų sienomis, dvišlaičiu stogu. Jie dengiami šiaudais ar skiedromis ir itin ryškiai skiriasi nuo senųjų aukštaičių bei žemaičių kluonų ir iš dalies primena daržines. Čia nėra jaujos kuliarniams javams džiovinti, bet buvo įrengiamos peludės. Todėl kluonai kartais ir daržinėmis vadinami, tačiau daržinėje laikomas pašaras, o kluone kraunami ir apdorojami javai.

Sūduvos kluonų planas nėra sudėtingas: nuo šoninių įvažiavimų per centrą skersai kluoną tęsiasi iš molio plūktas padas (grendymas), iš abiejų šonų – šalinės javams sudėti, užimančios abu kluono galus. Jei kluonas turi du įvažiavimus, tarp jų būna trečia šalinė. Kartais kluonuose buvo įrengiami ir sudvigubinti grendymai; 1-3 įvažiavimai į pastatą įrengiami iš pagrindinio korpuso šono.

Kluono sienos rėtos iš rąstų, kampuose suleistų į kertes. Siekiant kuo taupiau ir racionaliau panaudoti statybinę medžiagą, stori apvalūs rąstai dažnai buvo pjaunami pusiau. Stogai šiaudiniai, konstrukcija gegninė. Prie senųjų XIX a. – XX a. pr. statytų kluonų už grendymo pro pratęstu stogo šlaitu

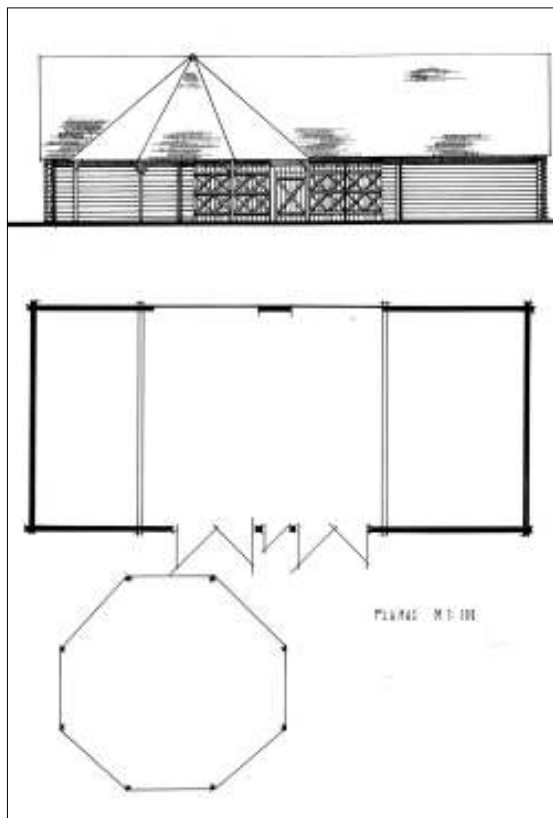
Mieleiškampio k. Prienų r. KPC

šliejasi peludė – organiška Sūduvos kluono dalis. Šiems pastatams būdingi ir jų galuose, prailginus stogus, įrengti lentiniai sandėliukai.

XIX a. II pusėje Lietuvoje stambių valstiečių ūkiuose pradėjus plisti žemės ūkio technikai, atsiranda kuliamosios mašinos. Joms sukti pakinkytais arkliais prie pagrindinio kluono fasado statomas savitas aštuonkampis, šešiakampis, rečiau keturkampis pastatėlis – maniežinė (*mašimbūdė, šopa*). Maniežinės dažniausiai rąstinių sienų neturi, jų stogas paremiamas ant stulpelių, o tarpai tarp jų kartais statmenai užkalami lentomis ar išpinami iš vytelių.

XX a. plinta karkasinės konstrukcijos, vertikaliai lentomis apkalti kluonai su stulpine, spyrine konstrukcija, kuri leido ženkliai padidinti statinio aukštį. XX a. jau statomi ir be peludžių kluonai, jie skersai pravažiuojami: vienas, du ar daugiau grendymų įrengti skersai kluono, į juos įrengti įvažiavimai plačiomis dvivėrimis durimis, ties kuriomis stogai paaukštinti.

Kluonų fasadus skaido platūs dvivėriai vartai vežimui įvažiuoti, o šalia jų įrengiamos vienos varčios durys žmonėms vaikščioti. Tokios durys beveik nepuošiamos. Jos konstruojamos iš stačių lentų ir standžiai surišamos įstrižiniais ryšiais, kad durys nenusėstų, nepersimėstų. Tie ryšiai daromi iš stiprių medžio juostų ir simetriškai sukryžiuojami.

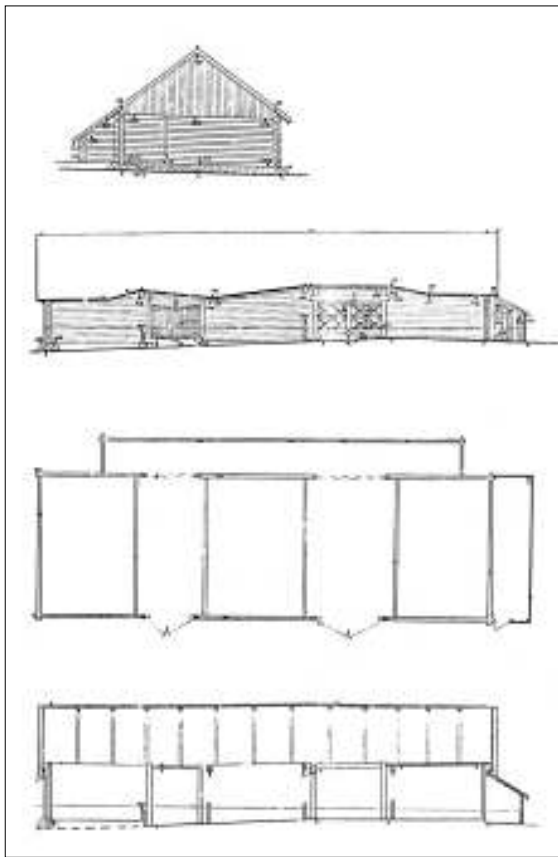

Kluonas su aštuonkampiu pastatėliu – maniežine, šopa.
Jurkšų k. Vilkaviškio r.LII

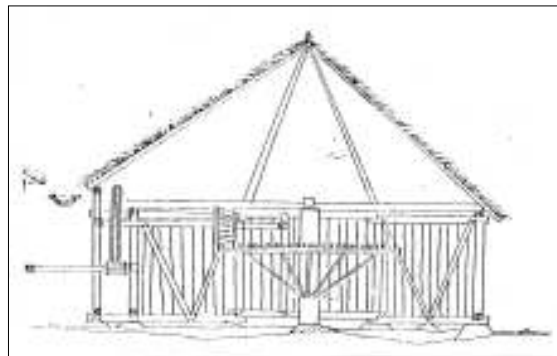

Maniežinė Gelčių k. Marijampolės r. 1964 m. LLM

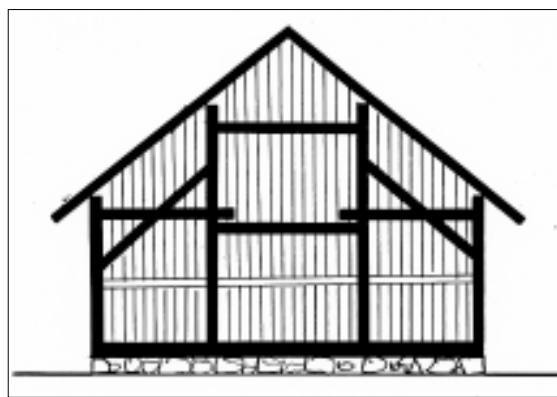
ŪKINIAI PASTATAI

Dviejų padų (grendymų) kluonas su 3 šalinėmis javams.
Tabariškių k. Marijampolės r. KPC

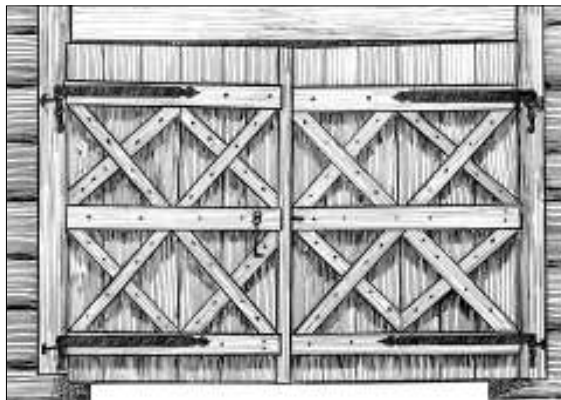
Maniežinės pjūvis. Perkelta iš Braziūkų k. Kauno r. į LLBM

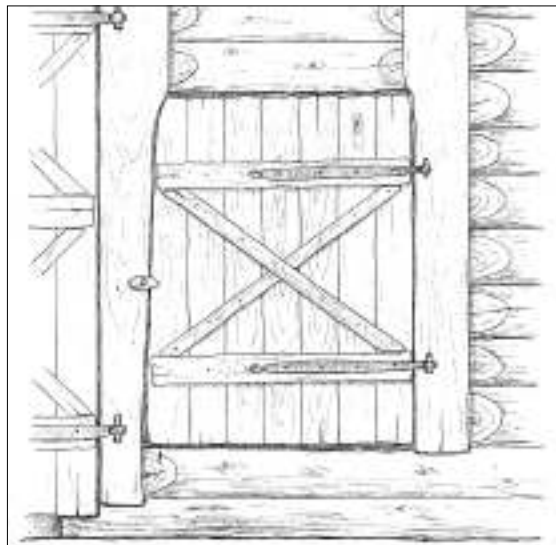
Stulpinės konstrukcijos kluono pjūvis. Navininkų k.
Marijampolės r. LII

Kluonas, perkeltas iš Vinkšniupių k. Šakių r. į LLBM. I. Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

Kluono durys. Paukštynės k. Marijampolės r. LLBM

Kluono durelės. Dauciškių k. Vilkaviškio r. LLBM

Stulpinės konstrukcijos kluono vidaus vaizdas. Starkų k. Vilkaviškio r. D.Ambrasaitės 2005 m. nuotr. VKM

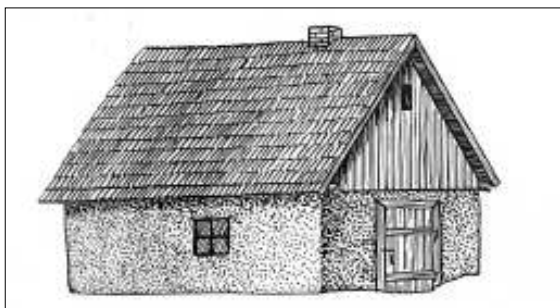

Rąstinio kluono šalinės vaizdas. Pastatas perkeltas iš Vinkšnupių k. Šakių r. j LLBM

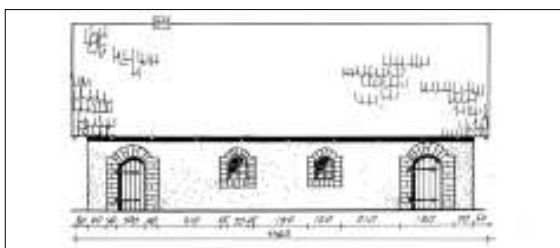

Karkasinės konstrukcijos kluonas Naudžių k. Vilkaviškio r. I.Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

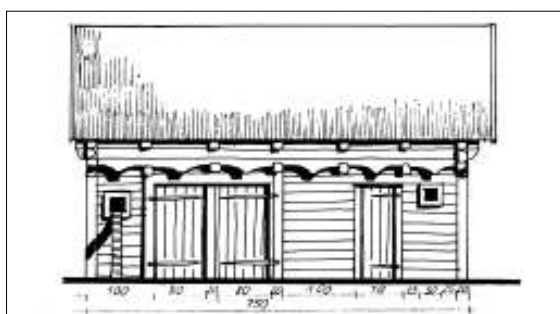
ŪKINIAI PASTATAI

Bulvinė Ažuolų Būdos k. Marijampolės r. LLBM

Kamara Oželių k. Vilkaviškio r. LLBM

Vištidė Pilviškių apyl. Vilkaviškio r. LLBM

Rūsų Kušliškių k. Marijampolės r. LII

Stiebinis vėjo malūnas, perkeltas iš Plynių k. Šakių r. j LLBM. I. Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

Kiti statiniai

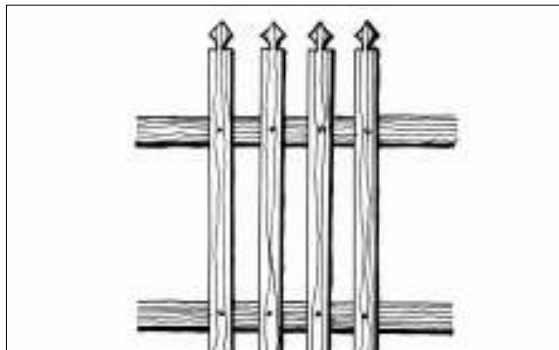
Be aukščiau apibūdintų pastatų, Sūduvos sodybose statyti ir mažesni gamybiniai ar ūkiniai pastatai sodybos centriname kieme arba kiek nutolę nuo jo, prie pagrindinių kelių, vedančių į sodybą. Dažnos Sūduvos sodybose bulvinės, kamaros, rūšiai, skirti bulvėms bei kitoms daržovėms laikyti. Vištidės buvo įrengiamos tvartuose, taip pat naminiams paukščiams laikyti statyti ir atskiri pastatai. Netoli stubos sodybos kieme stovėjo karkasinės konstrukcijos kalvės. Tarpukariu stambiuose ūkiuose plito aliejinės, mėšlidės. Kiek toliau nuo sodybos statyti gamybiniai pastatai – vandens ir vėjo malūnai. Pirtys Užnemunėje išnyko dėl Prūsijos valdžios draudimo jas statyti, taip siekta apsaugoti valstiečių sodybas nuo gaisro.

Tvoros, vartai

Viena iš labiausiai Suvalkijoje (Sūduvoje) paplitusių buvo pinučių tvora: kartys perpinamos eglių šakomis. Tokiomis tvoromis tvėrė kiemus, sodus, gėlių darželius. XX a. plito ir statinių tvoros, kurių viršūnės kartais buvo puošiamos geometriniais rombų, skritulių elementais.

Mediniai varteliai ar vartai sodybose įrengiami įvažiuoti ar įeiti į sodybos kiemą. Jie daromi iš stačių lentelių ar lentjuosčių – statinių, prikaltų prie dviejų gulsčių sijelių. Vartai būna platūs vienveriai ar dvivėriai. Platesni vartai visada sustandinami įstrižiniais spyriais ar ryšiais. Kartais virš vartų įrengiamas antvartis – viršutinė vartų rėmo dalis, kuri jungia abi varčias. Varteliai pėstiesiems įrengiami atskirai arba greta vartų.

Ganyklas, daržus tvėrė karčių tvoromis: įkal-davo du kuolus, aukštai ir žemai juos perrišdavo šakelėmis ir uždėdavo kartis: vieną viršuje, kitą – apačioje.

Statinių tvoros, kurių viršūnės kartais puošiamos geometriniais rombų, skritulių elementais. Tvorą Urbontų k. Šakių r.LII

Pervaznykų k. Šakių r.LII

Sūduvoje paplitusi pinučių tvora. Tvorą atitvertas gėlių darželis. Gelčių k. Marijampolės r. LLM

Vartai su antvarčiu – viršutine vartų rėmo dalimi, jungiančia abi varčias

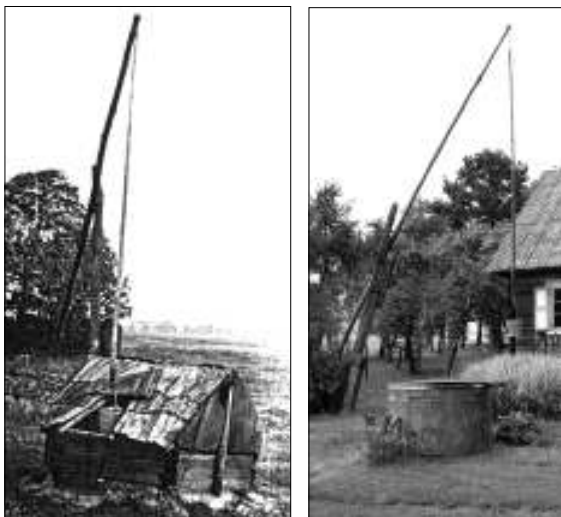

Pervaznykų k. Šakių r.LII

Zavedskų k. Šakių r.LII

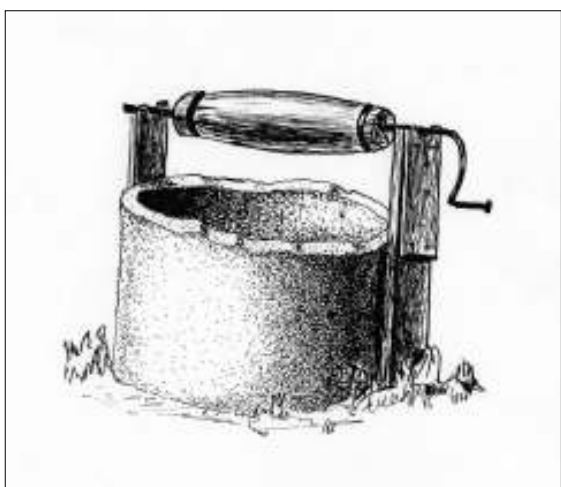
Šuliniai, kurių rentinys iš rąstų, sumūrytas iš akmenų ar betoninis su medinėmis svirtimis vandeniui pasemti

*Žiūrų Gudelių k.
Vilkaviškio r. LII*

Kūlokų k. Marijampolės sav. I. Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

Braziukų k. Kauno r. LII

Šuliniai

XIX a. pr. kaimams išsiskirsčius į vienkiemius, kiekviena sodyba įsirengdavo atskirą šulinį. Dažniausiai sodybose jų būdavo po vieną, o didesnėse - kartais galima aptikti po du šulinius: vienas naudojamas žmonėms, kitas – gyvuliams. Kai sodyboje yra vienas šulinys, jis dažniausiai būna gerajame kieme, arčiau klėties, kai du – vienas gerajame kieme, kitas – ūkiniams poreikiams arčiau tvartų.

Regione buvo paplitę šuliniai su mediniais ar iš akmenų sumūrytais rentiniais, vėliau – betoniniais. Tokiuose šuliniuose vanduo sėmiamas medine svirtimi. XX a. svirtys pradeda nykti. Šiuo metu sodybose gausiau išlikę šuliniai su velenu, kurie Lietuvos kaime pradėjo plisti XX a. pr. Velenas įtaisomas į du priešingose šulinio pusėse vertikaliai įkastus į žemę ir prie rentinio pritvirtintus stulpus. Šios grupės šuliniams būdingi ir įvairiausių formų stogeliai.

Šiuo metu labiausiai paplitę šuliniai su velenu. Šios grupės šuliniams būdingi įvairiausių formų stogeliai

Zavedskų k. Šakių r. LII

MAŽOJI SAKRALINĖ ARCHITEKTŪRA

Suvalkija (Sūduva) neretai apibūdinama kaip mažiausiai savitomis kryždirbystės tradicijomis pasižymintis kraštas, nesukūręs išskirtinio, tik šiam regionui būdingo, paminklų tipo. Šio regiono paminklų meninė raiška neretai eklektiška, linkusi į stilizaciją, imli naujovėms ir dinamiška, tačiau būtent tuo įdomi ir specifiška. Todėl netgi ir įžvelgiant kai kurių suvalkiečių paminklų formose akivaizdžius kaimyninių regionų skolinius, aukštaitiškų ir dzūkiskų kryžių bruožus bei vidurio Lietuvos arealui būdingų kryžių motyvus, teigti, kad šiame krašte nėra dailių kryžių ir savito žavesio koplytėlių, nederėtų.

Kaip ir kituose regionuose, Suvalkijoje statomi elementarių formų **kryžiai**, kurie aukšti, grakštūs, tačiau be jokių žymesnių puošmenų, tiktai su kryžmoje prikalta Nukryžiuotojo figūrele, kartais pridengta skardiniu puslankio formos stogeliu ir kukliais dvishakiais spindulėliais papuoštomis tarpkryžmėmis (1 pav.). Šiuolaikinėje šio pavidalo paminklų versijoje kryžių liemens ir šakų dekorui gausiau naudojama reljefinė drožyba, paminklo siluetą kartais praturtina kuklus apvadas arba trumpi bei reti tarpšakio spinduliai, kiek primenantys Dzūkijos kryžių kryžmoms būdingas puošmenas.

Įspūdingesnis Kauno krašto kryžių įtakoje Suvalkijoje paplitęs kryžių pavidalas – paminklai su puošniomis kryžmų aureolėmis, formuojamomis iš augaliniais motyvais prisodrintų drožinių. Būdingą XX a. I pusės šio pavidalo kryžiaus pavyzdį iš Marijampolės kapinių pateikiame iliustracijoje (2 pav.). Paminklo konstrukcija lakoniška – jos pagrindą sudaro lotyniškas kryžius, o kryžmą puošia būdinga ažūrinė drožinių aureolė. Šis išraiškingas paminklų tipas įsiliejo į krašto kryždirbystės tradicijas kaip būdingas ir dažnai atkartojamas kryžiaus pavidalas, noriai kuriamas ir įvairiai interpretuojamas dabartinių kryždirbių. Tačiau derėtų perspėti, kad pernelyg didelis piktnaudžiavimas formos vizualinėmis savybėmis ir dekoratyvumu gresia jo formos simboliškumo paradimu ir funkcijos transformacija (3 pav.).

Paminklams su aureolėmis artimas, tik kiek kuklesnis Suvalkijoje paplitusių paminklų tipas yra kryžiai su rombo arba rato pavidalo nimvais (4 pav.). Beveik visame regione paplitę skirtingi šio tipo paminklų variantai darniai įsilieja į Vidurio Lietuvoje ir Dzūkijoje paplitusių analogiškos kompozicijos paminklų grupę.

1. Kuklus senas kryžius Šunskų kapinėse. Šunskų apyl., Marijampolės r. R. Linionio 2006 m. nuotr. MKM

2. Marijampolės kapinių kryžius su ažūrine aureole (XX a. III deš.). V. Bortkevičiaus 1954 m. nuotr. Iš A. Krutulienės rinkinio. ASI

MAŽOJI SAKRALINĖ ARCHITEKTŪRA

3. Nesaikingas kryžiaus ir jo aplinkos dekoras (autorė A. M. Rimkienė, 2002 m.). Rudėnų k., Gudelių apyl., Marijampolės r. R. Linionio 2006 m. nuotr. MKM

4. Subtilios kompozicijos kryžius Skriaudžių krašto kanklininkams atminti (autorius V. Aputis, 1996 m.). I. Burinskaitės 2007 m. nuotr.

5. Regionui svetimas aukštaitiškų ir dzūkų motyvų derinys Bartninkų bažnyčios šventoriaus kryžiaus kompozicijoje (autorius P. Tamašauskas, XX a. pr.). Bartninkų apyl., Vilkaviškio r. A. Krutulienės 1968 m. nuotr. ASI

6. Dvipakopis stogastulpis (XX a. pab.). Marijampolės kapinės. I. Burinskaitės 2007 m. nuotr.

7. Koplytstulpis prie Dovinės upės (1993 m.). Padovinio k. ir apyl., Marijampolės r. I. Burinskaitės 2007 m. nuotr.

8. Kryželis prie medžio Višakio Rūdos bažnyčios šventoriuje. Kazlų Rūdos apyl., Marijampolės r. 23291. V. Miliaus 1966 m. nuotr. LII

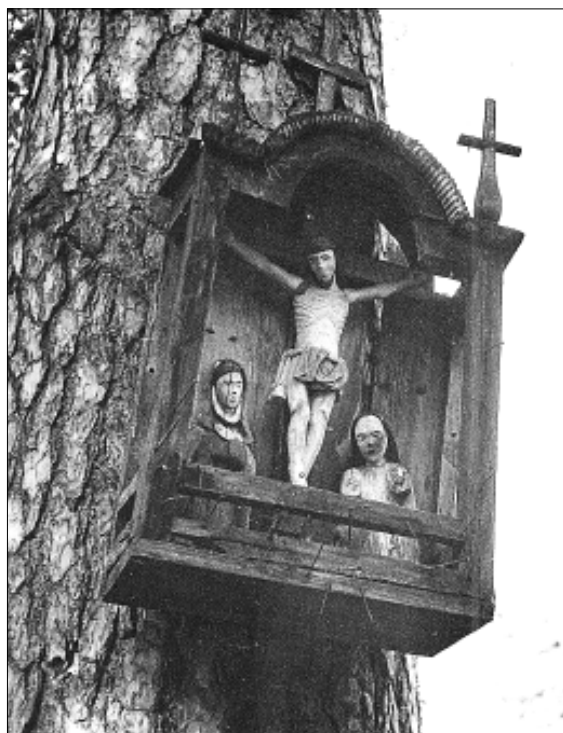
XX a. III dešimtmetyje įvairiose Suvalkijos vietose Bartninkuose, Barzduose, Griškabūdyje, Gelgaidiškyje, Skriaudžiuose, Virbalyje, Vilkaviškyje ir kitur buvo pastatyti beveik analogiški sudėtingos kompozicijos ir gana pretenzingos išvaizdos kryžiai (5 pav.). Šių gausiai grafiškėmis dekoru detalėmis prisodrintų paminklų kompozicijose galima išvengti eklektišką aukštaitiško kryžiaus su altoriu ir dzūkiskų kryžių motyvų derinį, konkrečių regionų paminklams būdingus bruožus dirbtinai perkelti į jiems nebūdingą terpę. Todėl šie „tautiški“ paminklai, nors ir sukurti pagal profesionalų dailininkų projektus, yra Suvalkijai svetimi implantai, o sekimas jais, skatinant regiono kryždirbystės tradicijas, nėra deramas pavyzdys.

Dar viena regionui nebūdinga XX a. III dešimtmetyje implantuota paminklų forma yra **stogastulpiai**, pastatyti Barzduose, Lukšiuose, Sintautuose, Skriaudžiuose ir kitose Suvalkijos vietose. Jų išraiškoje aiškiai matoma stilizuota aukštaitiškų daugiapakopių paminklų kompozicija ir jiems būdingi dekoru elementai. Nors šių paminklų pavyzdžiu seka ir

dabartiniai meistrai, jo, kaip nebūdingo regionui paminklų tipo, nereikėtų skatinti (6 pav.).

Nedaug Suvalkijoje **koplytstulpių**, kurie savo formomis kiek primena žemaitiškus šios rūšies paminklus (7 pav.). Tačiau nemažai būta dailių nedidelių **koplytėlių**, kurios kabinamos medžiuose ir ant gyvenamų namų, bažnyčių, koplyčių sienų. Dauguma jų - plokščios, kuklios arba subtiliai papuoštos dėželės su dvišlaičiais ar skliautiniais stogeliais ir nedideliais kryželiais ant šelmens (8, 9 pav.). Šių koplytėlių viduje kabinamos Nukryžiuotojo figūrėlės, kartais šalia komponuojamos žvakės, angeliukų figūrėlės arba vaizduojamos labiau išplėtos kompozicijos Kristaus Nukryžiuojo scenos. Šių koplytėlių kompozicijose kartais galima išvengti altoriaus motyvų – tabernakulio su monstrancija elementų, kolonėlių ir baldakimo klosčių (10 pav.).

Panašias į koplytėlių funkcijas Suvalkijoje atliko ir nedideli medžiuose kabinami kryželiai, kurie šiam regionui yra itin būdingi (8 pav.). Jų kryžmose kartais buvo komponuojamos ir nedidelės plokščiatūrės koplytėlės.

9. Tradicinis Suvalkijos koplytėlės turinys - Nukryžiuojo sceną vaizduojančių skulptūrų grupė (XIX a. pab.-XX a.pr.). Naudžių k., Šakių apyl. ir r. LII, 37766. J. Kudirkos 1970 m. nuotr.

10. Būdinga koplytėlė ant Plieniškių kapinių koplyčios sienos (autorius Z. Sederevičius, 1988 m.). Šakių apyl. ir r. R. Linionio 2003 m. nuotr. MKM

ŽELDINIAI

Medžiai

Sūduvos sodybose gausiai sodinti medžiai. Be jų, sako, būtų atrode, kad nieko nėra, „pustynė“, „plikos trobos, iš tolo negražu nei žiūrėt“. Kartu medžiai ženklino ir sodybos vietą.

Sūduvoje miškų daugelyje vietų nėra, tad apželdinę sodybas gyveno tiesiog kaip miške. Apsodindavo „aplink visą sodybą į rundą“. Taip pat dažnai vieną kitą medį sodindavo prie pastatų ar kieme.

Sodino įvairiais sumetimais:

1. Pirmiausia dėl užuovėjos: žmonėms, sodams, kad vėjai stogų neplėšytų. Rašytojas V. Pietaris prisimena, kad jo tėvo, išsikėlusio į vienkiemį, pirmas rūpestis buvo prikaišioti apie trobas medelių: „O vis tik žaliuos, vis tik pro sąsparas nešvilps man vėjas“ [11:11].

2. Kilus gaisrui gelbėjo pastatus nuo ugnies.

3. Medžiai, ypač augantys prie pastatų, saugojo juos nuo perkūnijos.

4. Teikė pavėsį.

5. Sodino dėl grožio, smagumo, tiesiog kad mylėjo medžius.

6. Medžiai žymėjo sodybos ribas ar atskyrė vieną sodybos dalį nuo kitos.

7. Sodino ir dėl paukščių. Jie čia suko lizdus, čiulbėjo, gegutės kukavo, lakštingalos giedojo. Kėlė

inkilus varnėnams: „Špokai švilpauja susėdę, labai gražu klausyt“. Rengė gandraizdžius. V. Pietaris apie savo tėvą rašo: „Ne sykį aš mačiau, kaip tėvas iš ryto, ypač šventomis dienomis, besiprausdamas ties šuliniu, būdavo, sustoja klausyti lakštingalos, užmiršęs ir šlapią burną, ir rankas... Užmiršęs ir poterį nepabaigtą. Stovi, būdavo, senis ir klauso, o ta tartum ant patyčių gieda, skambina sodą“ (Ten pat).

8. Kadangi turėjo daug prisodinę medžių, tai dažnai medieną naudojo savo reikmėms: pjovė skiedras stogų dengimui, darė spintas, vežimus, statines, lovius. Svarbiausia – prisiruošdavo malkų.

Iki Pirmojo pasaulinio karo daugiausia sodino lapuočius medžius. Spygliuočių nesodino: „lėtai auga, be to, žemė netinkama“. Juos daugiau imta sodinti tarpukaryje. Dažniausiai tai buvo eglės sodų apsaugai nuo vėjų.

AŽUOLAS (paprastasis ažuolas – *Quercus robur* L.).

BERŽAS (*Betula* L.). Jų daug sodino, nes lengvai prigijo, greitai augo. Sako, kad beržas drėgmę ištraukia, kiemas sausesnis. Iš jų gamino malkas, leido sulą.

Sodyba Kūlokų k. Marijampolės r. LLM

GLUOSNIS (*Salix L.*). Sodino daug. Juos kas keli metai genėjo, o nugenėtas šakas supjovė malkoms. Taip pat darė klumpes, nes lengvas, baltas, nekietas medis, lengviau klumpes nešioti.

JUODALKSNIS (*Alnus glutinosa Gaertn.*). Juos vadino tiesiog alksniais. Sodino daug, nes jie gerai prigijo, geriausiai augo, greit turėjo malkų.

KADAGYS (paprastasis kadagys – *Juniperus communis L.*). Dažnas turėjo. Sodino, kad turėtų neštis per Verbą į bažnyčia.

KĄSTONAS (paprastasis kaštonas – *Aesculus hippocastanum L.*). Sodino vieną kitą kieme, prie stubos.

KLEVAS (paprastasis klevas – *Acer platanoides L.*).

LIEPA (mažalapė liepa – *Tilia cordata Mill.*). Bitės mėgo jų nektaringus žiedus. Juos vadino liepukais, gerė nuo peršalimo.

MAUMEDIS (*Larix Mill.*). Vadino mudrais, mon-džais. Juos sodino Kazlų Rūdos apylinkėse. Gaudavo Kazlų Rūdos urėdijos medelyne. Pasakoja žmogus, sodinęs 1928 m.: „Gražu, ir kaip retenybė, ir mediena jų gera“.

TUOPA (*Populus L.*). Vadino jovarais, topoliais. Jovaru dažniausiai vadino pilkąją tuopą.

ŠERMUKŠNIS (paprastasis šermukšnis – *Sorbus aucuparia L.*). Kitas tiesiog visą sodybą jais apsisodina, nes patiko medis: gražiai žydi, lapai gražūs, uogų žiemą yra skanių sušalusių.

VINKŠNA (*Ulmus laevis Pall.*).

VYŠNIOS (paprastoji vyšnia – *Cerasus vulgaris Mill.*). Jų sodino daug. Dažniausiai sodo, sodybos

pakraščiuose. Buvo gera užvėja, ypač sodams. Sodino ir kitose sodybos vietose, „kur tik buvo kamputis“. Buvo tokių sodybų, kur žemė vaismedžiams netinkama – obelys, kriaušės iššaldavo, tai turėjo tik vyšnių sodelius. Jos dauginosi pačios atžalomis. Žmonės prisimena, kad jų seneliai, keldamiesi iš senųjų sklypų, atsivežė ir senas vyšnias. Nupjovė jų senus stiebus, o iš šaknų atžalos atžėlė ir išaugo labai geri medžiai. Prinokusias vyšnias gynė nuo paukščių. Kėlė kaliauses – „diedus su skrybėlėm“ ar panašiai. Dar baidė su skambalais, kuriuos žiemą parišdavo arkliams, kai važiuodavo rogėmis. Prinokus uogoms, skambalą pririšdavo į vyšnią, o kitą siūlo galą nuvedė prie namo ir skambino, kai paukščiai atskrisdavo. Daug vyšnių džiovindavo – ant zelkio, duonkepėj. Iš jų virė saldžią sriubą. Vyšnias veždavo parduoti į turgų, žydai ir iš namų nupirkdavo. Apie vyšnias net ir mįslę sako: „Juods kalpoks, vyno smoks, akmeninė širdis“.

Augino ir **dekoratyvinius krūmus**: alyvas (paprastosios alyvos – *Syringa vulgaris L.*); žiemes mirtas (paprastasis buksmedis – *Buxus sempervirens L.*); diemedžius (*Artemisia abrotanum L.*); buketines radastas, erškėtrožes, radastas, rožes, žiemesines rožytes (erškėtis – *Rosa L.*); jazminus (darželinis jazminas – *Philadelphus coronarius L.*); perlus (baltuogė meškytė – *Symphoricarpus racemosus Mchx.*); gulbinus, sniegenas (paprastojo putino f. sterilioji – *Viburnum opulus var. roseum L.*); žirnį (sausmedis – *Lonicera L.*).

Miklaužės k. Marijampolės r. LLBM

Gėlių darželiai

Gėlių darželis buvo neatskiriama kiekvienos sodybos dalis – ar ji maža, ar didelė: „Nors ir kumetbučiai, po savo langeliais pasisėdavo. Koks bebūt namelis, vis tiek gėlelė – žirnutis, uzarėlis“. Jį rengė dėl grožio. Pagal darželį sprendė apie sodybos merginas: „Jei darželis neravėtas – apsileidusios mergos. Jei gražus – mergos gražesnės, darbininkės“.

Darželio vieta. Darželį rengė prie gyvenamojo namo. Pasaulio šalių atžvilgiu gėlėms geriausia augti pietinėje gyvenamojo namo pusėje. Tačiau šiame regione to nežiūrėjo. Darželį paprastai rengė į kiemo pusę: „Jei už namo darželis – nieks nematys, visi einamą pusę puošia. Daugumos vis beveik taip, kad kiemas į šiaurinę pusę“.

Darželio plotas. Darželis užėmė įvairų plotą: per pusę namo šono, per visą šoną, „L“ formos – gale namo ir per pusę šono, gale namo, per visą namo šoną ir dar per galą.

Lysvelių planas. Darželio pakraščiuose sukasė pailgas lysveles, o centre iki Pirmojo pasaulinio

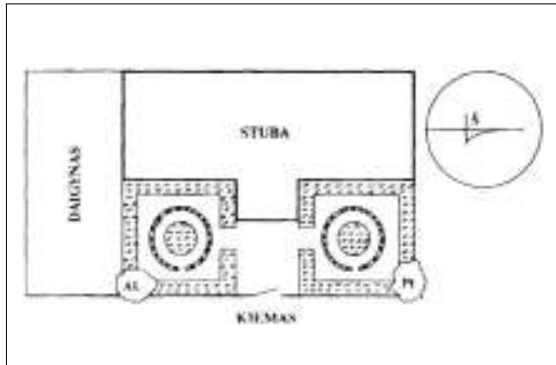
karo buvo apvalios ir keturkampės lysvelės. Dažnai lysvelėse padarydavo vadinamuosius įkasimus, įpjovimus, įėjimus, iškirpimus, kad lengviau būtų prieiti ravėti. Ypač tai buvo populiariu Šakių rajone. Tarpukaryje ėmė daryti ir įmantresnes lysveles: rombo, trikampio, širdelės, įvairių raidžių, valstybingumo ženklų (Gedimino stulpų, Vyties kryžiaus, šaulio ženklo) formos lysveles. Lysveles dar vadino lysviukėmis, lysvutėmis.

Lysvelių kraštų tvirtinimas. Dažniausiai kraštus apsodindavo saulutėmis. Prieš tai „lentutę iš krašto lysvutės uždeda, sumuša žemę ir nuima lentutę“. Tada sodina saulutes. Saulutėmis apsodindavo ir lysvelių iškirpimus. Sako, kad būdavę labai gražu: „Pavasarij, kai sužaliuoja, tai kaip vainikas suraitytas“. Pasitaikė, kad apdėjo akmenukais, plytomis kampu, apsmagstė vytelėmis, apdėjo velėna. Tik kitų būdų moterys nelabai pripažino: „Piemeniškas darbas tie akmenukai. Kai išravėt – grasu būna. Apsmagstymų – tokios velnynės nebuvo. Tik gėlelės“.

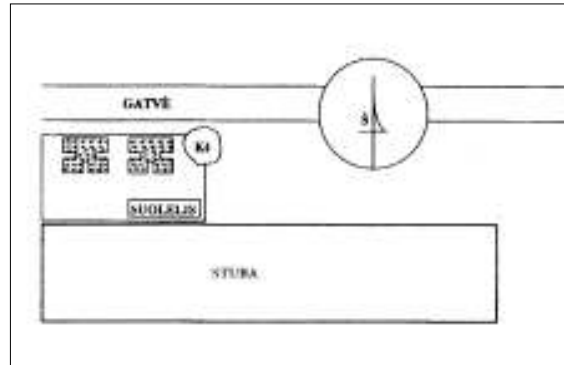

Gėlynas gale namo. Skuigės k. Prienų r. I. Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

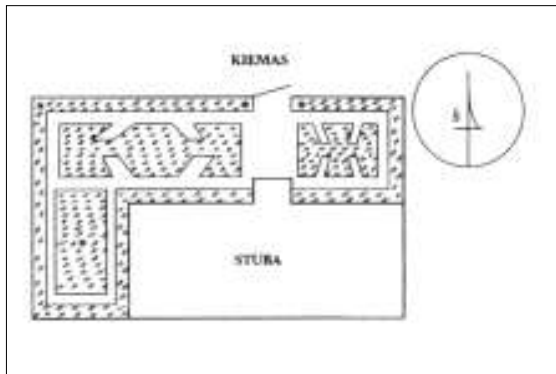
Darželis rengiamas prie gyvenamojo namo, orientuotas į kiemo pusę, užima įvairų plotą

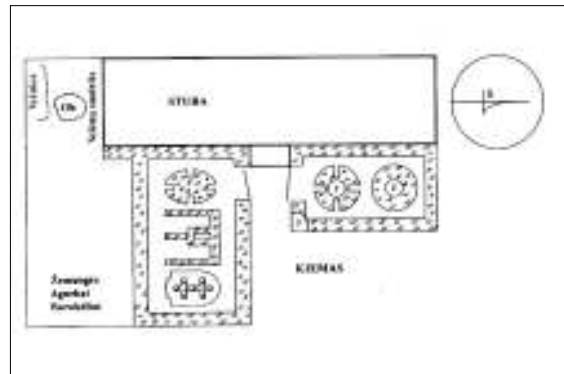
Per visą namo šoną. Darželio rekonstrukcija. A1 – paprastosios alyvos, Pt – paprastojo putino sterilioji forma. Ežeriūkų k. Šakių r.

Per pusę namo šono. Darželio rekonstrukcija. Kš – kaštonas. Sintautai. Šakių r.

Per visą namo šoną ir galą. Darželio rekonstrukcija. Voverių k. Šakių r.

Per visą namo šoną. Darželio rekonstrukcija. 1 – obelis, raudonoji rožė, 2 – baltoji rožė, 3 – vijoklinis sausmedis. Suodžių k. Šakų r. G. Žumbakienės brėž.

Per pusę namo šono. Putriškių k. Vilkaviškio r. I. Kačinskaitės 2007 m. nuotr.

Gėlynas sodybos kiemo centre. Naudžių k. Vilkaviškio r. D. Ambrasaitės 2005 m. nuotr. VKM

Darželio gėlės

Daugiametės: kankalicas, kankalijos, Marijos ašaros, prancūzas (dailieji auskarėliai – *Dicentra spectabilis* L.). Plačmėtė (balzaminis skaistenis – *Tanacetum balsamita* L.). Mėgo dėl skanaus lapų kvapo, vartojo vaistams. Bijūnai (*Paeonia* L.); karkleliai, plikiokijos, plikiokai (daugiametis flioksas – *Phlox paniculata* L.). Goštalkos (goštautinė gaisrana – *Lychnis chalcedonica* L.); čyščiuikai, dobiliukai, ramunėliai (pievinė kraujažolė f. pilnavidurė – *Achillea ptarmica* var. *multiplex* Haimerl.). Čebatukai, kiečiai, Marijos kurdaitės, pantapliai (mėlynoji kurdaitė – *Aconitum napellus* L.). Šaltmėtės (mėta – *Mentha* L.); pakalnutės (*Convallaria majalis* L.); bitutė (didysis pentinius – *Delphinium elatum* L.); katinpaučiai (vaistinis putoklis – *Saponaria officinalis* L.); rakteliai, šv. Petro raktai, vokietukai (raktažolė – *Primula* L.); gintarai, geltonieji žieminiai jurginai, kiaulajurgiai (plunksnalapė rudbekija – *Rudbeckia laciniata* L.); ašarėlės, Marijos ašarėlės (rusmenė – *Digitalis* L.); rūta (žalioji rūta – *Ruta graveolens* L.).

Rūta buvo garbingiausia, pagrindinė gėlė, sakė: „Darželis be rūtų, tai jau ne darželis“. Jų reikėjo pirmajai komunijai, vestuvėms, laidotuvėms. Stengėsi turėti gražių rūtų. Apie jų sėjimą Suvalkijoje net ir

prietas buvo: „Šv. Jurgio rytą sėt ir katės koja apakėt“. Tada rūtos bus garbanotos. Katinas geriau juodas – tai bus tamsiai žalios. Stengtis sėti saulei tekant – gražiau auga. Auginti katilėliai (paprastasis sinavadas – *Aquilegia vulgaris* L.); ramuniukės (skaistenis – *Pyrethrum* Scop.); smidra, šparagas, štarėlis (vaistinis smidras – *Asparagus officinalis* L.); vikšrai, vilkdalgiai (rausvoji viendienė – *Hemerocallis fulva* L.); vilkdalgiai (*Iris* L.); berlinkos, žieminės mirtos (šliaužiančioji žiemenė – *Vinca minor* L.).

Vienmetės: lineliai (darželinis gludas – *Coreopsis tinctoria* Nutt.); lineliai (paprastoji kosmėja – *Cosmos bipinnatus* Cav.); lepkonijos, levkonijos (pilkoji leukonija – *Matthiola incana* W. T. Aiton.); naktibaldos, naktinukai (dviragė leukonija – *Matthiola bicornis* DC.); medetkos (*Calendula officinalis* L.); uzarėliai (nasturtė – *Tropaeolum* L.); žirnučiai, žirneliai (kvapusis pelėžirnis – *Lathyrus odoratus* L.); petunijos (*Petunia x hybrida* Vilm.); astros, brangažolės, martelės (kininis ratilis – *Callistephus chinensis* Nees.); razetos (razeta kvapioji – *Reseda odorata* L.); ramunėlės (vaistinė ramunė – *Matricaria chamomilla* L.); piliarožės, roželės (darželinė rožūnė – *Lavatera trimestris* L.); gvaizdikai (serentis – *Tagetes* L.); braškės, sausukės, sausažiedžiai (darželinis šlamutis – *Helichrysum bracteatum* Willd.); zinijos

Rūtos susodintos atkartojant Gedimino stulpų ženklą. Darželis prie Šakių r. Plokščių mokyklos pastato. LLBM

(puikioji gvaizdūnė – *Zinnia elegans* Jacq.); levukai (didysis žioveinis – *Antirrhinum majus* L.).

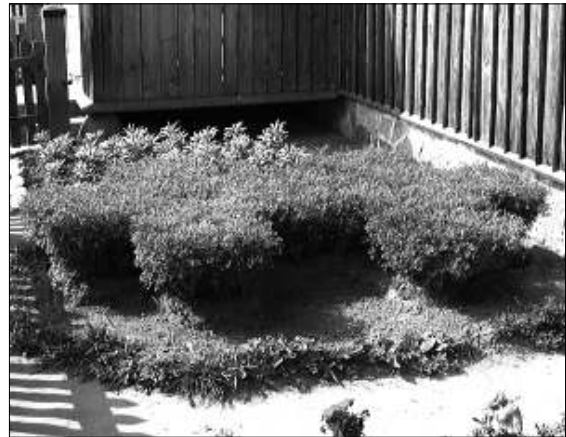
Dvimetės: avižės, margažiedės, nėgelkos, vingrai (šiurpinis gvazdikas – *Dianthus barbatus* L.); broliukai, našlutės (tikroji našlaitė – *Viola wittrockiana* Gams.); rožės, žieminės rožės (paprastoji piliarožė – *Althea rosea* Cav.); saulutės (*Bellis perennis* L.).

Svogūninės: Juozapinės lelijos (baltoji lelija – *Lilium candidum* L.); garnasnapiai (lelija – *Lilium* L.); lelijos, narcizai (baltasis narcizas – *Narcissus poeticus* L.); baltos žibutės, sniegenos, sniego kankaliukai (snieguolė – *Galanthus* L.); tulpės (*Tulipa* L.); karoliukai (žydrė – *Muscari* L.).

Gumbasvogūninės: dimijonai, levendros (kardelis – *Gladiolus* L.).

Šakniagumbinės: jurginai (*Dahlia* Cav.).

Ne tik darželyje, bet ir kitose sodybos vietose augino vaistinius augalus: debesylą (*Inula* L.); pers-tupą (baltoji driekana – *Bryonia alba* L.); durnadagį (paprastoji durnaropė – *Datura stramonium* L.); metėles (*Artemisia absinthium* L.).

Rūtos susodintos atkartojant Vyties kryžių.
Darželis prie Šakių r. Plokščių mokyklos pastato.
LLBM

Darželis prie Užbalių k. Šakių r. stubos. LLBM

REKOMENDACIJOS

Iki šiol nebuvo atlikta išsamaus Suvalkijos (Sūduvos) etninės architektūros paveldo tyrimo, todėl rengiant leidinį buvo stengtasi sukaupti kuo įvairesnius duomenis apie šį etnografinį regioną, jo statinius, kurie padėtų atskleisti šimtmetes šio turtingo krašto statybos tradicijas. Ir nors dėl gan trumpo darbui skirto laiko ir didelių jo apimčių atliktas tyrimas neapėmė visos Sūduvos regiono – liko neįvertinti jo pakraščiai, patyrę stipresnę kaimynų įtaką, skaitytųjų dėmesiui pateikiame tyrimo metu užfiksuotas Sūduvos sodyboms, pastatams, apželdinimui, puošybai, įrangai būdingiausias savybes. Orientaciniai įvairių objektų dydžiai, manome, padės pažinti senųjų statybų mastelį. Šie duomenys bei pateikiami tradicinių Sūduvai pastatų apmatavimų brėžiniai – tai ir pradinė rekomendacija tiems, kurie patys panorės susiręsti tradicinę stubą, puošnią kelių durų klėtelę, o gal ir visą savo sodybos aplinką, artimą senosioms Sūduvos krašto tradicijoms, susikurti.

Sodybų būdingiausi bruožai

Suvalkijos (Sūduvos) etninės architektūros paveldo būta įdomaus ir įvairaus. Šio krašto ūkininkai statėsi erdvas, itin racionalaus išplanavimo sodybas, apstatytas kapitaliais, patvarių statybinių medžiagų pastatais. Sodybų išplanavime, pastatų architektūrinėse formose, jų konstrukcijose, be tradicinių Lietuvos regionams bruožų, susipynusių šiame krašte, jaučiama ir kaimyninė Rytprūsių įtaka.

Būdingos **uždaro tipo sodybos**, kuriose pastatai statomi apie vieną stačiakampį kiemą. Paplitusios vidutinės ir stambios sodybos, vyraujantys kiemų

dydžiai – nuo **30 iki 60 m**. Kiemo perimetru priešais stubą statomas kluonas, statmenai stubai vienas priešais kitą – klėtis ir tvartas. Stambiuose ūkiuose statyta ir daugiau pastatų: keli tvartai, vežiminės, kameros... Pastatai orientuoti galiniais arba šoniniais fasadais į kelią, pagrindiniais fasadais – į sodybos kiemą. Vientisa sodybos kiemo erdvė dažniausiai skaidoma į **2 kiemus**: gerąjį ir ūkinį, kurie vienas nuo kito atskiriami tvoromis.

Būdingas gausus **apželdinimas**: sodybos ribos perimetru užsodinamos lapuočiais medžiais, o už stubos tradiciškai įveisiamas vaismedžių sodas. Prie stubos įrengiamas gėlių darželis.

Sodybų **architektūra** pasižymi tūrių, formų derme, ryški užstatymo ir apželdinimo visuma – kraštovaizdyje sodybos atrodo kaip atskiri želdinių guotai.

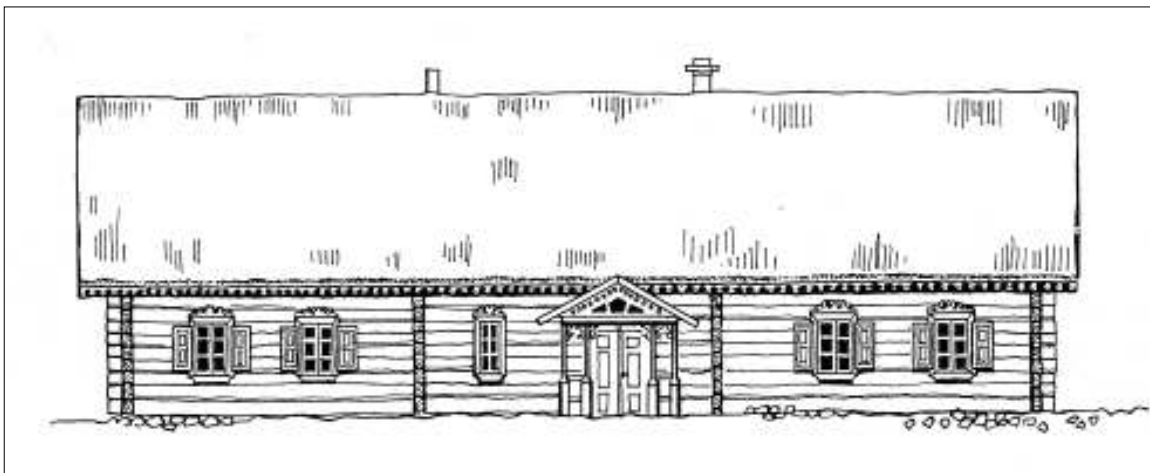
Pastatai

Pastatų plano struktūra: vyrauja siauri, ištęsto stačiakampio plano formos pastatai:

- **Stubos – viengalės** (~ 5-7 m pločio, 5-12 m ilgio) bei **dvigalės**: siauros, ištęsto stačiakampio (~6-9 m pločio, 16-26 m ilgio) arba kompaktiško plano (~8-15 m pločio, 15-22 m ilgio būdingi tarpukariui).

- **Klėtys** – stačiakampio plano, vienos patalpos (plotis ir ilgis ~3-6 m) arba dviejų ir trijų patalpų, šoninio tipo (plotis – 4-7 m, ilgis – 7-12 m). Jeigu įrengiamas prieklėtis, jis įgilintamas ~ 0,9-1 m.

- **Tvartai** – stačiakampio plano, narvelinio išplanavimo, patalpos dėstomos viena šalia kitos (plotis ~ 3-8 m, ilgis - 10-25 m);

Stuba Pavasijų k. Šakių r.

• **Kluonai** – vieno ar kelių grendymų, abipus kurių įrengiamos šalinės (plotis ~7-10 m, ilgis 20-50 m).

Fasadų kompozicija: ašinė simetrija ar jai artimi architektūriniai sprendimai vyrauja dviejų galų stubų, vienos ir dviejų patalpų šoninių klėčių, vieno ir dviejų grendymų kluonų pagrindiniuose fasaduose. Plokštuminiai tolygūs fasadai, kai angos, kiti fasado elementai gan tolygiai pasiskirsto fasadų plokštumoje, jie būdingi kelių ir daugiau patalpų šoninių klėčių, narvelinių tvartų, kelių grendymų kluonų pagrindiniams fasadams.

Tūriai:

• būdingi **kompaktiško tūrio** pastatai: vyraujantis pamatų aukštis ~ 0,5 – 1 m, sienų aukštis ~1,7-3 m (kluonų – 6 m);

• prie stubų pagrindinio fasado statomi pastoginiai uždaro ir atviro tipo **dvišlaičiai ar vienslaičiai prieangiai**, kurių ilgis ~ 2-3 m, gylis – 1,5-2 m;

• klėtys statomos **be prieklėčio, su prieklėčiu arba tik su supaprastintu prieklėčiu**, kai iškišama viršutinė prieklėčio dalis;

• būdingi stubų, tvartų, klėčių pastogių paaukštinimai – **ertikiai**, kurių aukštis ~ 0,5-1,5 m;

• būdingos stubų skydo ~ 0,3 m bei ūkinių pastatų **stogų užlaidos** ~ 0,8-1,5 m;

• vyraujanti stogo forma – **dvišlaitė**, stogų nuolydis ~ 40-45 laipsniai, o stogų su ertikiais – dar lėkštesnis.

Konstrukcijos, statybinės medžiagos

• **Pamatai:** namams, klėtims ir tvartams būdingi pavienių akmenų ar akmenų mūras, rištas kalkių skiediniu; namų pamatų viršuje mūrijama plytų eilė.

• **Sienos:** apvalių arba tašytų medinių rąstų rentinys, kampuose suleistas į sąsparas ar spynas, taip pat vienalytės drėbto molio, plytų mūro sienos; kluonai (daržinės), kiti ūkiniai, pagalbinių pastatų statyti ir karkasinės konstrukcijos, vertikaliai apkalami lentomis.

• Regiono pastatams būdingi **ertikiai** – paaukštinimai virš sienų, jie daryti mediniai rąstiniai ar karkasinės konstrukcijos, vertikaliai apkalti lentomis, taip pat mūryti iš plytų.

• **Stogo konstrukcija:** stubų, klėčių, tvartų, senųjų kluonų – medinė, gegninė, dažnai sutvirtinama statramsčiais. Vėlesnės kluonų konstrukcijos – pėdinė ir spyrinė.

Apdaila, puošyba

Puošiamos tik kai kurios pastatų dalys, atskiri konstruktyviniai elementai. Puošyba logiška, visuomet susijusi su konstrukcija, ornamentai nesusmulkinami, dera su pastato visuma.

• **Stubų** dažniausiai puošiami skliautai, vėjalentės, karnizai, durys, langų apvadai, ertikių apačios, taip pat prieangių tvorelės, kolonėlės bei konstruktyviniai elementai: sijų ir gegnių galai.

• **Klėčių** dažniausiai puošiamos vėjalentės, karnizai, ertikių apačios, durys, langų apvadai, prieklėčių kolonėlės, tvorelės, taip pat sijų ir gegnių galai.

• **Tvartų** kartais puošiamos vėjalentės, karnizai bei ertikių, sijų bei gegnių galai.

• **Kluonų** kartais puošiami sijų bei gegnių galai.

INTERJERAS

Šių dienų interjeruose vertėtų panaudoti natūralias medžio lentų grindis ir lubas, tik platesnes (apie 24-30 cm), nedažytas, kad išryškėtų medienos faktūra.

Interjerui savitumo suteiktų ir matomi balkiai ar jų dalis, gražiai profiliuotos, plačios vožtinės arba špuntuotos lubos.

Koklinė stačiamalkė krosnelė su gražia profiliuota karūna suteiktų namams šilumo tiek tiesiogine, tiek perkeltime prasme.

Labai „suvalkietiška“ namuose turėti apšildomąjį suolelį, šylantį nuo virtuvėje esančios viryklės.

Jaukumo suteiktų ir senovinių durų atkūrimas su 3-6 vientisos lentos įsprūdomis.

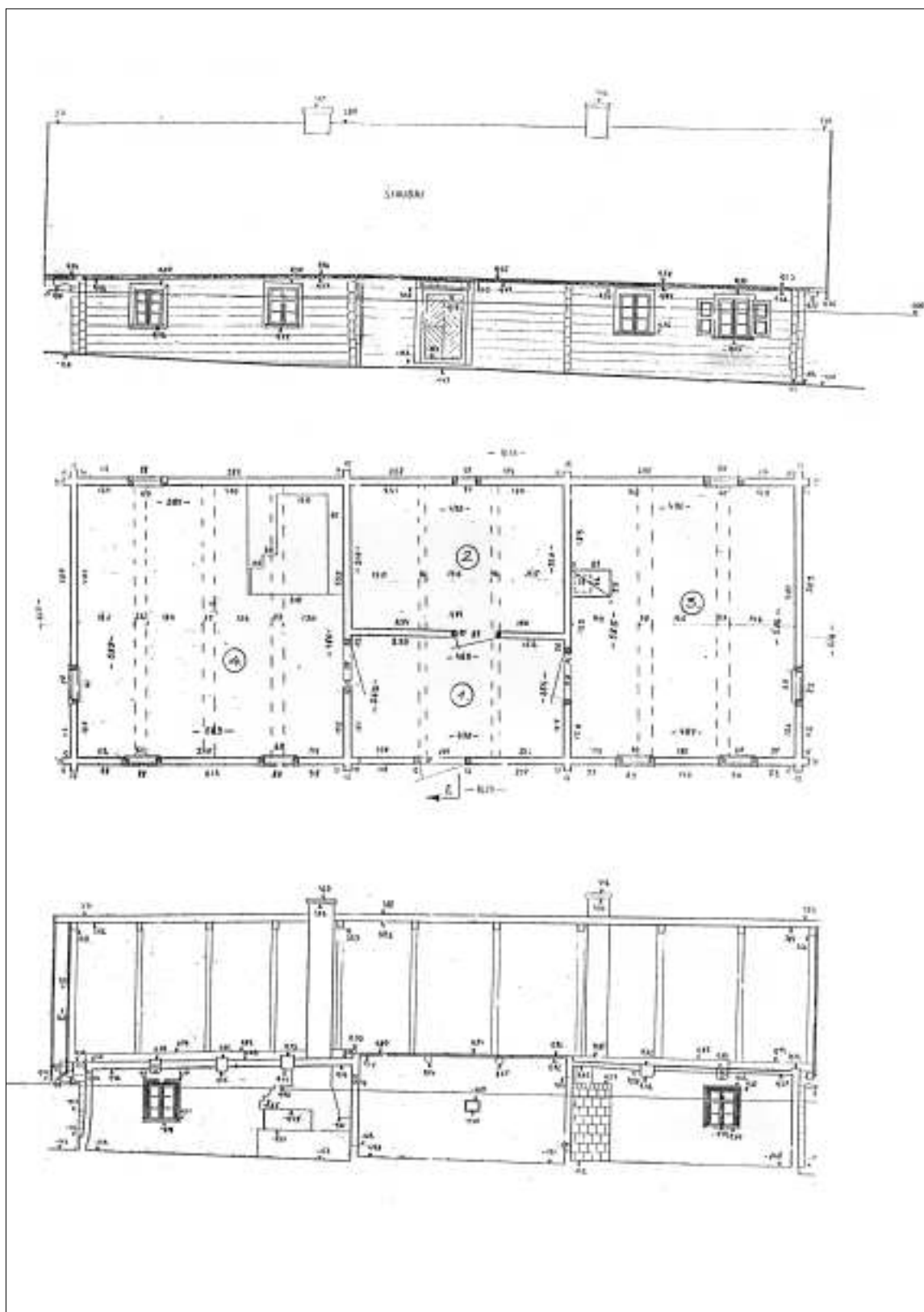
Savitumo suteiktų papuoštos lentynėlės virš durų ir langų, o žaismingumo – ilgi pasieniniai suolai su lentinėmis, gražiai išpjaustinėtomis kojomis. Prie jų derėtų ir lengvos „smuikinio“ tipo kėdės su atlošais, o gražiai restauruota suvalkietiška skrynia būtų jo puošmena.

Senoviniai bufetai, komodos, stalo tipo spintelės ir įvairūs gėlių staleliai praturtintų interjerą.

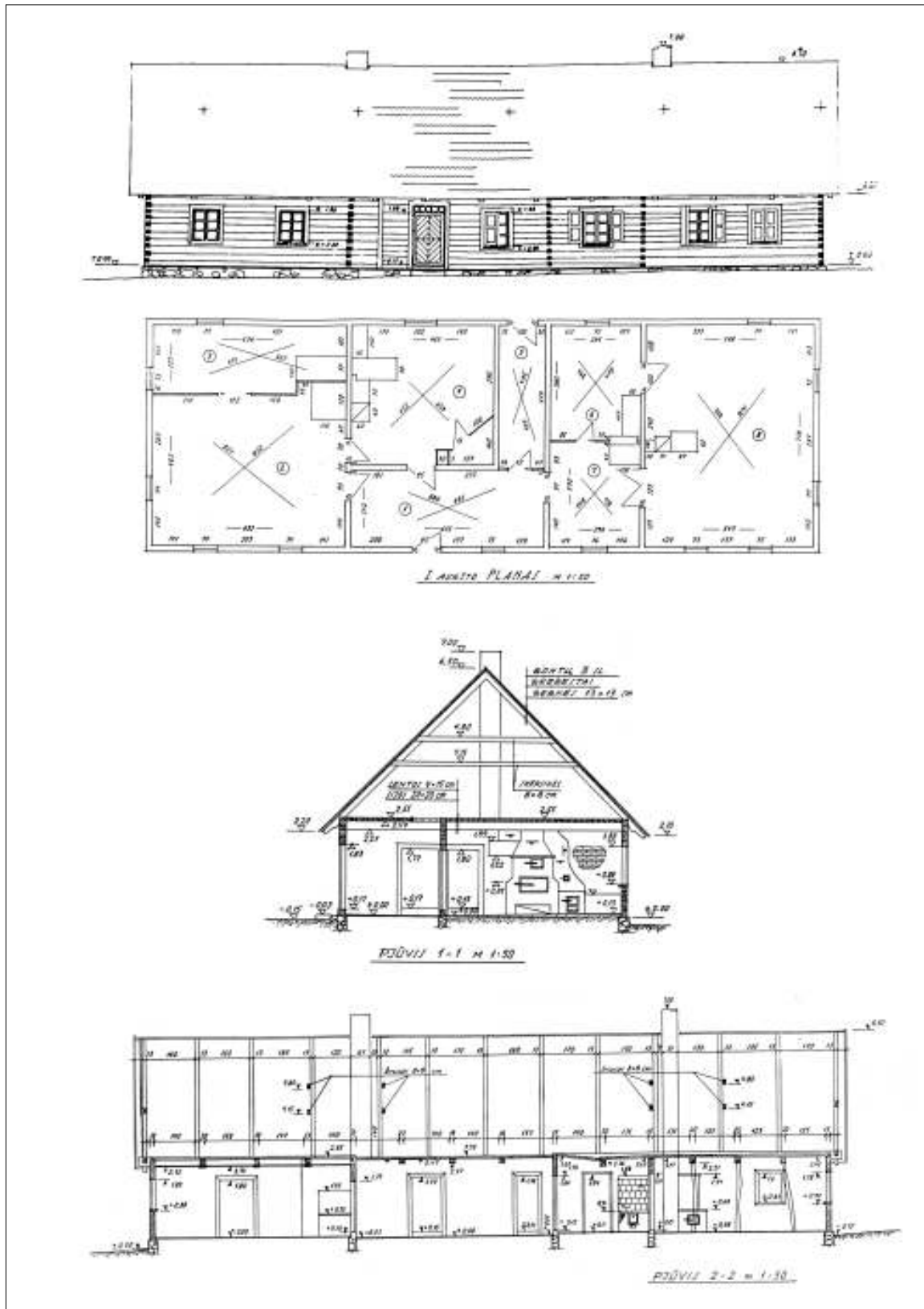

Skrynia

REKOMENDACIJOS

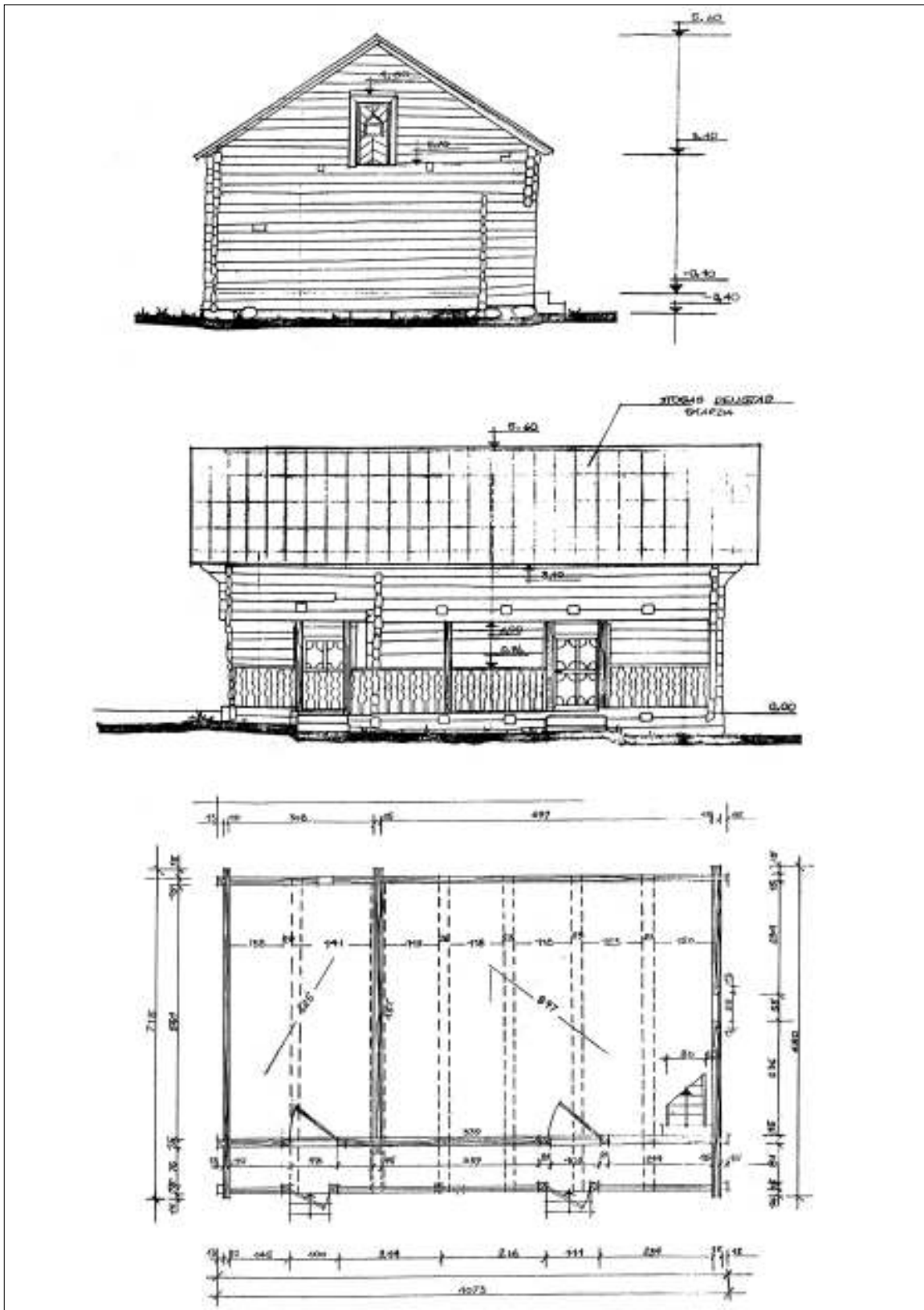

Tradicinė dvigalė stuba. Fasadas, planas, pjūvis.KPC

Tradicinė dvigalė stuba su išplėsta centre dalimi. Fasadas, planai, pjūviai. KPC

REKOMENDACIJOS

Tradicinė dviejų patalpų klėtis su prieklėčiu, antais ir ertikiu. Fasadaį, planas. KPC

LITERATŪRA

1. BALTRUŠAITIS, Vingaudas. XIX a. stubos interjeras. // *Sintautai. Žvirgdaičiai*. Vilnius. 1996.
2. BALTRUŠAITIS, Vingaudas. Stubų vidaus puošyba Vilkaviškio r. XIX a. pab. – XX a. I p. // *Etnografiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1981-1982*. Vilnius, 1983.
3. BARŠAUSKAS, Juozas. Lietuviškos kolūkiečių sodybos architektūra. Vilnius, 1956.
4. BARŠAUSKAS, Juozas, MINKEVIČIUS, Jonas. Kompoziciniai principai ir kompozicinės priemonės lietuvių liaudies architektūroje // *Lietuvos TSR architektūros klausimai Nr.1. Statybos ir architektūros instituto leidinys*. Kaunas. 1960.
5. BARŠAUSKAS, Juozas. Lietuviškų svirnų architektūra // *Lietuvos TSR architektūros klausimai T.1*. Kaunas, 1960.
6. BERTAŠIŪTĖ, Rasa. Lietuvio sodyba. Vilnius, 2007.
7. BUTKEVIČIUS, Izidorius. Kluonų tipai Lietuvoje XIX a. pab. – XX a. pr. // *Archeologiniai ir etnografiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1970 ir 1971 m.* Vilnius, 1972.
8. BUTKEVIČIUS, Izidorius. Lietuvos valstiečių gyvenvietės ir sodybos // *Iš lietuvių kultūros istorijos*. Vilnius, 1971.
9. BUTKEVIČIUS, Izidorius. Liaudies architektūros savitumai Kudirkos Naumiesčio apylinkėse // *Kudirkos Naumiestis*. Vilnius, 1990.
10. ČERBULĖNAS, Klemensas. Senoji Lietuvių liaudies medinių pastatų konstrukcija // *Valstybinės LTSR architektūros paminklų apsaugos inspekcijos metraštis*. Vilnius, 1958.
11. ILGŪNAS, Gediminas. Vincas Pietaris. Vilnius, 1987.
12. JUOZONIS, Leonas. Įžymių žmonių gimtinės. I tomas. Vilnius. 1988.
13. GALAUNĖ, Paulius. Lietuvių liaudies menas. Kaunas. 1930.
14. GIMBUTAS, Jurgis. Lietuvos kaimo trobesių puošmenys. Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, Vilnius, 2004.
15. KETURKA, Alfonsas. Spalva lietuvių liaudies puošyboje. Vilnius. 1987
16. MERKIENĖ, Regina. Lietuvos valstiečių tvartų jungimo su kitomis patalpomis raida 1872-1940 m. // *Lietuvos TSR Mokslų akademijos darbai, A serija, 1 (35) t.* 1971.
17. MERKIENĖ, Regina. Valstiečių tvartai ir jų tipų paplitimas Lietuvoje 1861 – 1940 m. // *Lietuvos TSR Mokslų akademijos darbai. A serija, 2 (43) t.* 1973.
18. MERKIENĖ, Regina. Gyvulių priežiūra žiemą XIX a. antroje pusėje – XX a. // *Kudirkos Naumiestis*. Vilnius. 1990.
19. ŠEŠELGIS, Kazys. Užnemunės vienkieminių kaimų genezės klausimu // *Kultūros paminklai Nr. 5*, Vilnius. 1998.
20. ŠEŠELGIS, Kazys, BARŠAUSKAS, Juozas., ČERBULĖNAS, Klemensas, KLEINAS, M. Lietuvių liaudies architektūra. Vilnius. 1965.
21. TOTORAITIS, Jonas. Sūduvos Suvalkijos istorija, 1938.
22. ŽUMBAKIENĖ, Gražina. Gėlių darželiai // *Sintautai. Žvirgdaičiai*. Vilnius. 1996.

SUTRUMPINIMAI

- a. – amžius
- apyl. – apylinkė
- aps. – apskritis
- ASI – Architektūros ir statybos institutas
- k. – kaimas
- KPC – Kultūros paveldo centras
- LII – Lietuvos istorijos institutas
- LLA – Lietuvių liaudies architektūra. Vilnius, 1965.
- LLBM – Lietuvos liaudies buties muziejus
- LLM – Lietuvių liaudies menas. Vilnius, 1957.
- MKM – Marijampolės krašto muziejus
- mstl. – miestelis
- r. – rajonas
- VAA – Vilniaus apskrities archyvas
- VKM – Vilkaviškio krašto muziejus
- vls. – valsčius
- vnk. – vienkiemis

AUTORIAI:

Indrė Kačinskaitė, architektūros istorikė, Vilnius

Vingaudas Baltrušaitis, Lietuvos liaudies buties muziejus, Rumšiškės

Ilona Burinskaitė, dr., Architektūros ir statybos institutas, Kaunas

Gražina Žumbakienė, Lietuvos liaudies buties muziejus, Rumšiškės

TURINYS

Pratarmė.....	3
SUVALKIJA (SŪDUVA)	
(Indrė Kačinskaitė).....	4
Gyvenviečių kūrimosi istorinė raida ir pagrindiniai bruožai	5
Tradicinės sodybos išplanavimo principai ir bruožai	7
GYVENAMASIS NAMAS	
(Indrė Kačinskaitė).....	12
Išplanavimas, išorės vaizdas	12
Apdaila ir puošyba	18
Stogų skydai, kraigas	18
Vėjalentės ir karnizai	20
Lėkiai	22
Sienų puošmenys	23
Langai.....	25
Durys	30
Priėnginiai	34
Statybinės medžiagos ir konstrukcijos	40
GYVENAMŲJŲ NAMŲ INTERJERAS	
(Vingaudas Baltrušaitis).....	42
Įranga	43
Vidaus patalpų apdaila	44
Baldai	45
ŪKINIAI PASTATAI	
(Indrė Kačinskaitė).....	56
Klėtys (svirnai)	56
Tvirtai.....	69
Kluonai (klojimai)	74
Kiti statiniai	78
Tvoros, vartai.....	79
Šuliniai.....	80
MAŽOJI SAKRALINĖ ARCHITEKTŪRA	
(dr. Ilona Burinskaitė).....	81
ŽELDINIAI	
(Gražina Žumbakienė).....	84
REKOMENDACIJOS.....	90
LITERATŪRA	95
AUTORIAI	95

Leidinių parengė ir išleido

Etninės kultūros globos tarybos sekretoriatas,
Žygimantų g. 1/8, LT-01102, Vilnius, Lietuva
Tel. 210 71 61, Faks. 210 71 60
Mob. tel. (+370) 699 04238
El. paštas: etnogloba@lrs.lt
www.lrs.lt (žr. nuorodą – institucijos,
ataskaitingos Seimui)

Stilistika, redagavimas, koregavimas –
Vaclovas Mikailionis

Viršelio maketas – Agnė Jagminaitė
Maketavo Agnė Jagminaitė
UAB „Petro ofsetas“

Pasirašyta spaudai 2008 06 11
Tiražas 500 egz.

Spausdino UAB „Petro ofsetas“
Žalgirio g. 90, LT-09303 Vilnius
tel. (+370 5) 273 33 47,
faks. (+370 5) 273 31 40,
El. paštas: priemimas@petroofsetas.lt,
www.petroofsetas.lt